

MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA
CRNE GORE

UNAPREĐENJE TRGOVINE I TRANSPORTA
NA ZAPADNOM BALKANU FAZA 2

DODATNO FINANSIRANJE

MNE-WBTTFP-94710

OKVIR ZA UPRAVLJANJE ZAŠTITOM ŽIVOTNE
SREDINE I DRUŠTVENIM POTREBAMA
(AŽURIRANO)

April 2026

SADRŽAJ

Sadržaj	i
Aneksi	iii
Lista tabela.....	iv
Lista slika.....	v
Skraćenice.....	vi
1. Rezime.....	7
1.1. O projektu	7
1.2. Ciljevi Okvira za upravljanje životnom sredinom i društvom (Environmental and Social Management Framework - ESMF)	8
2. UVOD.....	10
2.1. Opis projekta.....	10
2.1.1. Ciljevi.....	10
2.2. Sadržaj projekta i restrukturiranje.....	10
2.3. Komponente projekta.....	13
2.3.1. Komponenta 1: Olakšavanje kretanja robe na Zapadnom Balkanu	14
2.3.2. Komponenta 2: Unapređenje efikasnosti i predvidljivosti transporta	14
2.3.3. Komponenta 3: Podrška sprovođenju obaveza za unapređenje pristupa tržištu usluga i podsticanje regionalnih investicija.....	18
2.3.4. Komponenta 4: Podrška implementaciji projekta	18
2.4. Korisnici projekta.....	18
3. POLITIKE, PROPISI I ZAKONI U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENIH PITANJA.....	19
3.1. Pregled zahtjeva u oblasti zaštite životne sredine i društvenih pitanja	19
3.1.1. Postupak procjene uticaja na životnu sredinu	19
3.1.2. PROPISI U OBLASTI UPRAVLJANJA OTPADOM	20
3.1.3. PROPISI U OBLASTI UPRAVLJANJA VODAMA.....	21
3.1.4. PROPISI U OBLASTI ZAŠTITE VAZDUHA	21
3.1.5. PROPISI U OBLASTI ZAŠTITE OD BUKE.....	22
3.1.6. PROPISI U OBLASTI IZGRADNJE.....	22
3.1.7. PROPISI U OBLASTI USLOVA RADA	22
3.1.8. ZAKON O ŽELJEZNICI	24
3.2. INSTITUCIONALNA STRUKTURA.....	25
3.3. ZAHTJEVI SVJETSKE BANKE	26
3.3.1. Okvir za zaštitu životne i društvene sredine Svjetske Banke (2016).....	26
3.3.2. Ekološki i društveni standardi Svjetske Banke	28
4. OSNOVNI PODACI O ZEMLJI	34
4.1. OSNOVNE INFORMACIJE O ZEMLJI	34
4.2. EKOLOŠKE KARAKTERISTIKE CRNE GORE I PROJEKTOG PODRUČJA	35
4.2.1. GEOGRAFSKA, TOPOGRAFSKA I GEOLOŠKA KARAKTERIZACIJA.....	35
4.2.2. KLIMA.....	36
4.2.3. SNABDEVANJE VODOM	38
4.2.4. KANALIZACIONI SISTEM.....	39
4.2.5. UPRAVLJANJE OTPADOM	40
4.2.6. VAZDUH.....	41
4.2.7. BUKA	42
4.2.8. ENERGIJA.....	44
4.3. Socio-ekonomske karakteristike projektnog područja.....	44
4.3.1. ADMINISTRATIVNA ORGANIZACIJA	44

4.3.2.	DEMOGRAFIJA	45
4.3.3.	ZAPOSLLENOST	47
4.3.4.	EKONOMIJA	47
4.3.5.	KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I VLASNIŠTVO	48
4.3.6.	SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA I KOMUNALNE USLUGE.....	48
4.3.7.	TELEKOMUNIKACIONA I INFORMACIONA MREŽA	50
4.3.8.	OBRAZOVNI SISTEM	51
4.3.9.	ZDRAVSTVENE USTANOVE	53
4.3.10.	IZVORI PRIHODA I SIROMAŠTVO	54
4.3.11.	RANJIVE GRUPE.....	55
5.	EKOLOŠKA I SOCIJALNA PROCENA PROJEKTA	57
5.1.	AŽURIRAN SKRINING RELEVANTNOSTI ESS-A	58
5.2.	PRELIMINARNA IDENTIFIKACIJA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I DRUŠTVO PREDLOŽENIH PODPROJEKATA I STANDARDNE MERE UBLAŽAVANJA	59
6.	PROCEDURE I ARANŽMANI ZA IMPLEMENTACIJU	66
6.1.	POSTUPCI UPRAVLJANJA RIZICIMA ZA ŽIVOTNU SREDINU I DRUŠTVO.....	66
6.1.1.	PREGLED STANJA ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENIH PITANJA (KORAK PO KORAK } 66	
6.1.2.	STANDARDIZOVANI PLANOVI UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I SOCIJALNIM PITANJIMA (ESMP)	70
6.1.3.	ESMP KONTROLNA LISTA	71
6.1.4.	MONITORING I IZVEŠTAVANJE.....	72
6.1.5.	UPRAVLJANJE RADOM	73
6.2.	ARANŽMANI ZA IMPLEMENTACIJU	74
6.3.	TRAJANJE PROJEKTA I BUDŽET	74
6.4.	PROCES JAVNIH KONSULTACIJA	74
6.4.1.	PRISTUP ANGAŽOVANJU ZAINTERESOVANIH STRANA.....	75
Aneksi.....	76
ANEKS 1: SPISAK PRUŽNIH PRELAZA, NJIHOVA TRENUTNA BEZBEDNOST I PREDLOŽENE PROJEKTNE AKTIVNOSTI	77
ANEKS 2: FOTO DOKUMENTI RLC-A ZA NADOGRAĐNJU I REKONSTRUKCIJU	81
Zadatak 1: Povećanje nivoa bezbednosti, rekonstrukcija i unapređenje 22 pružna prelaza na pruzi Podgorica-Nikšić i pruzi Podgorica - Bar	81
Zadatak 2: Lokacije podvožnjaka u Spužu, alternativni put od putnog prelaza Sekulići do putnog prelaza Ždrebaonik na pruzi Nikšić–Podgorica i pešačkog podvožnjaka na aerodromskoj železničkoj stanici sa fotodokumentacijom trenutnog stanja na lokaciji.....	93
ANEKS 3. LISTA ISKLJUČENJA	96
ANEKS 4. OBRAZAC ZA SKRINING	97
ANEKS 5. OBRAZAC PLANA UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM I SOCIJALNOM SREDINOM (ESMP)..	101	
ANEKS 5A. GENERIČKI PLAN UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I DRUŠTVOM ZA PROJEKAT – TABELA (DEO ESMP-A)	103	
ANEKS 5B: PLAN MONITORINGA ESMP ŠABLONA.....	112	
ANEKS 6. ŠABLON ZA ESMP KONTROLNU LISTU - PRIMER.....	113	
ANEKS 7. PROCEDURE ZA SLUČAJNE NALAZE.....	123	
ANEKS 8. JAVNE KONSULTACIJE U 2022. GODINI	124	
ANEKS 9. KODEKSI PRAKSE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVA (ES COP)	127	

ANEKSI

1	<i>Aneks 1: Spisak pružnih prelaza, njihova trenutna bezbednost i predložene projektne aktivnosti</i>
2	<i>Aneks 2: Foto dokumenti RLC-a za nadogradnju i rekonstrukciju</i>
3	<i>Aneks 3: Lista isključenja</i>
4	<i>Aneks 4. Obrazac za skrining</i>
5	<i>Aneks 5: Obrazac Plana upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP) Aneks 5A: Generički plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima za projekat – tabela (deo ESMP-a) Aneks 5B: Plan monitoringa ESMP - šablon</i>
6	<i>Aneks 6: Obrazac za ESMP kontrolnu listu - primer</i>
7	<i>Aneks 7: Procedure za slučajne nalaze</i>
8	<i>Aneks 8: Javne konsultacije u 2022. godini</i>
9	<i>Aneks 9: Kodeksi prakse za zaštitu životne i socijalne sredine (ES COP)</i>

LISTA TABELA

Tabela 1 Odobrene projektne aktivnosti	11
Tabela 2 Komponente projekta	13
Tabela 3 Pružni prelazi u crnoj gori i nivo njihove trenutne bezbednosti.....	16
Tabela 4 Otpad nastao aktivnostima obuhvaćenim projektom	21
Tabela 5 Radno zakonodavstvo u Crnoj Gori	22
Tabela 6 Zone kvaliteta vazduha	41
Tabela 7 Stanice za mjerenje kvaliteta vazduha u Crnoj Gori	41
Tabela 8 tačke za merenje buke u odabranim opštinama.....	43
Tabela 9 Lokacije obrazovnih institucija u odnosu na projektno područje.....	52
Tabela 10 Lokacije zdravstvenih ustanova u odnosu na projektnu oblast	53
Tabela 11 Zaposlenost u Crnoj Gori	56
Tabela 12 pregled karakteristika projekta	58
Tabela 13 ESS relevantni za projektne aktivnosti.....	58
Tabela 14 Procena rizika železničkih podkomponenti.....	60
Tabela 15 Objekat carinske kontrole u luci Slobodna zona PROCENA RIZIKA.....	63
Tabela 16 Ukupna klasifikacija projekta — POTVRĐENO UMERENO.....	65
Tabela 17 Klasifikacija kategorija podprojekata.....	68

LISTA SLIKA

Slika 1 Procenat aktivnih i pasivnih prelaza u regionu	15
Slika 2 Geografska karta Crne Gore	34
Slika 3 Administrativna mapa Crne Gore	45
Slika 4 Željeznička mreža u Crnoj Gori.....	49

SKRAĆENICE

E&S	Environmental and Social / Životna sredina i društvo
EEA	European Environmental Agency
ESIA	Environmental and Social Impact Assessment / Procena uticaja na životnu sredinu i društvo
EIA	Environmental Impact Assessment / Procena uticaja na životnu sredinu
EHSB	World Bank Group Environmental, Health and Safety Guidelines /
ESCP	Environmental and Social Commitment Plan
ESMF	Environmental and Social Management Framework/Okvir za upravljanje životnom sredinom i društvom
ESMAP	Energy Sector Management Assistance Program/Program pomoći u upravljanju energetskektorom
ESMP	Environmental and Social Management Plan / Plan upravljanja životnom i društvenom sredinom
ESF	Environmental and Social Framework/ Okvir za životnu sredinu i socijalna pitanja
ESSs	Environmental and Social Standards/ Standardi za životnu sredinu i društvo
GEF	Global Environment Facility/ Globalni fond za životnu sredinu
LMP	Labor Management Procedure / Procedure upravljanja radom
OP	Operational Procedure/ Operativne procedure
O&M	Operation and Maintenance/ Operacije i održavanje
PIU	Project Implementation Unit/Jedinica za implementaciju projekta
RP	Resettlement Plan / Plan raseljavanja
RPF	Resettlement Process Framework/ Okvir za process raseljavanja
SCCF	Special Climate Change Fund/ Specijalni fond za klimatske promene
TTFP	Trade and Transport Facilitation Phase 2/ Unapređenje trgovine i transporta faza 2
SSTP	Safe and Sustainable Transport Program /Program sigurnog i održivog transporta

1. REZIME

1.1. O PROJEKTU

Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD) pokrenula je Višefazni programski pristup (faza 2) u Crnoj Gori kako bi olakšala postizanje cilja vlada Zapadnog Balkana da smanje troškove trgovine i povećaju efikasnost transporta. Sporazum o zajmu za implementaciju Faze 2 Projekta olakšavanja trgovine i transporta na Zapadnom Balkanu (TTFP) u okviru Višefaznog programskog pristupa u Crnoj Gori (Matični projekat - PP) potpisan je 13. februara 2023. godine. Datum očekivanog završetka projekta je 30. april 2028. godine. Amandman br. 1 na Sporazum o zajmu potpisan je 27. maja 2024. godine.

Dana 24. jula 2025. godine, Ministarstvo finansija Crne Gore je u svom pismu br. 04-11-430/25-247641 zatražilo restrukturiranje Zajma br. IBRD 9471-ME kako bi se obezbijedilo dodatno finansiranje u iznosu od 9.500.000 eura u obliku grantova iz Programa sigurnog i održivog transporta (Safe and Sustainable Transport Program - SSTP) i kako bi se uključile promjene u projektne aktivnosti u okviru Komponente 2: Povećanje efikasnosti i predvidljivosti transporta, i to kroz Projektovanje i implementaciju Sistema lučke zajednice i finansiranje poboljšanja nivoa sigurnosti željezničko-putnih prelaza. Upravni odbor SSTP-a odobrio je grant finansiranje iz SSTP-a (Dodatno finansiranje - AF) za podršku poboljšanju 22 željeznička prijelaza na koridorima Podgorica-Nikšić i Podgorica-Bar (5,3 miliona eura), izgradnju podvožnjaka i alternativnog puta za uklanjanje dva željeznička prijelaza na pruzi Nikšić-Podgorica i izgradnju pothodnika na željezničkoj stanici Aerodrom (4,2 miliona eura).

U svom pismu od 29. jula 2025. godine, IBRD je u principu pristala na predloženi zahtjev za restrukturiranje i obavijestila da će predložene promjene projekta u restrukturiranju stupiti na snagu nakon formalnog procesa restrukturiranja od strane Banke i potpisivanja povezanog pravnog dokumenta (pisma o izmjeni Ugovora o zajmu). Nakon što je restrukturiranje odobreno, Ministarstvo saobraćaja i IBRD su pristupili definiranju i potpisivanju ugovora o grantu od strane SSTP-a.

Faza 2 TTFP-a ima za cilj poboljšanje otpornosti transportnog sektora Crne Gore na klimatske promjene, kroz ciljne infrastrukturne aktivnosti, posebno na željezničkim prijelazima, uvođenjem sistema ranog upozorenja i nadzora koridora, te jačanjem institucionalnih kapaciteta kroz izradu studija, smjernica i integraciju otpornosti na klimatske promjene. Poboljšanje otpornosti transportne mreže dio je Ugovora o transportnoj zajednici (Transport Community Treaty-TCT), Strategije održive i pametne mobilnosti za Zapadni Balkan, kao i Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan, čiji je potpisnik i Crna Gora.

Glavno unaprđenje će biti efikasnija obrada međunarodne trgovinske i transportne dokumentacije, kako za trgovce, tako i za administraciju. Očekuje se da će se predviđene značajne uštede ogledati kroz niže troškove transporta, smanjenje emisija staklene bašte zbog smanjenja vremena mirovanja kamiona, smanjenje administrativnih troškova trgovine i konačno, povećanje konkurentnosti na regionalnim i globalnim tržištima.

Projekat je strukturiran tako da uključuje sljedeće četiri komponente, koje su zajedničke za region, sa specifičnim obimom aktivnosti prilagođenim za svakog korisnika. Revidirani Projekat za Crnu Goru obuhvata aktivnosti koje su odobrene kako kroz Matični Projekat (Parent project - PP) tako i kroz Dodatno finansiranje (Additional Financing - AF), što se u daljem tekstu naziva Projekat. Specifični ciljevi Projekta za Crnu Goru su:

Komponenta 1: Olakšavanje kretanja robe širom Zapadnog Balkana

Komponenta 2: Povećanje efikasnosti i predvidljivosti transporta

Komponenta 3: Implementacija obaveza radi poboljšanja pristupa tržištu usluga i podsticanja regionalnih investicija.

Komponenta 4: Podrška implementaciji projekta

U okviru usvojenih komponenti, razvije se i niz podprojekata u cilju uspješne implementacije celog Projekta.

U skladu s Okvirom za životnu sredinu i socijalna pitanja (Environmental and Social Framework - ESF) Svjetske banke, Projekat će primijeniti pristup zasnovan na proceni rizika za procenu i upravljanje društvenim i ekološkim uticajima. Uzimajući u obzir prirodu planiranih intervencija, koje se uglavnom fokusiraju na postojeće željezničke koridore i ne predviđaju eksproprijaciju zemljišta, očekuje se da će rizici i uticaji biti specifični za lokaciju, privremeni i ograničenog obima. Shodno tome, svaki podprojekat će proći kroz specifičnu procjenu utjecaja na životnu sredinu i socijalna pitanja za lokaciju kako bi se identificirali potencijalni utjecaji na lokalne zajednice, uključujući pitanja vezana za pristup zemljištu i imovini i sigurnost i prisustvo ranjivih grupa. Aktivnosti uključivanja zainteresiranih strana vršiće se u skladu s ESS10 kako bi se osiguralo da su pogođene zajednice u potpunosti informirane i da imaju priliku dati svoje doprinose tokom implementacije projekta.

1.2. CILJEVI OKVIRA ZA UPRAVLJANJE ŽIVOTNOM SREDINOM I DRUŠTVOM (ENVIRONMENTAL AND SOCIAL MANAGEMENT FRAMEWORK - ESMF)

Prema Okviru za - životnu sredinu i društvo Svjetske banke (SB) iz 2016. godine (ESF), *Okvir za upravljanje životnom sredinom i društvom (ESMF)* je **instrument koji ispituje rizike i uticaje kada se projekt sastoji od programa i/ili niza podprojekata, a rizici i uticaji se ne mogu utvrditi dok se ne identificiraju detalji programa ili podprojekta.**

Projekt će se sprovoditi u skladu s Okvirom za životnu sredinu i društvo (ESF)¹ Svjetske banke. Kako bi se osigurala usklađenost sa zahtjevima ESF-a i nacionalnim zakonodavstvom, Okvir za upravljanje životnom sredinom i društvom (ESMF)² razvijen je 2022. godine za Matični projekt (PP)³ za identifikaciju, procjenu i upravljanje ekološkim i društvenim rizicima i uticajima povezanim sa svim projektnim aktivnostima, a sada je ažuriran kako bi se prilagodio promjenama uvedenim u arhitekturu projekta, a posebno komponentama i pojedinačnim aktivnostima putem Dodatnog finansiranja (AF). U okviru Projekta će se sprovoditi niz podprojekata, što je ukazalo na potrebu za razvojem ESMF-a i za PP i za AF.

ESMF utvrđuje sveobuhvatne procedure, principe i alate za identifikaciju, procjenu, upravljanje i praćenje rizika i uticaja na životnu sredinu i društvo u cijelom Projektu. Služi kao primarni okvir za osiguranje primjene ESF-a Svjetske banke i dopunjuje crnogorsko zakonodavstvo u područjima gdje nacionalni zahtjevi ne obuhvataju u potpunosti odredbe ESF-a. Konkretno, ESMF pruža metodološki okvir za pripremu instrumenata specifičnih za lokaciju - kao što su ESIA i ESMP - nakon što se potvrde konačni tehnički projekti i lokacije.

ESMF takođe usmerava upravljanje rizicima podprojekata za koje tehnička dokumentacija ili lokacije, uključujući povezane objekte još nisu definisani, kroz primenu alata za provijeru, kriterijuma za isključenje i privremenih mera ublažavanja. Pored toga, ESMF osigurava da su aktivnosti tehničke pomoći i institucionalne podrške osmišljene i sprovedene u skladu sa ciljevima i principima ESF Svetske banke, čime se sprečava stvaranje poslednog ekološkog i društvenog rizika.

¹ The ESF is accessible at - <https://www.worldbank.org/en/projects-operations/environmental-and-social-framework>. Latest accessed on November 3, 2022.

² This ESMF will be updated as necessary in the event of any material changes to the project description, scope of activities, or environmental and social risk profile during the project cycle, subject to World Bank review and clearance.

³ Initially launched project under phase 2 of WB TTFP

ESMF ostaje primjenjiv kako na Matični projekat (PP) tako i na Dodatno finansiranje (AF) (u daljnjem tekstu zajednički nazvani Projekat) i služi kao smjernica za:

- Upravljanje rizicima na životnu sredinu i društvo (E&S) aktivnosti obuhvaćenih projektom, osiguravajući dosljednost i usklađenost kroz sve komponente;
- Aktivnosti koje ne zahtijevaju instrumente specifične za lokaciju ili potpunu Studiju procene uticaja na životnu sredinu i društvo (ESIA), ali i dalje zahtijevaju pridržavanje E&S standarda i dobre prakse;
- Identifikacija i upravljanje novim ili nastajućim rizicima koji mogu nastati tokom implementacije zbog promjena u tehničkoj dokumentaciji, nepredviđenih uticaja ili dodatnih aktivnosti;
- Priprema dodatnih instrumenata, gdje je to potrebno, kako bi se osiguralo da ESIA/ESMP-ovi specifični za lokaciju u potpunosti pokrivaju povezane objekte (ukoliko se takvi objekti identificiraju);

Iako su potencijalni podprojekti već predloženi za svaku od faza, uzimajući u obzir veliki obuhvat projekta i njegovo ukupno trajanje, postoji mogućnost da će se određeni broj predloženih podprojekata dalje razvijati tokom stvarne implementacije projekta. Kako bi se olakšala adekvatna priprema takvih podprojekata, ovaj ažurirani ESMF se koristi za definiranje i vođenje mehanizama analize zaštite životne sredine i društva (E&S) za navedene aktivnosti. Ovaj ESMF treba čitati zajedno s drugim dokumentima pripremljenim za projekat, uključujući Plan uključivanja zainteresiranih strana (Stakeholder engagement Plan - SEP), Plan ekoloških i društvenih obaveza (Environmental and Social Commitment Plan - ESCP), Okvir politike preseljenja (Resettlement Policy Framework - RPF) i Procedure upravljanja radnom snagom (Labor Management procedures - LMP).

Banka klasifikuje sve projekte u jednu od četiri klasifikacije: Visok rizik, Značajan rizik, Umeren rizik ili Nizak rizik. Podprojekti visokog i značajnog rizika biće isključeni iz finansiranja u okviru ovog projekta. Za podprojekte umerenog i niskog rizika, procena će biti sprovedena u skladu sa ESF, SB standardima zaštite životne sredine i socijalnim standardima i crnogorskim zakonima o zaštiti životne sredine i obuhvatiće pripremu Plana upravljanja životnom sredinom i socijalnim aspektima (ESMP) specifičnog za lokaciju, ili ESMP u formatu kontrolne liste (ESMP Checklist) u skladu sa ovim ESMF i relevantnim standardima ESF.

2. UVOD

Ovaj Okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMF) usklađen je sa Okvirom za životnu sredinu i socijalna pitanja (ESF) Svjetske banke, kao i sa nacionalnim zakonima i propisima Crne Gore. Cilj ESMF-a je da procijeni i ublaži potencijalne negativne uticaje na životnu sredinu i društvo koji bi mogli proizaći iz Projekta, a u skladu sa Standardima za životnu sredinu i socijalna pitanja (Environmental and Social Standards - ESS) ESF-a Svjetske banke i nacionalnim zahtjevima. Konkretnije, ESMF ima za cilj da (a) procijeni potencijalne rizike i uticaje predloženog Projekta na životnu sredinu i društvo i predloži mjere za njihovo ublažavanje; (b) uspostavi procedure za ekološku i socijalnu provjeru, pregled, odobravanje i sprovođenje aktivnosti; (c) odredi odgovarajuće uloge i odgovornosti i navede neophodne procedure izvještavanja za upravljanje i praćenje pitanja životne sredine i socijalnih pitanja vezanih za aktivnosti; (d) identifikuje kadrovske potrebe, kao i potrebe za obukom i izgradnjom kapaciteta za uspješnu primjenu odredbi ESMF-a; (e) razmatra mehanizme za javne konsultacije i objavljivanje projektnih dokumenata, kao i za rješavanje mogućih pritužbi; i (f) utvrdi budžetske potrebe za sprovođenje ESMF-a.

Ovaj ESMF treba čitati zajedno s drugim dokumentima pripremljenim za projekat, uključujući Plan uključivanja zainteresiranih strana (Stakeholder engagement Plan - SEP), Plan ekoloških i društvenih obaveza (Environmental and Social Commitment Plan - ESCP), Okvir politike preseljenja (Resettlement Policy Framework - RPF) i Procedure upravljanja radnom snagom (Labor Management procedures - LMP).

2.1. OPIS PROJEKTA

2.1.1. CILJEVI

Opšti cilj Projekta za olakšavanje trgovine i transporta na Zapadnom Balkanu (TTFP) jeste smanjenje troškova trgovine i povećanje efikasnosti transporta na Zapadnom Balkanu. Za Crnu Goru, podrška – kroz višefazni programski pristup – naporima za regionalnu integraciju i buduću integraciju u Evropsku uniju.

Razvojni cilj TTFP-a (Faza 2 Projekta) jeste smanjenje troškova trgovine i povećanje efikasnosti transporta na Zapadnom Balkanu kroz dugoročno, adaptivno i kontinuirano angažovanje.

Glavne koristi od Projekta odnose se na ekonomski razvoj, smanjenje troškova i uštedu vremena, bezbjednost, koristi za životnu sredinu u vidu smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte, kao i moguće druge pozitivne eksternalije. Dalje, podržaće se regionalni ekonomski razvoj kroz povećanu trgovinu i investicije usljed nižih transportnih troškova i poboljšane željezničke povezanosti. Konačno, Projekat je u potpunosti usklađen sa agendom pristupanja Crne Gore EU i osmišljen je tako da se integriše sa Ugovorom o Transportnoj zajednici (TCT), potpisanim u julu 2017. godine između EU i šest država Zapadnog Balkana (WB6), čija je članica i Crna Gora.

2.2. SADRŽAJ PROJEKTA I RESTUKTURIRANJE

Faza 2 Projekta za olakšavanje trgovine i transporta na Zapadnom Balkanu (TTFP) u okviru Višefaznog programskog pristupa u Crnoj Gori (Matični projekat - PP), prvobitno pokrenut 2023. godine od strane Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD) kroz Ugovor o zajmu, restrukturiran je 2025. godine kako bi se omogućilo Dodatno finansiranje (AF) u vidu grant sredstava iz Programa za bezbjedan i održiv transport (SSTP), te da bi se uključile izmjene projektnih aktivnosti u okviru Komponente 2: Unapređenje efikasnosti i predvidljivosti transporta kroz dizajn i implementaciju Sistema Lučke zajednice (Port Community System) i finansiranje unapređenja nivoa bezbjednosti na pružnim prelazima.

Projekat uključuje kombinaciju investicija, tehničke pomoći i regulatornih i institucionalnih reformi. Izmijenjeni Projekat obuhvata aktivnosti odobrene kroz Matični projekat (PP) i Dodatno finansiranje (AF) i u daljem tekstu se naziva Projekat. Sve aktivnosti finansirane kroz Matični projekat, kao i one uvedene kroz Dodatno finansiranje i izmjene u početnom dizajnu Projekta, prikazane su u Tabeli 1.

TABELA 1 ODOBRENE PROJEKTNE AKTIVNOSTI

ODOBRENI PROJEKAT (MATIČNI PROJEKAT)		IBRD (USD)	RESTRUKTURIRANI PROJEKAT (DODATNO FINANSIRANJE)		IBRD (USD)	SSTP (EUR)	NAPOM ENA
KOMPONENTA	PODKOMPONENT A		KOMPONENT A	PODKOMPONENT A			
Komponenta 1: Olakšavanje kretanja robe na Zapadnom Balkanu		5,850,000	Komponenta 1: Olakšavanje kretanja robe na Zapadnom Balkanu		5,857,600		
	1.1: Projektovanje i implementacija Nacionalnog jedininstvenog šalterskog sistema (National Single Window)	4,850,000		1.1: Projektovanje i implementacija Nacionalnog jedininstvenog šalterskog sistema (National Single Window)	4,857,600		
	1.2: Priprema tehničkih projekata za zgradu i nabavku opreme za novi carinski inspekcijski objekat u Luci Bar.	1,000,000		1.2: Priprema tehničkih projekata za zgradu i nabavku opreme za novi carinski inspekcijski objekat u Luci Bar.	1,000,000		
Komponenta 2: Unapređenje efikasnosti i predvidljivosti transporta		8,200,000	Komponenta 2: Unapređenje efikasnosti i predvidljivosti transporta		7,532,536		
	2.1 Digitalizacija Luke Bar	4,800,000		2.1. Razvoj sistema lučke zajednice	4,800,000		Zamenjen a aktivnost
	2.2. Poboljšanje odabranih železničkih prelaza (RLC) na železničkoj mreži	1,500,000					
				2.2.1 Izgradnja pružnog podhodnika na železničkoj stanici Aerodrom	1,000,000		Zamenjen a aktivnost
				2.2.2 Poboljšanje 22 pružna prelaza na prugama Podgorica– Nikšić i Podgorica Bar		5,300,000	Nova aktivnost
			2.2.3 Izgradnja podhodnika i alternativnog puta za uklanjanje dva železnička prelaza na pruzi Nikšić– Podgorica i izgradnja pešačkog podvoznjaka na železničkoj stanici Aerodrom		4,200,000	Nova aktivnost	

ODOBRENI PROJEKAT (MATIČNI PROJEKAT)		IBRD (USD)	RESTRUKTURIRANI PROJEKAT (DODATNO FINANSIRANJE)		IBRD (USD)	SSTP (EUR)	NAPOM ENA
KOMPONENTA	PODKOMPONENT A		KOMPONENT A	PODKOMPONENT A			
	2.3. Priprema i ažuriranje postojećih nacionalnih transportnih strategija i studija	1,500,000		2.3. Priprema i ažuriranje postojećih nacionalnih transportnih strategija i studija	1,672,536		
	2.3.1. Priprema studije o razvoju intermodalnog transporta	700,000		2.3.1. Priprema studije o razvoju intermodalnog transporta	150,000		Stara aktivnost, smanjena sredstva
	2.3.2. Update of the Transport Development Strategy	400,000		2.3.2. Ažuriranje Strategije razvoja transporta	400,000		Stara aktivnost, nepromenjena
	2.3.3. Priprema ITS strategije za pomorska pitanja	200,000		2.3.3. Priprema ITS strategije za pomorska pitanja	150,000		Stara aktivnost, smanjena sredstva
	2.3.4. Priprema tehničkih smernica za projektovanje, izgradnju i održavanje puteva	200,000		2.3.4. Priprema tehničkih smernica za projektovanje, izgradnju i održavanje puteva	200,000		Stara aktivnost, nepromenjena
				2.3.5. Studija razvoja i konkurentnosti železničkog tržišta	570,000		Nova aktivnost
				2.3.6. Priprema podzakonskih akata u oblasti železničkog i drumskog saobraćaja	130,000		Nova aktivnost
				2.3.7. Ažuriranje transportnog modela	40,000		Nova aktivnost
				2.3.8. Analiza tržišta i operacija železničkog tereta	32,536		Nova aktivnost
	2.4. Razvoj sistema za osmatranje koridora	390,000		2.4. Razvoj sistema za osmatranje koridora			Otkazana aktivnost
	2.5 Program prakse za studente i diplomce iz tehničkih oblasti	10,000		2.4 Program prakse za studente i diplomce iz tehničkih oblasti	60,000		
				2.4.1. Program prakse za studentkinje i diplomce tehničkih oblasti	50,000		Stara aktivnost, povećana sredstva
				2.4.2. Program stipendiranja za prekvalifikaciju u deficitarnom	10,000		Nova aktivnost

ODOBRENI PROJEKAT (MATIČNI PROJEKAT)		IBRD (USD)	RESTRUKTURIRANI PROJEKAT (DODATNO FINANSIRANJE)		IBRD (USD)	SSTP (EUR)	NAPOM ENA
KOMPONENTA	PODKOMPONENT A		KOMPONENT A	PODKOMPONENT A			
				<i>zanimanju — mašinovođe</i>			
Komponenta 3: Podrška sprovođenju obaveza za poboljšanje pristupa tržištu usluga i podsticanje regionalnih investicija		0	Komponenta 3: Podrška sprovođenju obaveza za poboljšanje pristupa tržištu usluga i podsticanje regionalnih investicija		0		
Komponenta 4: Upravljanje projektom		750,000	Komponenta 4: Podrška u implementacij i projekta		1,409,864		
Rezervna sredstva		200,000	Rezervna sredstva		200,000		
Ukupno		15,000,000	Ukupno		15,000,000	9,500,000	
		EUR 14,500,000			EUR 14,500,000		

* Aktivnosti crvenom bojom označavaju ukinute aktivnosti; plavom bojom nove ili izmijenjene aktivnosti; crnom bojom nepromijenjene aktivnosti.

2.3. KOMPONENTE PROJEKTA

Kao što je gore navedeno, Projekat će se sprovesti kroz četiri komponente i šest potkomponenti, kako je prikazano u tabeli 2:

TABELA 2 KOMPONENTE PROJEKTA

Komponenta	Potkomponenta
Komponenta 1: Olakšavanje kretanja robe na Zapadnom Balkanu	Potkomponenta 1.1: Projektovanje i implementacija Nacionalnog jedinstvenog šalterskog sistema (National Single Window) za trgovinu i povezane reforme i modernizaciju zahtjeva Carinske uprave i drugih graničnih agencija. Potkomponenta 1.2: Priprema tehničkih projekata za zgradu i nabavku opreme za novi carinski inspeksijski objekat u Luci Bar.
Komponenta 2: Unapređenje efikasnosti i predvidljivosti transporta	Potkomponenta 2.1: Dizajn i implementacija Lučkog zajedničkog sistema (Port Community System) Potkomponenta 2.2: Unapređenje 22 pružna prelaza na prugama Podgorica–Nikšić i Podgorica–Bar, uklanjanje 2 kritična prelaza kroz izgradnju podvožnjaka i alternativnog puta na pruži Podgorica–Nikšić i izgradnja pothodnika na Željezničkoj stanici Aerodrom Potkomponenta 2.3: Ažuriranje postojeće Nacionalne transportne strategije sa Modelom transportne potražnje, kao i priprema posebnih transportnih strategija, studija i podzakonskih akata u transportnom sektoru 2.3.1. Priprema Studije o razvoju intermodalnog transporta 2.3.2. Ažuriranje Strategije razvoja transporta 2.3.3. Priprema ITS strategije za pomorske poslove 2.3.4. Priprema tehničkih smjernica za projektovanje, izgradnju i održavanje puteva 2.3.5. Studija razvoja željezničkog tržišta i konkurentnosti 2.3.6. Priprema podzakonskih akata u oblasti željezničkog i drumskog saobraćaja 2.3.7. Ažuriranje transportnog modela

Komponenta	Potkomponenta
	2.3.8. Analiza tržišta željezničkog teretnog saobraćaja i operacija Potkomponenta 2.4: Programi pripravnosti i stipendiranja u tehničkim oblastima: 2.4.1. Program pripravnosti za studenkinje u tehničkim oblastima 2.4.2. Program stipendiranja za prekvalifikaciju u deficitarne profesije – mašinovode
Komponenta 3: Podrška sprovođenju obaveza za unapređenje pristupa tržištu usluga i podsticanje regionalnih investicija	
Komponenta 4: Podrška sprovođenju projekta	

2.3.1. KOMPONENTA 1: OLAKŠAVANJE KRETANJA ROBE NA ZAPADNOM BALKANU

POTKOMPONENTA 1.1: PROJEKTOVANJE I IMPLEMENTACIJA NACIONALNOG JEDINSTVENOG ŠALTERSKOG SISTEMA. Ova potkomponenta će finansirati dizajn i implementaciju rješenja za Nacionalnog jedinstvenog šalterskog sistema (National Single Window - NSW), kako bi se uspostavila poboljšana razmjena informacija između državnih agencija i preduzeća uključenih u trgovinu na Zapadnom Balkanu. Nakon implementacije, sistem će omogućiti trgovcima da elektronski podnose i obrađuju svu potrebnu dokumentaciju za uvoz, izvoz i tranzit putem jednog šaltera. Pored toga, u skladu sa NSW-om, projekat će podržati i proširiti Novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS) na Crnu Goru, sporazum koji obezbjeđuje zajednički sistem za carinski transport između država članica EU i država EFTA (Norveška, Švajcarska, Lihtenštajn i Island). Što se tiče država koje nisu članice EU i država učesnica, do sada je implementiran u Sjevernoj Makedoniji, Turskoj i Srbiji.

POTKOMPONENTA 1.2: PRIPREMA TEHNIČKIH PROJEKATA ZA ZGRADU I NABAVKU OPREME ZA NOVI CARINSKI INSPEKCIJSKI OBJEKAT U LUCI BAR. Ova potkomponenta će upotpuniti implementaciju NSW-a obezbjeđivanjem projekata i druge tehničke dokumentacije za objekte i opremu za novu carinsku inspekcijску zonu u Luci Bar. Jedna od komplementarnih aktivnosti odnosi se na izgradnju objekta za sprovođenje detaljne carinske kontrole na carinskom terminalu Slobodne zone Luka Bar. Izgradnja zgrade za carinsku inspekciju i nabavka prateće inspekcijske opreme finansiraće se iz nacionalnih sredstava ili drugih grantova međunarodnih finansijskih institucija.

2.3.2. KOMPONENTA 2: UNAPREĐENJE EFIKASNOSTI I PREDVIDLJIVOSTI TRANSPORTA

POTKOMPONENTA 2.1: RAZVOJ SISTEMA LUČKE ZAJEDNICE (PORT COMMUNITY SYSTEM - PCS). Ova potkomponenta je zamijenila prvobitno odobrenu aktivnost Digitalizacija Luke Bar. Implementacija ove platforme biće sprovedena prema već izrađenom planu koji predviđa da će korisnik PCS-a biti Uprava za pomorsku sigurnost i upravljanje lukama, dok će ulogu odgovornog organa korisnika preuzeti Ministarstvo pomorstva. PCS će biti dizajniran da pojednostavi i optimizuje efikasnost pomorskog lanca snabdijevanja, uspostavljanjem pouzdane i neutralne javno-privatne platforme za razmjenu podataka. Ovo će se postići kroz orkestraciju međuorganizacijskih poslovnih procesa sa jednokratnim podnošenjem podataka od strane javnih i privatnih zainteresovanih strana. PCS će transformisati operativne sposobnosti Ministarstva pomorstva, poboljšati usklađenost sa međunarodnim pomorskim standardima i podstaći kulturu kontinuiranog poboljšanja i inovacija.

POTKOMPONENTA 2.2: UNAPREĐENJE ODABRANIH PRUŽNIH PRELAZA NA ŽELJEZNIČKOJ MREŽI U CRNOJ GORI. Potkomponenta pružnih prelaza (Rail level crossings - RLC) igra ključnu ulogu u ublažavanju bezbjednosnih rizika na prioritetnim željezničko-drumskim

raskršnicama smanjenjem učestalosti nesreća i poboljšanjem ukupnog upravljanja saobraćajem. Kroz modernizaciju ključnih pružnih prelaza, biće uvedeni automatski signalni sistemi, poboljšane rampe i nadzor u realnom vremenu. To će rezultirati otpornijom i efikasnijom željezničkom mrežom, pružajući značajna poboljšanja u bezbjednosti i performansama sistema.

Dva glavna cilja ove potkomponente su:

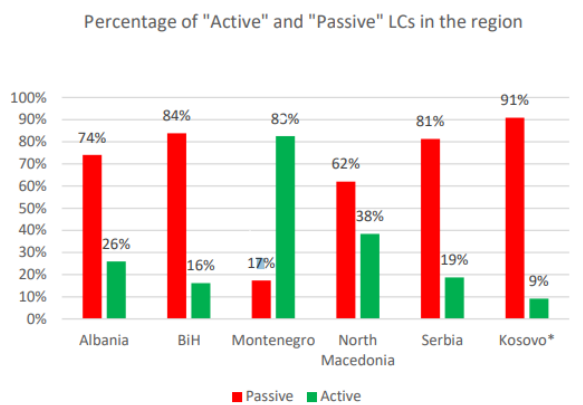
1. Povećanje nivoa bezbjednosti, rekonstrukcija i unapređenje 22 pružna prelaza na željezničkoj pruzi Podgorica–Nikšić i pruzi Podgorica–Bar (navedeni u Aneksu A).
2. Izgradnja pothodnika i alternativnog puta za eliminisanje dva pružna prelaza na pruzi Nikšić–Podgorica i izgradnja pothodnika na Željezničkoj stanici Aerodrom.

Aktivnosti će započeti redizajniranjem/razvojem tehničke dokumentacije za svaku od gore navedenih konstrukcija. Nakon pribavljanja potrebnih dozvola, počće implementacija. To će uključivati nabavku i ugradnju opreme, zajedno sa građevinskim radovima.

2.3.2.1. Pružni prelazi

Bezbjednost željeznice prepoznata je kao najvažniji parametar u željezničkom saobraćaju. Pružni prelazi su identifikovani kao potencijalne slabe tačke u željezničkoj infrastrukturi koje značajno ugrožavaju bezbjednost i efikasnost saobraćaja u Crnoj Gori, zbog povećanog saobraćaja, posebno na putevima. Operacionalizacija funkcionalnih pružnih prelaza ključna je za poboljšanje efikasnosti transporta i predvidljivosti za željezničke trgovinske tokove na Zapadnom Balkanu. Osnovni zahtjev za bezbjednost pružnih prelaza jeste smanjenje broja nesreća.

Zaštita pružnih prelaza Prema klasifikaciji EU (na osnovu Direktive (EU) 2016/798 o bezbjednosti željeznice od 11. maja 2016. godine), pružni prelazi se dijele na „aktivne“ i „pasivne“ (gdje su „pasivni“ oni na kojima put prelazi prugu bez ikakvog sistema upozorenja ili zaštite koji se aktivira kada je nesigurno za korisnika da koristi prelaz, dok su „aktivni“ oni na kojima su korisnici prelaza zaštićeni od voza koji se približava ili upozoreni na njega uređajima koji se aktiviraju kada je nesigurno za korisnika da pređe prelaz). U državama članicama EU, 45% pružnih prelaza su „pasivni“, odnosno 55% su „aktivni“, dok su srodni prosjeci u WB6 mnogo lošiji, tj. u korist manje bezbjednih „pasivnih“ pružnih prelaza (24% „aktivnih“ i 76% „pasivnih“)⁴.

SLIKA 1 PROCENAT AKTIVNIH I PASIVNIH PRELAZA U REGIONU

Stalni sekretarijat Transportne zajednice je 2022. godine izdao „Izveštaj o projektu poboljšanja bezbednosti na pružnim prelazima“ koji analizira trenutnu situaciju u pogledu bezbednosti na pružnim prelazima na Zapadnom Balkanu i daje preporuke za poboljšanje zaštite na određenom broju pružnih

⁴ Izveštaj o projektu unapređenja bezbjednosti pružnih prelaza - nacrt, Stalni sekretarijat Transportne zajednice, 29.8.22.-Level Crossings Safety Improvement Project Report - draft Permanent Secretariat of the Transport Community, 8/29/22

prelaza u regionu. Crna Gora ima veći procenat aktivne signalizacije na pružnim prelazima nego pasivne. U Izveštaju je ispitano 23 pružna prelaza u Crnoj Gori.

Intenzitet železničkog saobraćaja na osnovu reda vožnje je sledeći:

- 13 pružnih prelaza sa 27 vozova dnevno.
- 9 pružnih prelaza sa 64 vozova dnevno.
- 1 pružni prelaz sa 82 voza dnevno.

Broj vozova po izvršenju reda vožnje predstavljen je kao:

- 10 pružnih prelaza sa više od 10 vozova/dan – svi na pruzi Bar-Podgorica-Bijelo Polje.
- 13 pružnih prelaza sa manje od 10 vozova/dan (zapravo 7 vozova) – svi na pruzi Podgorica-Nikšić.

Analiza trenutnog stanja pružnih prelaza u pogledu bezbednosti pruža uslove za dalju primenu relevantnih mera za povećanje bezbednosti i nivoa osiguranja na pružnim prelazima. Odgovarajuća zakonska regulativa je ključni deo za održavanje dobrog nivoa bezbednosti, ali nije dovoljna. Ostali faktori su: oprema pružnih prelaza, njihovo operativno stanje i održavanje, i gustina drumskog saobraćaja. Izveštaj je ispitao mogućnosti za nadogradnju pružnih prelaza i dao preporuku za ukidanje ili nadogradnju za sve zemlje Zapadnog Balkana.

Na osnovu Izjave o mreži iz 2026. godine koju je izdala Željeznička infrastruktura Crne Gore (ŽICG), na železničkoj mreži kojom upravlja ŽICG postoji 35 pružnih prelaza. Njihove stanice, nazivi i nivo bezbednosti dati su u Tabeli 3. 22 LC planirana za rekonstrukciju i poboljšanje projektom, označena su narandžastom bojom u Tabeli 3. Predložena poboljšanja na 22 LC data su u Prilogu 1 Izveštaja. Foto dokumentacija LC data je u Prilogu 2.

TABELA 3 PRUŽNI PRELAZI U CRNOJ GORI I NIVO NJIHOVE TRENUTNE BEZBEDNOSTI

*Ćelije narandžastom bojom označavaju prelaze koji se planiraju za rekonstrukciju i unapređenje; ćelije zelenom bojom označavaju podvožnjak kod prelaza Mlin Spuž i alternativni put kod Ždrebaonika - TTFP Projekat

No	Pružni Prelaz	Stanica putnog prelaza	Pruga/Deonica	Nivo bezbednosti
1	Zagorič	402+281/53+610	Podgorica – Bar / Nikšić Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
2	Cijevna	411+670	Podgorica – Bar	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
3	Mahala	414+241	Podgorica – Bar	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
4	Vukovci	417+193	Podgorica – Bar	Svjetlosna i zvučna signalizacija
5	Morača	419+103	Podgorica – Bar	Svjetlosna i zvučna signalizacija
6	Bistrice	422+692	Podgorica – Bar	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
7	Virpazar	433+135	Podgorica – Bar	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
8	Žukotrlica	450+844	Podgorica – Bar	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
9	Šušanj	452+058	Podgorica – Bar	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
10	Mušovina	0+000	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
11	Kličevo	2+082	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
12	Dabovići	14+364	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
13	Požar -Ostrog	17+114	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
14	Šobajići	21+014	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
15	Bare Šumanovića	22+681	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
16	Slap	26+426	Nikšić - Podgorica	Svjetlosna i zvučna signalizacija
17	Pažići	33+776	Nikšić - Podgorica	Ilegalni
18	Sekulići	34+938	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
19	Ždrebaonik ⁵	35+419	Nikšić - Podgorica	Ilegalni
20	Kopito Petrovića	36+588	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
21	Kruščice	37+595	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija

⁵ Pružni prelaz "Ždrebaonik" će biti ukinut kada se izgradi alternativni prelaz van nivoa pruge, odnosno alternativni put do najbližeg susjednog prelaza - "Sekulići".

No	Pružni Prelaz	Stanica putnog prelaza	Pruga/Deonica	Nivo bezbednosti
22	Ljutotuk	38+209	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
23	Martinići	39+013	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
24	Prentina glavica	40+255	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
25	Podglavica	42+118	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
26	Burum	42+906	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
27	Mlin-Spuž ⁶	44+114	Nikšić - Podgorica	Ilegalan
28	Šunjine	44+715	Nikšić - Podgorica	Svjetlosna i zvučna signalizacija
29	Pričelje	45+879	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
30	Donje šume	46+765	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
31	Laze Radevića	48+124	Nikšić - Podgorica	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
32	Duklja	51+586	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
33	Zagorič 2	52+689	Nikšić - Podgorica	Branici, svjetlosna i zvučna signalizacija
34	Putni prelaz 1	4+665	Podgorica - Tuzi	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti
35	Putni prelaz 2	5+850	Podgorica - Tuzi	Saobraćajni znakovi na putu i zona potrebne preglednosti

Pored unapređenja pružnih prelaza, predviđena je izgradnja podvožnjaka i alternativnog puta za eliminisanje dva željeznička prelaza na pruzi Nikšić–Podgorica i izgradnja pješačkog podvožnjaka na Željezničkoj stanici Aerodrom. Aktivnosti koje treba izvesti su:

- Izgradnja pristupnog puta uz željezničku prugu od pružnog prelaza Ždrebaonik do pružnog prelaza Sekulići radi eliminisanja pružnog prelaza Ždrebaonik.
- Izgradnja podvožnjaka Spuž sa rekonstrukcijom pristupnih puteva.
- Izgradnja pješačkog podvožnjaka na Željezničkoj stanici Aerodrom na pruzi Podgorica - Bar.

POTKOMPONENTA 2.3: PRIPREMA I AŽURIRANJE POSTOJEĆIH NACIONALNIH TRANSPORTNIH STRATEGIJA I STUDIJA. Ova potkomponenta će finansirati sljedeće aktivnosti: a) Pripremu Studije o razvoju intermodalnog transporta; b) Ažuriranje Strategije razvoja transporta 2019-2035 sa Modelom transportne potražnje; c) Pripremu ITS strategije za pomorske poslove; d) Pripremu tehničkih smjernica za projektovanje, izgradnju i održavanje puteva koje integrišu pitanja klimatske otpornosti; e) Pripremu Studije razvoja željezničkog tržišta i konkurentnosti; f) Pripremu podzakonskih akata u oblasti drumskog i željezničkog saobraćaja.

POTKOMPONENTA 2.4: PROGRAMI PRIPRAVNOSTVA I STIPENDIRANJA U TEHNIČKIM OBLASTIMA: a) Program pripravnosti za studentkinje i diplomirane žene u tehničkim oblastima. Program pripravnosti će obezbijediti 6-12 mjeseci stažiranja za studentkinje univerziteta koje studiraju tehničke oblasti kao što su inženjerstvo, IT, logistika i transport. Program pripravnosti će biti organizovan od strane Ministarstva saobraćaja (MoT) i/ili zajedno sa korisnicima projekta - Ministarstvom unutrašnjih poslova (MUP), Carinskom upravom (CA), Lučkom upravom Bar i RIOM-om. Program pripravnosti će pružiti priliku pripravnici da steknu praktično iskustvo radeći na implementaciji nekih od ključnih komponenti projekta kao što su NSW, digitalizacija Luke Bar, modernizacija pružnih prelaza i različitih strateških dokumenata i studija koje će se razvijati tokom implementacije projekta. b) **Program stipendiranja za prekvalifikaciju u deficitarne profesije – mašinovođe** koji se bavi kritičnim nedostatkom vještina i izgradnjom ljudskog kapitala za održivo željezničko poslovanje. Zajedno, ove aktivnosti će ojačati osnovne ciljeve projekta: smanjenje troškova trgovine, efikasnost transporta, multimodalnu povezanost (integracija drumskih i željezničkih mreža) i institucionalno jačanje, donoseći značajne efikasne dobitke za Crnu Goru kroz poboljšanu željezničku integraciju i olakšavanje trgovine.

⁶ Pružni prelaz "Mlin-Spuž" biće rekonstruisan sa alternativnim prelazom van nivoa pruge i izgradnjom podvožnjaka.

2.3.3. **KOMPONENTA 3: PODRŠKA SPROVOĐENJU OBAVEZA ZA UNAPREĐENJE PRISTUPA TRŽIŠTU USLUGA I PODSTICANJE REGIONALNIH INVESTICIJA.**

Ova komponenta će financirati tehničku pomoć državnim agencijama za sprovođenje obaveza koje je Crna Gora preuzela u okviru CEFTA Sporazuma o izmjenama i dopunama br. 6 (AP6) za liberalizaciju trgovine uslugama. Na trgovinu uslugama – više nego na trgovinu robom – utiče širok spektar domaćih propisa (npr. zahtjevi za licenciranje, okvir konkurencije, propisi o mrežnim uslugama, odredbe o univerzalnom pristupu, itd.). Kvalitet propisa (i odgovarajuće agencije/institucionalno tijelo za sprovođenje) stoga je ključna odrednica toga da li će se liberalizacija trgovine uslugama (i investicija) pretvoriti u ekonomske i socijalne dobitke.

2.3.4. **KOMPONENTA 4: PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROJEKTA**

Ova komponenta će podržati Jedinicu za sprovođenje projekta (PIU) i obezbijediti dodatnu tehničku podršku, uključujući koordinaciju sektorskih politika, operativne troškove i praćenje i evaluaciju projekta. Takođe će podržati aktivnosti uključivanja javnosti i rodnu ravnopravnost: (a) javne konsultacije tokom prve faze projekta; (b) godišnji dijalog više zainteresovanih strana; (c) mehanizam za rješavanje pritužbi; i (d) tri inspekcije poslovnih usluga i ankete o zadovoljstvu korisnika.

2.4. **KORISNICI PROJEKTA**

Korisnici TTFP faze 2 uključuju proizvođače, trgovce, izvoznike, uvoznike i pružaoce transportnih usluga, kao i Carinsku upravu i druge agencije koje regulišu postupke uvoza i izvoza. Predviđeni rast investicija i trgovine podstaći će novo zapošljavanje i poslovne prilike, što će koristiti firmama koje su već uključene u međunarodnu trgovinu i omogućiti novim firmama, posebno malim i srednjim preduzećima u Crnoj Gori, da pristupe međunarodnim tržištima. Vjerovatno će efekti biti veći za robu sa rokom trajanja, uključujući kvarljive poljoprivredne proizvode i poluproizvode, koji su istaknuti u globalnim lancima vrijednosti, gdje su vrijeme isporuke i predvidljivost kritični.

Konačno, ključna korist biće efikasnija obrada međunarodne trgovinske i transportne dokumentacije i za trgovce i za administraciju. Takva efikasnost će povećati transparentnost transakcija i smanjiti dupliciranje i preklapanja. Očekuje se da će značajne uštede troškova rezultirati nižim transportnim troškovima, smanjenjem emisije gasova sa efektom staklene bašte povezanih sa smanjenjem vremena mirovanja kamiona, smanjenim administrativnim troškovima trgovine i, konačno, povećanom konkurentnošću na regionalnim i globalnim tržištima.

3. POLITIKE, PROPISI I ZAKONI U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENIH PITANJA

3.1. PREGLED ZAHTJEVA U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENIH PITANJA

3.1.1. POSTUPAK PROCJENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

U Crnoj Gori, postupak sprovođenja procjene uticaja na životnu sredinu regulisan je:

Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu⁷,

Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu⁸

Uredba klasifikuje projekte u dvje grupe (liste):

Projekti sa Liste 1, za koje je obavezna izrada procjene uticaja na životnu sredinu, i

Projekti sa Liste 2, za koje nadležni državni ili lokalni organ odlučuje da li je potrebna izrada studije procjene uticaja, u zavisnosti od potencijalno značajnih uticaja na životnu sredinu. U ovom postupku neophodno je konsultovati i javnost i druge zainteresovane strane.

Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu propisuje postupak izrade elaborate procjene uticaja na životnu sredinu za projekte koji mogu imati značajne uticaje na životnu sredinu. Takođe uređuje sadržaj elaborata, učešće zainteresovanih strana, ocjenu studija i izdavanje saglasnosti, obavještanje drugih država o projektima koji mogu imati prekogranične uticaje, nadzor i druga relevantna pitanja.

U skladu sa zakonom, cjelokupan postupak procjene uticaja obuhvata tri faze:

- Skringing – faza utvrđivanja da li je potrebna procjena uticaja;
- Skoping – faza utvrđivanja obima i sadržaja procjene uticaja;
- Revizija – faza pregleda studije procjene uticaja kako bi se utvrdilo da li je izrađena u skladu sa propisanim standardima i zakonskim zahtjevima.

Nadležni organi za sprovođenje procjene uticaja su: Agencija za zaštitu životne sredine za projekte za koje je potrebna građevinska dozvola, odnosno jedinice lokalne samouprave (opštine) za projekte za koje nije potrebna građevinska dozvola, već prijava građenja. Postupak procjene uticaja mora biti sproveden prije izdavanja građevinske dozvole i prije početka bilo kakvih građevinskih radova.

Postupak skringinga

1. Investitor podnosi zahtjev nadležnom organu radi odlučivanja o potrebi izrade procjene uticaja na životnu sredinu.
2. Nadležni organ provjerava da li je dostavljena propisana dokumentacija. Ukoliko dokumentacija nije potpuna, u roku od tri dana zahtijeva dopunu od investitora i određuje rok za dostavljanje. Ako podnosilac zahtjeva ne dostavi tražene dopune, zahtjev se odbacuje kao nepotpun.
3. Nadležni organ je dužan da u roku od tri dana od prijema potpune dokumentacije obavijesti zainteresovane organe, organizacije i javnost o podnijetom zahtjevu. Oni mogu dostaviti svoja mišljenja u roku od pet dana.
4. Nadležni organ donosi odluku o potrebi izrade Studije procjene uticaja u roku od četiri dana od prijema mišljenja zainteresovanih strana.
5. Nadležni organ obavještava zainteresovane strane o donijetoj odluci.

⁷ Službeni List Crne Gore, br. 75/18

⁸ Službeni List Crne Gore, br. 20/07 i 47/13

6. Protiv donijete odluke može se izjaviti žalba Ministarstvu ili glavnom administratoru.

Postupak određivanja obima (scoping):

1. Investitor može podnijeti zahtjev za donošenje odluke o obimu i sadržaju Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu.
2. Nadležni organ provjerava da li je dokumentacija potpuna.
3. U roku od tri dana, nadležni organ dostavlja potpun zahtjev Komisiji koju je imenovao.
4. Komisija razmatra zahtjev i u roku od deset dana dostavlja nadležnom organu predlog obima i sadržaja Studije procjene uticaja.
5. Nadležni organ u roku od pet dana obavještava investitora, zainteresovane organe, organizacije i javnost o predlogu Komisije. Oni mogu dostaviti svoja mišljenja u roku od dvadeset dana.
6. Nadležni organ donosi odluku o obimu i sadržaju Studije u roku od pet dana, nakon čega u roku od tri dana dostavlja odluku investitoru i svim zainteresovanim stranama.
7. Protiv donijete odluke može se izjaviti žalba Ministarstvu ili glavnom administratoru.

Pregled i odobravanje Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu (EIA):

1. Investitor podnosi zahtjev za odobrenje EIA nadležnom organu. U slučaju prethodno sprovedenog postupka određivanja obima (scoping), zahtjev se podnosi u roku od dvije godine od prijema konačne odluke o obimu i sadržaju EIA.
2. U roku od pet dana, nadležni organ organizuje javnu raspravu i obavještava sve zainteresovane strane.
3. Studija procjene uticaja mora biti objavljena na internet stranici nadležnog organa i na portalu e-Uprave najmanje 10 radnih dana prije dana održavanja javne rasprave.
4. U roku od dva dana nakon javne rasprave, nadležni organ dostavlja EIA Komisiji zajedno sa primjedbama i mišljenjima prikupljenim tokom javnog uvida i javne rasprave.
5. Nakon razmatranja, Komisija u roku od 25 dana dostavlja nadležnom organu svoj izvještaj o EIA, sa predlogom za njeno odobravanje ili odbijanje.
6. Nadležni organ donosi odluku o davanju saglasnosti ili odbijanju zahtjeva, dostavlja odluku investitoru i obavještava sve zainteresovane strane.

3.1.2. PROPISI U OBLASTI UPRAVLJANJA OTPADOM

*Zakon o upravljanju otpadom*⁹ uređuje vrste i klasifikaciju otpada, planiranje upravljanja otpadom, uslove za sakupljanje, transport, tretman, skladištenje i odlaganje otpada, prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica uključenih u upravljanje otpadom, kao i uslove i postupke za izdavanje dozvola za upravljanje otpadom. Proizvođač otpada koji godišnje proizvede više od 200 kg opasnog otpada ili više od 20 tona neopasnog otpada dužan je da izradi Plan upravljanja otpadom. Plan sadrži sljedeće:

- podatke o vrsti, količini i mjestu nastanka pojedinih vrsta otpada na godišnjem nivou, u skladu sa katalogom otpada;
- period u kojem će se odvijati proces ili aktivnosti koje rezultiraju nastankom otpada;
- mjere za sprječavanje nastanka otpada ili smanjenje njegove količine i negativnog uticaja na životnu sredinu;
- metode upravljanja otpadom, koje obuhvataju sakupljanje, privremeno skladištenje (lokaciju), transport i tretman otpada.

Pravilnik o klasifikaciji otpada i katalogu otpada definiše kategorije otpada prema djelatnostima. Neke kategorije otpada koje mogu nastati kao rezultat aktivnosti potencijalno obuhvaćenih ovim projektom navedene su u nastavku.

⁹ Službeni List Crne Gore br. 034/24 from 12.04.2024, 092/24 from 25.09.2024.

TABELA 4 OTPAD NASTAO AKTIVNOSTIMA OBUHVAĆENIM PROJEKTOM

Aktivnost iz koje potiče otpad	Šifra prema Pravilniku
Građevinski i otpad iz rušenja (uključujući iskopano zemljište sa kontaminiranih lokacija)	17
Komunalni otpad (otpad iz domaćinstava i sličan otpad iz komercijalnih djelatnosti i industrijskih postrojenja), uključujući odvojeno prikupljene frakcije	20

U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom Crne Gore i važećim podzakonskim aktima, otpadom koji je nastao tokom realizacije projektnih aktivnosti mora se upravljati na način koji sprječava zagađenje životne sredine, štiti zdravlje ljudi i obezbjeđuje poštovanje hijerarhije upravljanja otpadom. Proizvođači otpada, uključujući izvođače i podizvođače angažovane od strane Investitora, zakonski su odgovorni za pravilno razdvajanje, rukovanje, privremeno skladištenje i predaju svih tokova otpada ovlašćenim operaterima i licenciranim postrojenjima za tretman ili odlaganje. Komunalni otpad nastao tokom građevinskih aktivnosti zbrinjavaju ovlašćena komunalna preduzeća u skladu sa svojim nadležnostima, dok se građevinski i opasni otpad moraju predavati isključivo licenciranim pravnim licima. Odlaganje bilo koje vrste otpada na neovlašćenim lokacijama strogo je zabranjeno, a tokovi otpada moraju biti uredno dokumentovani i sljedivi.

Ove obaveze se operacionalizuju kroz Plan upravljanja životnom sredinom i društvenim pitanjima (ESMP), kojim se definišu konkretne mjere upravljanja otpadom tokom izvođenja radova, uključujući zahtjeve za upravljanje otpadom na gradilištu, upravljanje komunalnim otpadom u zajednici, obezbjeđivanje odgovarajućih kontejnera i sanitarnih uslova, rukovanje opasnim materijama, kao i mehanizme monitoringa i nadzora. Investitor je odgovoran da obaveze upravljanja otpadom budu ugrađene u ugovorne aranžmane i da se efikasno sprovedu kroz nadzor i kontrolu izvođača i podizvođača. Pored toga, sprovedu se obuke i aktivnosti podizanja svijesti kako bi radnici bili upoznati sa važećim zakonskim zahtjevima, procedurama i dobrim praksama u oblasti zaštite životne sredine tokom faze izgradnje.

3.1.3. PROPISI U OBLASTI UPRAVLJANJA VODAMA

Zakon o vodama, zajedno sa cjelokupnim zakonodavnim okvirom, predstavlja odgovarajuću pravnu osnovu za uspostavljanje optimalne organizacije upravljanja vodama u Crnoj Gori. Sa aspekta administrativne organizacije, ovaj sistem može se posmatrati na nivou centralne (državne) uprave i lokalne samouprave. Na državnom nivou, ključnu ulogu ima Vlada Crne Gore. Nakon Vlade, nadležno resorno ministarstvo za oblast voda je Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR). Obavljanje operativnih poslova upravljanja vodama, kao djelatnosti od opšteg interesa, Zakonom je povjereno privrednim društvima, drugim pravnim licima, kao i javnim preduzećima i preduzetnicima, u skladu sa zakonom¹⁰. Na lokalnom nivou djeluju 22 vodovodna preduzeća, koja samostalno obavljaju poslove zahvatanja vode, njenog tretmana, vodosnabdijevanja, naplate i održavanja sistema..

3.1.4. PROPISI U OBLASTI ZAŠTITE VAZDUHA

Zakon o zaštiti vazduha („Službeni list Crne Gore“, br. 025/10 od 05.05.2010, 040/11 od 08.08.2011, 043/15 od 31.07.2015, 073/19 od 27.12.2019) uređuje način praćenja kvaliteta vazduha, mjere zaštite, ocjenu i unaprjeđenje kvaliteta vazduha, kao i planiranje i upravljanje kvalitetom vazduha. Praćenje i ocjena kvaliteta vazduha podrazumijevaju uspostavljanje mreže stanica za kontinuirano i periodično mjerenje, uključujući mjerenje PM2.5, PM10, NO₂, SO₂, CO, O₃ i ultrafinih čestica, pri čemu je Agencija za zaštitu životne sredine nadležna za prikupljanje, obradu i verifikaciju podataka, kao i redovno izvještavanje javnosti, lokalnih samouprava i Evropske komisije u skladu sa tehničkim standardima i zahtjevima EU. U slučaju prekoračenja graničnih vrijednosti zagađujućih materija, nadležni organi su dužni da izrade i sprovedu planove kvaliteta vazduha i programe smanjenja emisija, koji obuhvataju mjere za industriju, saobraćaj, energetiku, poljoprivredu i domaćinstva, u skladu sa principima integrisanog upravljanja kvalitetom vazduha i zahtjevima Direktive EU 2024/2881. Zakon propisuje izdavanje dozvola za emisije i utvrđivanje maksimalnih graničnih vrijednosti emisija za sve

¹⁰ Strategija upravljanja vodama u Crnoj Gori, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR), 2017.

značajne izvore zagađenja, uključujući termoelektrane, industrijska postrojenja, proizvodne pogone i saobraćajne tokove, pri čemu dozvole sadrže tehničke uslove, obaveze monitoringa i kriterijume za kontrolu emisija u skladu sa standardima EU.

3.1.5. PROPISI U OBLASTI ZAŠTITE OD BUKE

Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini („Službeni list Crne Gore“, br. 028/11 od 10.06.2011, 001/14 od 09.01.2014, 002/18 od 10.01.2018) propisuje mjere za sprječavanje ili smanjenje štetnog uticaja buke u životnoj sredini, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu životne sredine i zdravlja ljudi od uticaja buke. Ovaj zakon se primjenjuje na buku u životnoj sredini, naročito u izgrađenim područjima, gradskim parkovima i drugim tihim zonama u aglomeracijama, tihim zonama u prirodi, u blizini škola, bolnica i drugih objekata u kojima je stanovništvo, a posebno osjetljive grupe (djeca, starije osobe, bolesni i dr.), izloženo štetnom uticaju buke. Nadležni organ lokalne uprave dužan je da sprovedi akustično zoniranje. Indikatori buke koriste se za određivanje nivoa buke u životnoj sredini, procjenu i predviđanje nivoa buke i njenog uticaja, izradu strateških karata buke i planiranje mjera zaštite od buke. Praćenje nivoa buke u životnoj sredini vrši se na osnovu godišnjeg programa monitoringa buke koji donosi Vlada Crne Gore na predlog Agencije za zaštitu životne sredine.

3.1.6. PROPISI U OBLASTI IZGRADNJE

U 2017. godini usvojen je *Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata*¹¹. Zakon propisuje izdavanje urbanističko-tehničkih uslova umjesto građevinske dozvole. Takođe, umjesto upotrebne dozvole, zakon predviđa objedinjavanje tehničkog pregleda i stručnog nadzora, čime se sistem rasterećuje dvostrukih kontrola. Građevinska i upotrebna dozvola potrebne su samo za složene inženjerske objekte. Zakon obavezuje izvođače da na gradilištu posjeduju određeni set dokumentacije, uključujući Plan organizacije gradilišta.

3.1.7. PROPISI U OBLASTI USLOVA RADA

U Crnoj Gori, radno zakonodavstvo i zaštita na radu uređeni su sljedećim propisima:

TABELA 5 RADNO ZAKONODAVSTVO U CRNOJ GORI

Crna Gora	
Zakon o radu ¹²	Uređuje prava i obaveze zaposlenih iz radnog odnosa, način i postupak njihovog ostvarivanja, unapređenje zapošljavanja i fleksibilnosti tržišta rada, zaključivanje ugovora o radu, radno vrijeme, zarade, prestanak radnog odnosa, kao i prava i obaveze iz radnog odnosa i kolektivnog pregovaranja. Zakon, između ostalog, uređuje radno vrijeme, odmori i odsustva, opštu zaštitu zaposlenih, zarade, naknade i druga primanja.
Zakon o zaštiti i zdravlju na radu ¹³	Uređuje mjere za unaprjeđenje bezbjednosti i zdravlja na radu, mjere koje se odnose na uslove rada i posebnu zaštitu zaposlenih, kao i prava, obaveze i odgovornosti organizacije, poslodavca i zaposlenih, vođenje evidencija, inspekcijski nadzor i kaznene odredbe.

Ključne odredbe **Zakona o radu** u Crnoj Gori su sljedeće:

- **Ugovori o radu** mogu se zaključivati **na neodređeno ili određeno vrijeme**, sa nepunim radnim vremenom, za privremene i povremene poslove, za obavljanje poslova pod posebnim uslovima, kao i za rad van prostorija poslodavca (rad od kuće).
- Zakon **zabranjuje diskriminaciju** u pogledu uslova zapošljavanja i izbora kandidata, obrazovanja, obuke i stručnog usavršavanja, napredovanja i prestanka radnog odnosa. Trudnoća i porodijsko odsustvo ne mogu biti razlog za nezasnivanje radnog odnosa, niti za nuđenje nepovoljnijih uslova zaposlenja zbog trudnoće, porođaja ili dojenja.

Zakon zabranjuje mobing, uznemiravanje i seksualno uznemiravanje na radu i u vezi sa radom.

¹¹ Službeni List Crne Gore br. 064/17, 044/18, 063/18

¹² Službeni List Crne Gore br. 074/19

¹³ Službeni List Crne Gore br. 34/14, 44/18

- Zakon propisuje **minimalnu starosnu granicu** od 18 godina za zaključenje ugovora o radu, uz izuzetak za lica od 15 do 18 godina, uz saglasnost zakonskog staratelja i potvrdu zdravstvene ustanove, pod uslovom da takav rad ne ugrožava zdravlje, moral i obrazovanje maloljetnika.
- **Poslodavci su dužni** da zaposlene prijave na penzijsko i invalidsko, zdravstveno i osiguranje za slučaj nezaposlenosti, te da zaposlenom dostave kopiju prijave u roku od 5 dana od dana izdavanja od strane nadležnog organa.
- **Zaposleni imaju pravo** na zaradu i naknadu zarade tokom odsustva sa rada, kao i na uslove rada koji obezbjeđuju bezbjednost i zaštitu života i zdravlja na radu. Pravo na godišnji odmor ne može se zamijeniti novčanom naknadom.
- **Puno radno vrijeme iznosi**, po pravilu, 40 sati nedjeljno. **Prekovremeni** rad je dozvoljen u trajanju do najviše 10 sati nedjeljno.
- Zaposleni imaju pravo na **uvećanu** zaradu za prekovremeni rad, noćni rad i rad tokom praznika.
- Zakon detaljno uređuje pauze i odmore (tokom radnog vremena, dnevni, sedmični i godišnji odmor).
- Zakon predviđa da zaposleni koji smatra da mu je poslodavac povrijedio pravo iz radnog odnosa može zahtijevati od poslodavca da mu to pravo omogući. Poslodavac je dužan da odgovori u roku od 15 dana. Predviđen je i **mehanizam mirnog rješavanja radnih sporova** (preko Agencije za mirno rješavanje radnih sporova), kao i mogućnost pokretanja sudskog postupka.

Ključne odredbe zakonodavstva o zaštiti i zdravlju na radu u Crnoj Gori su sljedeće:

- Poslodavci su dužni da obezbijede mjere zaštite kroz sprječavanje, otklanjanje i kontrolu rizika na radu, kao i organizovanje obuke zaposlenih;
- Poslodavci su dužni da primjenjuju mjere bezbjednosti i biraju radne i proizvodne metode koje obezbjeđuju unapređenje nivoa zaštite i zdravlja na radu;
- Prilikom raspoređivanja zaposlenog na radno mjesto sa posebnim uslovima rada ili povećanim rizikom, poslodavac je dužan da uzme u obzir sposobnosti zaposlenog koje mogu uticati na njegovu zaštitu i zdravlje;
- Poslodavci su dužni da obezbijede obuku za bezbjedan rad prilikom zapošljavanja novog radnika, raspoređivanja na drugo radno mjesto, uvođenja nove tehnologije, nove ili zamjene radne opreme, promjena u procesu rada, kao i nakon povratka na rad nakon odsustva dužeg od godinu dana;
- Zaposlenima mora biti obezbijedeno radno okruženje, sredstva za rad i lična zaštitna oprema koja ne ugrožava bezbjednost i zdravlje zaposlenih i drugih lica;
- Zaposleni su dužni da koriste ličnu zaštitnu opremu i poštuju uputstva u vezi sa bezbjednošću i zdravljem na radu.

Iako zakon predviđa predstavnike za zaštitu i zdravlje na radu i odbore za zaštitu na radu, te omogućava zaposlenima i njihovim predstavnicima da daju prijedloge i informacije, pokreću mjere i zahtijevaju inspeksijski nadzor, ne propisuje obaveznu uravnoteženu zastupljenost žena u tim odborima kako bi se politike prilagodile potrebama zaposlenih žena na projektima. U pogledu obuka iz oblasti zaštite i zdravlja na radu, poslodavci su dužni da obezbijede obuku zaposlenih za bezbjedan rad u skladu sa zakonom, pri čemu troškove obuke snosi poslodavac. Obuke treba organizovati tokom radnog vremena ukoliko su povezane sa zaštitom na radu ili unapređenjem vještina; međutim, ne postoji obaveza vođenja evidencije o sprovedenim obukama. Ni Zakon o radu ni Zakon o zaštiti i zdravlju na radu ne uređuju izričito odgovornost izvođača u oblasti zaštite i zdravlja na radu. Ipak, poslodavci su dužni da obezbijede da planiranje i uvođenje novih tehnologija budu predmet konsultacija sa zaposlenima ili njihovim predstavnicima za zaštitu i zdravlje na radu, posebno u vezi sa izborom radne opreme, uslovima rada, radnim okruženjem i njihovim uticajem na bezbjednost i zdravlje na radu. Na kraju, u slučaju ozbiljne i neposredne opasnosti po život i zdravlje, zaposleni mogu preduzeti odgovarajuće

mjere u skladu sa svojim znanjem i tehničkim mogućnostima koje imaju na raspolaganju. U slučaju neizbježne opasnosti, imaju pravo da napuste opasno radno mjesto, proces rada ili radno okruženje i neće snositi odgovornost za eventualnu štetu, osim ako su postupali nepažljivo ili nemarno. Zabrana odmazde (retalijacije) nije izričito propisana ni Zakonom o radu niti Zakonom o zaštiti i zdravlju na radu.

3.1.8. ZAKON O ŽELJEZNICI

U skladu sa članovima 23–26 Zakona o željeznici Crne Gore („Službeni list Crne Gore“, br. 089/25), radovi na željezničkoj infrastrukturi, uključujući radove na željezničkim prelazima, mogu imati oblik rekonstrukcije ili obnove postojeće infrastrukture. Rekonstrukcija podrazumijeva radove na postojećoj željezničkoj infrastrukturi ili njenim elementima radi otklanjanja nedostataka koji mogu uticati na stabilnost i bezbjednost željezničkog sistema, unapređenja tehničkih i eksploatacionih parametara, izmjene osnovnih karakteristika trase u okviru njenog osnovnog koridora, ili obezbjeđivanja nesmetanog pristupa licima smanjene pokretljivosti i osobama sa invaliditetom (član 23). Obnova željezničke infrastrukture obuhvata radove kojima se unapređuje pouzdanost, efikasnost i bezbjednost željezničkog saobraćaja, bez promjene funkcije ili prostornog položaja postojeće infrastrukture. Ovi radovi izvode se na postojećem željezničkom zemljištu i u okviru regulacionih granica pruge, uključujući radove na kolosiječnim elementima, signalno-sigurnosnim sistemima, telekomunikacijama, elektroenergetskim sistemima, objektima, stanicama i željezničkim prelazima (član 26). U skladu sa članom 24 Zakona, upravljač infrastrukturom dužan je da najmanje 30 dana unaprijed javno objavi početak izgradnje, rekonstrukcije ili obnove, putem dnevne štampe ili na svojoj internet stranici, kako bi se omogućila koordinacija sa privrednim društvima, pravnim licima i preduzetnicima nadležnim za instalacije i komunalne mreže u željezničkom području, kao što su cjevovodi, vodovod, elektroenergetske i telekomunikacione instalacije, kao i podzemni ili nadzemni vodovi. Prije početka radova, upravljač infrastrukturom i vlasnici ili korisnici tih instalacija dužni su da uredi međusobna prava i obaveze ugovorom, dok su vlasnici odnosno korisnici obavezni da, o svom trošku i u roku koji odredi upravljač infrastrukture, izvrše izmještanje ili prilagođavanje svojih instalacija zahtjevima planiranih radova. Ukoliko se ove obaveze ne ispune, upravljač infrastrukturom ima pravo da preduzme potrebne radnje o trošku odgovornih subjekata, uz vođenje evidencije o svim instalacijama u željezničkom području. U slučajevima kada se rekonstrukcija ili obnova željezničke infrastrukture vrši zbog izgradnje drugih infrastrukturnih objekata, troškove snosi investitor tog objekta, osim ako nije drugačije ugovoreno (članovi 24 i 25).

3.1.8.1. Regulatorni okvir za željezničko-putne prelaze

U Crnoj Gori, Zakon o željeznici uređuje željezničko-cestovne prelaze (RLC) kroz posebne odredbe koje se odnose na upravljanje, održavanje i rekonstrukciju prelaza, definisane u članovima 39 do 47 ovog zakona. Pored odredbi koje se direktno odnose na prelaze, zakon takođe propisuje opšte odredbe koje definišu unapređenje infrastrukture i odgovornosti u tom kontekstu. U skladu sa Zakonom o željeznici Crne Gore, željezničko-putni prelazi mogu biti zamijenjeni denivelisanim prelazima (podvožnjaci ili nadvožnjaci) ili potpuno ukinuti, ukoliko to zahtijevaju promjene trase puta, bezbjednosni razlozi ili operativni zahtjevi željezničkog sistema. Takve intervencije moraju biti projektovane i realizovane u skladu sa važećim tehničkim standardima, uz obezbjeđenje bezbjednog, nesmetanog i usklađenog odvijanja željezničkog i drumskog saobraćaja. U slučajevima kada su potrebne izmjene na željezničkoj ili putnoj infrastrukturi, raspodjela troškova određuje se prema dominantnom saobraćajnom interesu koji je uzrokovao promjenu: troškove snosi upravljač željezničkom infrastrukturom ako su promjene prvenstveno posljedica potreba željezničkog saobraćaja, odnosno upravljač puta ako su promjene prvenstveno posljedica potreba drumskog saobraćaja. U slučaju nekategorisanog puta koji pretežno koristi određeno pravno ili fizičko lice, to lice snosi ukupne troškove izmjena i na željezničkoj infrastrukturi i na putu.

Zakon dalje uspostavlja jasnu podjelu odgovornosti za održavanje željezničko-putnih prelaza i obezbjeđivanje bezbjednog i nesmetanog saobraćaja. Upravljač željezničkom infrastrukturom odgovoran je za održavanje kolosijeka i drugih elemenata željezničke infrastrukture na prelazu, uključujući signalno-sigurnosnu opremu i signalizaciju namijenjenu željezničkom kadru, kao i željezničke komunikacione vodove povezane sa prelazom. Upravljač puta odgovoran je za održavanje kolovoza na prelazu i saobraćajne signalizacije koja upozorava učesnike u drumskom saobraćaju na prelaz. Održavanje sistema aktivne zaštite drumskog saobraćaja, uključujući uređaje za upozoravanje vozača na nailazak voza i opremu za zatvaranje drumskog saobraćaja na prelazu, zajednička je odgovornost upravljača željezničke infrastrukture i upravljača puta, pri čemu troškove snose u jednakim dijelovima. Ova podjela odgovornosti primjenjuje se u svim fazama – planiranja, izgradnje i eksploatacije – i mora biti adekvatno reflektovana u projektnoj dokumentaciji, ugovornim aranžmanima i mjerama implementacije.

3.2. INSTITUCIONALNA STRUKTURA

Operativna struktura projekta je složena, imajući u vidu veliki broj učesnika uključenih u njegovu realizaciju. Ministarstvo saobraćaja (MS) Crne Gore odgovorno je za upravljanje i nadzor nad projektom. Operativna struktura projekta obuhvata: Svjetsku banku – Međunarodnu banku za obnovu i razvoj (IBRD), Ministarstvo saobraćaja (MS), Ministarstvo finansija (MF), Jedinicu za tehničke usluge (TSU), Upravni odbor projekta (PStC), Koordinatora projekta (PC), Jedinicu za implementaciju projekta (PIU), kontakt osobe (FP), Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), Ministarstvo pomorstva (MP), Upravu luke Bar, Željezničku infrastrukturu Crne Gore (ŽICG), opštine učesnice u projektu, kao i izvođače radova i dobavljače opreme / konsultante za pružanje usluga.

Pregled institucija u Crnoj Gori i njihovih nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine, kao i institucija relevantnih za ovaj projekat, dat je u Tabeli 7.

TABELA 6 INSTITUCIJE CRNE GORE RELEVANTNE ZA PROJEKAT

Institucija	Odgovornosti
Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera	Nadležno za: <ul style="list-style-type: none"> • kreiranje politika u oblasti prostornog planiranja, izgradnje, zaštite životne sredine i održivog razvoja; • sprovođenje programa i projekata održivog razvoja; • pružanje tehničke, organizacione i administrativne podrške Nacionalnom savjetu za održivi razvoj i klimatske promjene; • strateško planiranje u oblasti prostora i životne sredine, sistem integrisane zaštite životne sredine i održivog korišćenja prirodnih resursa, integrisano sprječavanje i kontrolu zagađenja; • organizaciju komunalnih djelatnosti, uključujući vodosnabdijevanje, kanalizaciju i tretman otpadnih voda; • izradu standarda zaštite životne sredine i praćenje stanja životne sredine; • saradnju sa međunarodnim finansijskim institucijama i EU fondovima u projektima zaštite životne sredine i komunalnih djelatnosti; • saradnju sa nevladinim organizacijama i usklađivanje propisa sa pravnom tekovinom EU; • izdavanje građevinskih dozvola.
Agencija za zaštitu životne sredine¹⁴	Nadležna za: <ul style="list-style-type: none"> • sprovođenje strategija, programa, zakona i propisa u oblasti zaštite životne sredine; • sprovođenje međunarodnih ugovora iz svoje nadležnosti; • praćenje stanja životne sredine i zaštite prirode; • prikupljanje i ažuriranje podataka o kvalitetu svih segmenata životne sredine, uključujući vode, i izvještavanje nacionalnih i evropskih institucija; • sprovođenje postupka procjene uticaja na životnu sredinu (PUŽS) i izdavanje ekoloških dozvola.

¹⁴ Osnovana 2008. godine Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Službeni list Crne Gore“, br. 68/08), a operativna od 2009. godine.

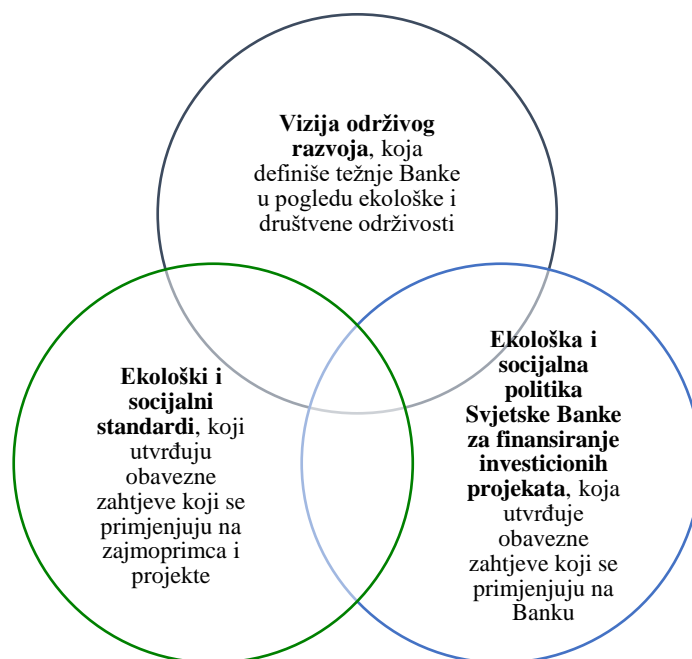
Institucija	Odgovornosti
Ministarstvo unutrašnjih poslova (putem Direktorata za vanredne situacije)	Nadležno za: <ul style="list-style-type: none"> • uspostavljanje programa opremanja i razvoja sistema zaštite i spašavanja; • pružanje smjernica za upravljanje zaštitom i spašavanjem i predlaganje mjera učesnicima u sistemu zaštite i spašavanja; • prikupljanje informacija o prijetnjama, uzrocima i posljedicama vanrednih situacija; • pružanje pomoći u reagovanju u vanrednim situacijama; • upravljanje rizicima od poplava u skladu sa Direktivom o poplavama 2007/60/EC.
Institut za javno zdravlje (Ministarstvo zdravlja)	Vrši fizičko-hemijske analize vode i mikrobiološka ispitivanja vode za piće i nadležno je za kontrolu i praćenje ispravnosti vode za piće.
Ministarstvo saobraćaja	Nadležno za saobraćaj (drumski, željeznički, vazdušni) u Crnoj Gori.
Ministarstvo pomorstva	Nadležno za poslove pomorstva u Crnoj Gori: <ul style="list-style-type: none"> • regulisanje pomorskog saobraćaja, lučke politike i bezbjednosti na moru; izradu zakona i politika u oblasti pomorstva; • evaluaciju investicionih projekata; • nadzor nad pomorskim saobraćajem i radom luka. Ministarstvo djeluje kroz specijalizovane direktorate, uključujući: <ul style="list-style-type: none"> • Direktorat za pomorsku sigurnost, koji nadgleda bezbjednost plovidbe i sprječavanje zagađenja; i • Direktorat za pomorsku privredu, koji razvija politike i strateške okvire za upravljanje lukama i ekonomski razvoj.
Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju	Nadležan za praćenje kvaliteta i kvantiteta površinskih i podzemnih voda, prognoziranje poplava i praćenje hidrološke situacije, kao i za izdavanje upozorenja institucijama nadležnim za upravljanje rizicima od poplava.
Uprava Luke Bar	Sprovođenje aktivnosti relevantnih za realizaciju konkretnih projektnih aktivnosti; Saradnja sa relevantnim zainteresovanim stranama.
Željeznička infrastruktura Crne Gore (ŽICG)	Sprovođenje aktivnosti relevantnih za realizaciju konkretnih projektnih aktivnosti; Saradnja sa relevantnim zainteresovanim stranama.
Ministarstvo finansija	Koordinacija i saradnja sa Ministarstvom saobraćaja (MoT) i Jedinicom za implementaciju projekta (PIU) u realizaciji projekta; Pružanje fiducijarne podrške projektu (finansijsko upravljanje i nabavke); Obezbeđivanje uslova da se realizacija projekta odvija u skladu sa Ugovorom o zajmu (LA).
Lokalne samouprave učesnice u projektu	Sprovođenje aktivnosti relevantnih za realizaciju projektnih aktivnosti na svojoj teritoriji; Saradnja sa relevantnim zainteresovanim stranama.

3.3. ZAHTJEVI SVJETSKE BANKE

3.3.1. OKVIR ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE I DRUŠTVENE SREDINE SVJETSKE BANKE (2016)

Okvir za zaštitu životne sredine i društvenih pitanja SB (2016)¹⁵ stupio je na snagu u oktobru 2018. godine. Ovaj okvir definiše posvećenost Banke održivom razvoju, kroz Politiku Banke i skup ekoloških i društvenih standarda koji su osmišljeni da podrže projekte zajmoprimaca, sa ciljem iskorjenjivanja ekstremnog siromaštva i unaprjeđenja zajedničkog prosperiteta. Okvir SB sastoji se iz tri dijela:

¹⁵ Dostupno na engleskom jeziku na: <http://pubdocs.worldbank.org/en/837721522762050108/Environmental-and-Social-Framework.pdf>

KLASIFIKACIJA RIZIKA

Banka klasifikuje sve projekte u jednu od četiri kategorije:

- visok rizik
- značajan rizik
- umjeren rizik
- nizak rizik

Prilikom određivanja odgovarajuće kategorije rizika, Banka uzima u obzir relevantne faktore kao što su:

- vrsta, lokacija, osjetljivost i obim projekta;
- priroda i obim potencijalnih ekoloških i društvenih rizika i uticaja;
- kapacitet i posvećenost zajmoprimca (uključujući bilo koji drugi subjekt odgovoran za realizaciju projekta) da upravlja ekološkim i društvenim rizicima i uticajima u skladu sa Ekološkim i društvenim standardima (ESS).

Drugi aspekti rizika takođe mogu biti relevantni za sprovođenje mjera ublažavanja i postizanje rezultata u oblasti zaštite životne sredine i društva, u zavisnosti od konkretnog projekta i konteksta u kojem se razvija. To može uključivati pravne i institucionalne aspekte, prirodu predloženih mjera i tehnologija, strukture upravljanja i zakonodavstvo, kao i pitanja stabilnosti, konflikta ili bezbjednosti.

PROJEKTI KOJI UKLJUČUJU VIŠE MALIH POTPROJEKATA

Za projekte koji obuhvataju više manjih potprojekata, koji se identifikuju, pripremaju i realizuju tokom trajanja projekta, Banka će razmotriti adekvatnost nacionalnih zahtjeva u oblasti zaštite životne sredine i društvenih pitanja (E&S) relevantnih za potprojekte, kao i procijeniti kapacitete zajmoprimca za upravljanje E&S rizicima i uticajima potprojekata. Po potrebi, projekat će uključivati mjere za jačanje kapaciteta zajmoprimca.

Zajmoprimac je dužan da sprovede odgovarajuću E&S procjenu potprojekata, te da ih priprema i realizuje na sljedeći način:

- (a) potprojekti visokog rizika – u skladu sa Ekološkim i društvenim standardima (ESS);

(b) potprojekti značajnog, umjerenog i niskog rizika – u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i svim zahtjevima ESS koje Banka smatra relevantnim za te potprojekte.

3.3.2. EKOLOŠKI I DRUŠTVENI STANDARDI SVJETSKE BANKE

Banka je posvećena pružanju podrške zajmoprimcima u razvoju i sprovođenju projekata koji su ekološki i društveno održivi, kao i jačanju kapaciteta njihovih E&S okvira za procjenu i upravljanje ekološkim i društvenim rizicima i uticajima projekata. U tom cilju, Banka je definisala posebne Ekološke i socijalne standarde (ESS), koji su osmišljeni da izbjegnu, minimizuju, smanje ili ublaže negativne ekološke i društvene rizike i uticaje projekata. Projekti koje podržava Banka moraju biti usklađeni sa sljedećim ESS standardima:

Ekološki i društveni Standard 1	• Procjena i upravljanje ekološkim i društvenim rizicima i uticajima
Ekološki i društveni Standard 2	• Rad i uslovi rada
Ekološki i društveni Standard 3	• Efikasno korišćenje resursa i sprječavanje i upravljanje zagađenjem
Ekološki i društveni Standard 4	• Zdravlje i bezbednost zajednice
Ekološki i društveni Standard 5	• Sticanje zemljišta, ograničenja u korišćenju zemljišta i prinudno raseljavanje
Ekološki i društveni Standard 6	• Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima
Ekološki i društveni Standard 7	• Autohtoni narodi
Ekološki i društveni Standard 8	• Kulturna baština
Ekološki i društveni Standard 9	• Finansijski posrednici
Ekološki i društveni Standard 10	• Uključivanje zainteresovanih strana i objavljivanje informacija

Ovi Ekološki i društveni standardi (ESS) praćeni su neobavezujućim smjernicama, napomenama o dobrim praksama, šablonima i kontrolnim listama¹⁶. Kratak pregled standarda dat je u nastavku.

<p>Ekološki i društveni Standard 1 - Procjena i upravljanje ekološkim i društvenim rizicima i uticajima primjenjuje se na sve projekte koje Banka podržava kroz finansiranje investicionih projekata. Cilj je identifikacija, procjena i upravljanje ekološkim i društvenim rizicima i uticajima u svakoj fazi</p> 	<p>U okviru ESS1, zajmoprimac je dužan da:</p> <p>sprovede procjenu ekoloških i društvenih (E&S) uticaja predloženog projekta, uključujući uključivanje zainteresovanih strana;</p> <p>sprovodi uključivanje zainteresovanih strana i objavljuje relevantne informacije u skladu sa ESS10;</p>
---	--

¹⁶ Dostupno na engleskom jeziku na: <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/environmental-and-social-framework/brief/environmental-and-social-framework-resources#guidancenotes>

projekta, kako bi se postigli rezultati u skladu sa zahtjevima Banke.

ESS1 se takođe primjenjuje na sve povezane objekte/aktivnosti, koje moraju ispunjavati zahtjeve ESS standarda u mjeri u kojoj zajmoprimac ima kontrolu ili uticaj nad tim povezanim objektima/aktivnostima.¹⁷

izradi Plan ekoloških i društvenih obaveza (ESCP) i sprovodi sve mjere i aktivnosti definisane u pravnom sporazumu, uključujući ESCP;

vrši monitoring i izvještavanje o ekološkim i društvenim performansama projekta u odnosu na ESS standarde.

Procjena ekoloških i društvenih aspekata biće proporcionalna rizicima i uticajima projekta i obuhvatiće, na integrisan način, sve relevantne direktne, indirektno i kumulativne E&S rizike i uticaje tokom cijelog životnog ciklusa projekta, uključujući i one posebno identifikovane u ESS2–ESS10.

Proces procjene primjenjuje hijerarhiju ublažavanja, prema kojoj: (a) rizike i negativne uticaje treba predvidjeti i, gdje je to moguće, izbjeći, dok se pozitivni uticaji i koristi za zajednicu i životnu sredinu maksimizuju; (b) gdje izbjegavanje nije moguće, rizike i uticaje treba svesti na prihvatljiv nivo; (c) preostali negativni uticaji i rizici treba ukloniti ili ublažiti na prihvatljiv nivo; (d) ukoliko značajni preostali uticaji i dalje postoje, obezbijediti kompenzaciju gdje je to tehnički i finansijski izvodljivo.

Za projekte koji obuhvataju više potprojekata koji se identifikuju, pripremaju i realizuju tokom trajanja projekta, procjena ekoloških i društvenih aspekata sprovodi se putem Okvira za upravljanje životnom sredinom i društvenim pitanjima (ESMF). ESMF definiše principe, pravila, smjernice i procedure za procjenu ekoloških i društvenih rizika i uticaja budućih potprojekata.

Ekološki i društveni Standard 2 – Rad i uslovi rada uređuju uslove rada, a obim njihove primjene zavisi od vrste radnog odnosa između zajmoprimca i radnika na projektu.

Ovaj standard usmjerava uspostavljanje kvalitetnih odnosa između radnika i poslodavca. Primarni rizik u oblasti rada predstavlja rizik od neformalnog zapošljavanja. Sa neformalnim radom povezani su rizici neplaćenog ili nedovoljno plaćenog rada, preopterećenosti, loših uslova angažovanja, nedostatka mjera zaštite i zdravlja na radu, kao i uskraćenog

¹⁷ Pojam „povezani objekti/aktivnosti“ označava objekte ili aktivnosti koji nijesu finansirani kao dio projekta, a koji su: (a) direktno i značajno povezani sa projektom; (b) sprovode se ili je planirano da se sprovode istovremeno sa projektom; i (c) neophodni za održivost projekta i ne bi bili izgrađeni, prošireni ili sprovedeni da projekat ne postoji. Da bi se neki objekat ili aktivnost smatrali povezanim, sva tri navedena kriterijuma moraju biti ispunjena.

	<p>pristupa socijalnom, penzijskom i zdravstvenom osiguranju.</p> <p>Pojam „radnik na projektu“ odnosi se na:</p> <ol style="list-style-type: none"> lica zaposlena ili angažovana direktno od strane zajmoprimca (uključujući nosioca projekta i institucije za implementaciju projekta) za rad na projektu (direktni radnici); lica zaposlena ili angažovana preko trećih strana za obavljanje poslova koji su ključni za funkcije projekta, bez obzira na lokaciju (ugovoreni radnici); lica zaposlena ili angažovana kod primarnih dobavljača zajmoprimca (radnici u lancu snabdijevanja); i lica angažovana u okviru rada zajednice (radnici iz zajednice). <p>Ciljevi ESS2 su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • unapređenje bezbjednosti i zdravlja na radu; • promovisanje pravičnog tretmana, nediskriminacije i jednakih mogućnosti za projektne radnike; • zaštita projektnih radnika, uključujući ranjive kategorije kao što su žene, osobe sa invaliditetom, djeca (radno sposobnog uzrasta, u skladu sa ovim standardom) i migrantski radnici, kao i ugovoreni radnici, radnici iz zajednice i radnici kod primarnih dobavljača; • sprječavanje svih oblika prinudnog rada i dječijeg rada; • podrška principima slobode udruživanja i kolektivnog pregovaranja u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom; • obezbjeđivanje dostupnih mehanizama za projektne radnike da izraze zabrinutosti u vezi sa radnim mjestom.
<p> Ekološki i društveni Standard 3 – Efikasno korišćenje resursa i sprječavanje i upravljanje zagađenjem utvrđuje zahtjeve za unapređenje efikasnog korišćenja resursa, kao i sprječavanje i upravljanje zagađenjem tokom cijelog životnog ciklusa projekta, u skladu sa dobrom međunarodnom industrijskom praksom. Primjenjivost ovog ESS standarda utvrđuje se tokom ekološke i društvene procjene.</p>	<p>Zajmoprimac je dužan da primjenjuje tehnički i finansijski izvodljive mjere za unapređenje efikasnog korišćenja energije, vode, sirovina i drugih resursa. Takve mjere treba da integrišu principe čistije proizvodnje u dizajn proizvoda i proizvodne procese, kako bi se očuvali resursi poput sirovina, energije i vode.</p> <p>Takođe, zajmoprimac će izbjegavati ispuštanje zagađujućih materija ili, kada to nije moguće, svesti na minimum i kontrolisati njihovu koncentraciju i količinu, primjenjujući standarde i mjere utvrđene nacionalnim zakonodavstvom</p>

	<p>ili Smjernicama Svjetske Banke za zaštitu životne sredine, zdravlje i bezbjednost (EHS Smjernice)¹⁸ primjenjujući strožije zahtjeve. Ovo se odnosi na ispuštanje zagađujućih materija u vazduh, vodu i zemljište, bilo da se radi o redovnim, vanrednim ili akcidentnim situacijama, kao i na potencijalne lokalne, regionalne i prekogranične uticaje.</p> <p>Sprječavanje i upravljanje zagađenjem obuhvata upravljanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zagađenjem vazduha • Opasnim i neopasnim otpadom • Hemikalijama i opasnim materijama • Pesticidima
<p>Ekološki i društveni Standard 4 – Zdravlje i bezbjednost zajednice odnose se na rizike i uticaje projekta na zdravlje, bezbjednost i sigurnost pogođenih zajednica, kao i na odgovornost zajmoprimca da izbjegne ili minimizira takve rizike i uticaje, uz posebnu pažnju prema licima koja su, zbog svojih specifičnih okolnosti, ranjiva.</p> 	<p>Ciljevi ESS4 su sljedeći:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predviđanje i izbjegavanje negativnih uticaja na zdravlje i bezbjednost zajednica pogođenih projektom tokom cijelog životnog ciklusa projekta, kako u redovnim tako i u vanrednim okolnostima; • Promovisanje kvaliteta i bezbjednosti, kao i razmatranje aspekata klimatskih promjena, u projektovanju i izgradnji infrastrukture, uključujući brane; • Izbjegavanje ili smanjenje izloženosti zajednice rizicima povezanim sa saobraćajem, bezbjednošću na putevima, bolestima i opasnim materijama; • Uspostavljanje efikasnih mjera za reagovanje u vanrednim situacijama; • Obezbeđivanje da se zaštita osoblja i imovine sprovodi na način koji izbjegava ili minimizira rizike po zajednice pogođene projektom.
<p>Ekološki i društveni Standard 5 – Sticanje zemljišta, ograničenja u korišćenju zemljišta i prinudno raseljavanje primjenjiv na ovaj projekat.</p> 	<p>Izrađen je Okvir politike preseljenja (RPF), a za svaki potprojekat koji uključuje sticanje zemljišta i prinudno raseljavanje, bez obzira na to da li je fizičko preseljenje prisutno, biće izrađen Plan preseljenja u skladu sa RPF-om, koji će odobriti Svjetska Banka i biti objavljen u zemlji. Proces skrininga obuhvatiće sve potprojekte koji mogu uključivati prinudno sticanje zemljišta.</p>

¹⁸ Smjernice grupacije Svjetske Banke za zaštitu životne sredine, zdravlje i bezbjednost (EHS), dostupno na: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/Sustainability-At-IFC/Policies-Standards/EHS-Guidelines/

<p> Ekološki i društveni Standard 6 – Očuvanje biodiverziteta i održivo upravljanje živim prirodnim resursima primjenjuje se na sve projekte koji mogu uticati na biodiverzitet ili staništa, bilo pozitivno ili negativno, direktno ili indirektno, ili koji zavise od biodiverziteta za svoju realizaciju. Takođe se primjenjuje na projekte koji uključuju primarnu proizvodnju i/ili korišćenje živih prirodnih resursa.¹⁹</p>	<p>Zajmoprimac je dužan da izbjegne negativne uticaje na biodiverzitet i staništa. Kada izbjegavanje negativnih uticaja nije moguće, zajmoprimac će primijeniti mjere za njihovo smanjenje i obnovu biodiverziteta u skladu sa hijerarhijom ublažavanja iz ESS1 i zahtjevima ovog standarda. U slučajevima kada su identifikovani značajni rizici i negativni uticaji na biodiverzitet, zajmoprimac će izraditi i sprovesti Plan upravljanja biodiverzitetom.</p>
<p> Ekološki i društveni Standard 7 – Autohtoni narodi nijesu primjenjivi na ovaj projekat, imajući u vidu da u Crnoj Gori ne postoje društvene ili kulturne grupe sa specifičnim karakteristikama definisanim u ESS7.</p>	<p>Nije primjenjivo na ovaj projekat, imajući u vidu da u Bosni i Hercegovini ne postoje društvene ili kulturne grupe sa specifičnim karakteristikama definisanim u ESS7.</p>
<p> Ekološki i društveni Standard 8 – Kulturno nasljeđe utvrđuje opšte odredbe o rizicima i uticajima projektnih aktivnosti na kulturno nasljeđe.</p>	<p>Ciljevi ESS8 su sljedeći:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promovisanje pravične raspodjele koristi od korišćenja kulturnog nasljeđa; • Sagledavanje kulturnog nasljeđa kao sastavnog dijela održivog razvoja; • Promovisanje smislenih konsultacija sa zainteresovanim stranama u vezi sa kulturnim nasljeđem; • Zaštita kulturnog nasljeđa od negativnih uticaja projektnih aktivnosti i podrška njegovom očuvanju. • Zahtjevi ESS8 primjenjuju se na sve projekte koji mogu imati rizike ili uticaje na kulturno nasljeđe. Ovo uključuje projekte koji: <ol style="list-style-type: none"> a) podrazumijevaju iskopavanja, rušenje, pomjeranje zemljišta, plavljenje ili druge promjene u fizičkom okruženju; b) se nalaze unutar zakonom zaštićenog područja ili zakonom definisane zaštitne zone; c) se nalaze na ili u blizini prepoznatog lokaliteta kulturnog nasljeđa; d) su posebno osmišljeni da podrže očuvanje, upravljanje i korišćenje kulturnog nasljeđa.
<p> Ekološki i društveni Standard 9 – Finansijski posrednici</p>	
<p> Ekološki i društveni Standard 10 – Uključivanje zainteresovanih strana i objavljivanje informacija prepoznaje značaj otvorene i transparentne komunikacije između zajmoprimca i zainteresovanih strana kao</p>	<p>Ciljevi ESS10 su sljedeći:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljanje sistematskog pristupa uključivanju zainteresovanih strana koji će pomoći zajmoprimcima da identifikuju

¹⁹ Korišćenje živih prirodnih resursa, kao što su riba i druge vrste vodenih i kopnenih organizama, kao i drvo, odnosi se na proizvodne aktivnosti koje uključuju eksploataciju ovih resursa iz prirodnih i izmijenjenih ekosistema i staništa.

ključnog elementa dobre međunarodne prakse. Efikasno uključivanje zainteresovanih strana može unaprijediti ekološku i društvenu održivost projekata, povećati njihovu prihvaćenost i značajno doprinijeti uspješnom projektovanju i realizaciji projekata.

zainteresovane strane i izgrade i održavaju konstruktivan odnos sa njima, posebno sa licima pogođenim projektom;

- Procjena nivoa interesovanja i podrške zainteresovanih strana za projekat i omogućavanje da se njihovi stavovi uzmu u obzir u dizajnu projekta i njegovim ekološkim i društvenim performansama;
- Promovisanje i obezbjeđivanje efikasnog i inkluzivnog uključivanja pogođenih strana tokom cijelog životnog ciklusa projekta o pitanjima koja ih mogu potencijalno uticati;
- Obezbeđivanje da se relevantne informacije o ekološkim i društvenim rizicima i uticajima projekta blagovremeno objavljuju na razumljiv, pristupačan i odgovarajući način i u odgovarajućem formatu;
- Obezbeđivanje dostupnih i inkluzivnih mehanizama za pogođene strane da iznesu pitanja i prigovore, kao i omogućavanje zajmoprimcu da na iste odgovori i upravlja njima.

4. OSNOVNI PODACI O ZEMLJI

4.1. OSNOVNE INFORMACIJE O ZEMLJI

Zvanični naziv:	Crna Gora
Skraćenica:	MNE
Glavni grad:	Podgorica
Glavne opštine:	Nikšić, Bar, Budva, Bijelo Polje, Herceg Novi
Ostali veći gradovi u oblasti projekta:	Podgorica, Danilovgrad, Nikšić, Bar, Zeta
Površina:	13.812 km ²
Geografski položaj:	<p>MNE se graniči sa Hrvatskom, BiH, Srbijom, Kosovom, Albanijom i Jadranskim morem</p> <p>SLIKA 2 GEOGRAFSKA KARTA CRNE GORE</p>
stanovništvo:	623,633 (Popis 2023, MONSTAT)
Jezici:	Službeni jezik: Crnogorski Ostali jezici koji se koriste: srpski, bosanski, albanski, hrvatski
Struktura vlade:	MNE je nezavisna parlamentarna republika. Vlada je izvršna vlast, a Parlament je zakonodavno telo.
Glavne industrije	Turizam, energetika, saobraćaj i logistika, poljoprivreda, proizvodnja, građevinarstvo i usluge
Nominalni BDP:	7.650.000.000 EUR (2024, MONSTAT)
Nominalni BDP po stanovniku:	12.260 EUR (2024, MONSTAT)
Rast BDP-a u 2024. godini:	3,2% u odnosu na 2023. godinu (2024, MONSTAT)
Status EU:	MNE ima status kandidata za članstvo u EU. U 2026. godini to je najnaprednija zemlja kandidat za članstvo u EU na Zapadnom Balkanu, dok su otvorena 33 pregovaračka poglavlja, od kojih je 14 privremeno zatvoreno. Crna Gora je ušla u završnu fazu pristupnih pregovora.

4.2. EKOLOŠKE KARAKTERISTIKE CRNE GORE I PROJEKTOG PODRUČJA

4.2.1. GEOGRAFSKA, TOPOGRAFSKA I GEOLOŠKA KARAKTERIZACIJA

Opšte karakteristike

Crna Gora je zemlja Jugoistočne Evrope (SEE)/Zapadnog Balkana podeljena između primorskog jadranskog pojasa (deo mediteranskog i submediteranskog regiona) i pretežno planinskog krša u unutrašnjosti. Unutrašnjost zauzima 13,812 km² i kontroliše 2,440km² nacionalnih morskih voda, sa 235km poteza obale. Granice Crne Gore uključuju one sa Srbijom, Kosovom, Albanijom, Hrvatskom i Italijom (poslednje samo kroz međunarodne vode). Glavni grad je Podgorica, dok su veća naselja Nikšić, Pljevlja, Herceg Novi, Bijelo Polje, Budva, Bar i Cetinje. Ovih 8 gradova obuhvata oko 70% ukupnog stanovništva. Crna Gora broji 623.633 stanovnika (Popis 2023, MONSTAT). Zahvaljujući svom specifičnom geopolitičkom položaju i jedinstvenoj mešavini pejzaža, klime i hidrogeoloških karakteristika Crna Gora je bogata kulturnim, istorijskim i prirodnim nasleđem. Biološka raznolikost Crne Gore je bogata i veoma jedinstvena stvarajući biološku "fokalnu tačku" Evrope. Zaštićena prirodna dobra obuhvataju međunarodno priznata područja, dva Ramsarska dobra (Specijalni rezervat za floru i faunu Tivatska solila i Skadarsko jezero) i dva UNESCO-va lokaliteta (Nacionalni park Durmitor i Kotorsko-Risanski zaliv). Iz razloga geografskog položaja i geomorfologije, površinske i podzemne vode Crne Gore pripadaju slivovima Crnog mora i Jadrana, kao takve se mogu svrstati u pretežno internacionalne. Vode sliva Crnog mora su Drina, Piva, Tara, Čehotina, Lim i Ibar, a jadranski sliv se snabdijeva slivovima rijeka Morača, Zeta i Bojana. Bojana se uliva u Skadarsko jezero, koje se deli sa Albanijom. Zbog pretežno krečnjačkog sastava stenske mase, ponori, izvori, jame, itd. su uobičajeni.

Karakteristike projektnog područja (PA)

Projektno područje obuhvata opštine Podgorica, Nikšić, Danilovgrad, Zeta sa naseljima duž železničke trase i opštinu Bar. Ove opštine zajedno predstavljaju jedan od ekonomski i demografski najznačajnijih regiona Crne Gore.

- Opština Podgorica, kao glavni i najveći urbani centar, predstavlja administrativno, privredno i saobraćajno čvorište Crne Gore, sa visokom koncentracijom stanovništva, usluga i infrastrukture.
- Opština Zeta, nedavno osnovana kao samostalna administrativna jedinica u okviru podgoričkog gradskog područja, predstavlja pretežno nizijsko i ruralno područje sa jakim poljoprivrednim karakteristikama. Ima strateški položaj duž ključnih saobraćajnih pravaca koji povezuju Podgoricu sa primorskim regionom. Na područje utiče i blizina glavne infrastrukture, uključujući transportni koridor Podgorica–Bar i blizinu aerodroma Podgorica.
- Opština Nikšić, druga po veličini opština, ima jaku industrijsku tradiciju i služi kao važan regionalni centar u centralno-sjevernom dijelu zemlje.
- Opština Danilovgrad se nalazi između opština Podgorica i Nikšić duž doline reke Zete i karakteriše je mešavina seoskih i prigradskih naselja, pri čemu je poljoprivreda ključna privredna delatnost na tom području.
- Opština Bar se nalazi na jadranskoj obali, ključno je pomorsko i logističko čvorište sa lukom Bar, koja predstavlja glavnu morsku luku i služi kao prolaz za međunarodnu trgovinu i transport.

Ove opštine su međusobno povezane glavnim transportnim koridorima, uključujući železničku i putnu mrežu Bar-Podgorica-Nikšić, koji su od strateškog značaja za nacionalnu i regionalnu mobilnost.

4.2.2. KLIMA

Planina Durmitor, koja se nalazi na izvoru između rijeke Pive i rijeke Tare, je dodirna tačka mediteranske i kontinentalne klime. Sliv rijeke Pive na južnoj i zapadnoj strani planine Durmitor je pod uticajem mediteranske klime, dok su njegova sjeverna i istočna strana sliva rijeke Tare pod uticajem kontinentalne klime.

Th orijentacija i nadmorska visina na drugim visokim planinama takođe određuje klimatske karakteristike²⁰. Uobičajeno, riječne doline karakteriše umjereno kontinentalna klima, na nadmorskim visinama do 1.200 m. klima je subplaninska, a iznad 1.200 m. klima je planinska. Planine srednje visine u gornjem i srednjem segmentu sliva reke dobijaju znatno manje padavina od ostalih. Više padavina je prisutno u maju, junu i julu, a najmanje padavina je prisutno u januaru i februaru, sa padavinama uglavnom u obliku snega. Jaruge okružene planinama sa svih strana karakteriše specifična klima. Ljeti je temperatura viša od temperature na okolnim planinama, proljeće počinje ranije, jesen je toplija, a godišnje padavine niže.

Klima u Crnoj Gori je veoma heterogena i odražava snažne interakcije između mediteranskih, kontinentalnih i planinskih klimatskih uticaja. Opštine Bar, Podgorica, Zeta, Nikšić i Danilovgrad ilustruju ovu raznolikost, sa različitim temperaturnim režimima i izloženošću klimatskim varijabilnostima vođenim nadmorskom visinom, blizinom Jadranskog mora i geomorfološkim karakteristikama.

Opština Bar se nalazi na jadranskoj obali i karakteriše ga mediteranska klima, sa blagim, vlažnim zimama i toplim, suvim letima. Prosečne godišnje temperature kreću se između približno 16 i 18 ° C, sa zimskim temperaturama u januaru oko 8-10 ° C i letnjim temperaturama u julu i avgustu sa 27-29 ° C u proseku.

Glavni grad Podgorica i opština Zeta nalaze se u centralnoj niziji sa vlažnom suptropskom klimom sa jakim kontinentalnim uticajima. Prosečna godišnja temperatura je oko 16,4 ° C, sa zimskim temperaturama oko 5 ° C u januaru i letnjim prosekom od 26-27 ° C u julu. Međutim, ekstremne temperature često prelaze 40 ° C tokom letnjih meseci.

Opština Danilovgrad se nalazi u dolini reke Zete i ima vlažnu suptropsku klimu, sličnu opštinama Podgorica i Zeta, ali pod ruralnim i poljoprivrednim uticajima. Prosečna godišnja temperatura kreće se između 14 i 15 ° C, sa zimskim temperaturama obično između 2 i 5 ° C i letnjim temperaturama koje često prelaze 30 ° C, sa zabeleženim ekstremima iznad 40 ° C. Opština doživljava jake sezonske kontraste, uključujući vruća, suva leta i umerene zime.

Opština Nikšić se nalazi na višoj nadmorskoj visini na kraškoj visoravni sa klimom sa kontinentalnim i planinskim karakteristikama. Prosečna godišnja temperatura je znatno niža, oko 9,5 do 10 ° C, sa januarskim temperaturama blizu 1-2 ° C i letnjim temperaturama u julu u proseku oko 20-21 ° C. U poređenju sa nizijskim opštinama, Nikšić ima hladnije zime, blaža ljeta i veći nivo padavina, koji često prelazi 2.000 mm godišnje.

4.2.2.1. Klimatske promene²¹

Crna Gora je mala, pretežno planinska zemlja sa visokom klimatskom varijabilnošću i čestim ekstremnim vremenskim prilikama. Brojni delovi zemlje pokazuju visoku izloženost poplavama, zemljotresima i klizištima. Pored toga, 60 odsto njegovog stanovništva živi u područjima sa velikom verovatnoćom zemljotresa magnitude 8 ili većih na Rihterovoj skali. Između 1991. i 2013. godine, Crna Gora je imala šest razornih poplava. Zbog klimatskih promena, toplotni stresori se takođe ubrzano intenziviraju: suše, požari i toplotni talasi već utiču na sve veći broj ljudi i sektora privrede. Vremenske i klimatske katastrofe već su izazvale značajne fizičke i ekonomske gubitke u Crnoj Gori, posebno u

rad - Volume 1 – Main Report

²¹ WB6, Montenegro Country Compendium, Country Climate and Development Report, October 2024; SB Grupa

glavnim sektorima kao što su poljoprivreda i saobraćaj. Poplava 2010. godine zahvatila je oko 30.000 hektara poljoprivrednog zemljišta, sa gubicima od oko 44 miliona evra. Ako se ne ulažu u prilagođavanje promenljivoj klimi, prirodne opasnosti mogu dovesti do smanjenja BDP-a do 7,9 odsto, u zavisnosti od scenarija klimatskih promena.

Crna Gora odvaja svoj rast od emisija od 1990. godine, sa efektom ponora ugljenika u sektoru korišćenja zemljišta, promena korišćenja zemljišta i šumarstva (Land Use, Land-Use Change and Forestry - LULUCF), i zatvaranjem ili smanjenjem nekoliko velikih industrija, koje igraju glavnu ulogu u smanjenju emisija. Ukupne emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) su opale od 1990. godine. Crna Gora emituje manje gasova staklene bašte od bilo koje druge zemlje WB6. Najveći sektori emisija su električna energija i grijanje (40 posto ukupnih emisija bez LULUCF), transport (21 posto) i poljoprivreda (10 posto). Pošto šume pokrivaju skoro 62 odsto zemlje, LULUCF je najvažnija komponenta profila emisije gasova staklene bašte Crne Gore,

Crna Gora bi morala da investira kako bi zaštitila ljude i imovinu od štetnih i eskalirajućih uticaja klimatskih promena. Investicije bi bile namenjene unapređenju urbane adaptacije primenom kako strukturnih mera, uključujući zelenu infrastrukturu, vodovodni sistem, urbane strukture i građevinske projekte tako i nestrukturnih mera kao što su propisi i kampanje za podizanje svesti. Štaviše, ulaganje u rešenja zasnovana na prirodi (NBS) promovise prilagođavanje, a istovremeno donosi značajne koristi za ekosistem i lokalne zajednice. Takođe, Crna Gora bi morala da investira u energetske sistem, posebno energetske sektor i bila bi usmerena uglavnom ka povećanju solarnih fotonaponskih i vjetroelektrana. Sledeća velika investicija će biti u transformaciji transportnog sektora, sa značajnim ulaganjima potrebnim u železničku infrastrukturu.

Crna Gora može da koristi mere prilagođavanja i ublažavanja klimatskih promena kao prilike za postizanje održivijeg modela rasta sa većom produktivnošću.

Obaveze Crne Gore u vezi sa klimatskim promenama prvenstveno su vođene njenim obavezama prema Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (UNFCCC) i njenom orijentacijom prema EU. U junu 2021. godine, u skladu sa Pariškim sporazumom UNFCCC-a, Crna Gora je podnela poboljšani nacionalno utvrđeni doprinos (NDC), navodeći 18 politika i mera za ublažavanje, od kojih se 14 odnosi na energetske sektor (uključujući transport), zatim industriju (2) i otpad (2). Zbog ambicija zemlje za pristupanje EU, ona ima za cilj da se uskladi sa Evropskim zelenim dogovorom i doprinese postizanju cilja da Evropa postane prvi klimatski neutralan kontinent od do 2050. To je potvrđeno potpisivanjem Sofijske deklaracije o zelenoj agendi za Zapadni Balkan (2020).

Opština Bar je sve više izložena klimatskim stresorima kao što su suša, toplotni talasi i sezonska nestašica vode. Regionalne klimatske projekcije ukazuju na to da će priobalna područja Crne Gore doživeti dalji porast temperature i pad letnjih padavina, intenzivirajući postojeće ranjivosti (IPCC, 2021; Svetska banka, 2021).

Opština Podgorica se suočava sa intenzivnom urbanizacijom uz povećanje toplotnog stresa i potražnje za energijom za hlađenje. Opština Podgorica je takođe izložena sezonskim sušama i povremenim poplavama vezanim za rečne sisteme Morača i Zeta. Posmatrani trendovi zagrevanja i projektovani porast učestalosti i intenziteta toplotnih talasa u skladu su sa širim regionalnim klimatskim projekcijama za Zapadni Balkan (EEA, 2022; IPCC, 2021). Opština Zeta sa svojom ekonomijom, koja se uglavnom zasniva na poljoprivredi, posebno je ranjiva na klimatske varijabilnosti, uključujući suše, toplotni stres i poplave rijeka. Klimatske projekcije ukazuju na povećanu evapotranspiraciju i smanjenu dostupnost vode tokom letnjih meseci, što predstavlja rizik za poljoprivrednu produktivnost i sisteme upravljanja vodama (Svetska banka, 2021; EEA, 2022). Kraški teren u opštini Nikšić doprinosi hidrološkoj varijabilnosti, uključujući naizmenične periode suše i naglih poplava u kraškim poljima.

Sve gore navedene opštine koje su značajne za projekat suočavaju se sa trendovima i buduće projekcije ukazuju na kontinuirano zagrevanje, povećanu učestalost ekstremnih vremenskih događaja i povećane

klimatske rizike. Ovi nalazi su u skladu sa regionalnim procenama za Zapadni Balkan i naglašavaju važnost integracije klimatskih razmatranja u lokalne procese planiranja i razvoja (IPCC, 2021; EEA, 2022; Svetska banka, 2021).

4.2.3. SNABDJEVANJE VODOM

Na nacionalnom nivou, Crna Gora obiluje vodom, oslanjajući se prvenstveno na podzemne vode i kraške izvore, koji čine 87,3% ukupnog zahvaćanja²². Međutim, obilje na izvoru oštro se suprotstavlja operativnoj neefikasnosti, posebno visokim fizičkim gubicima vode, starenju infrastrukture i hroničnom nedovoljnom ulaganju. Ukupna apsorpcija vode u 2024. godini pokazuje povećanje od 7,7% u odnosu na 2023. godinu, dok je distribuirana voda dostigla 80,76 miliona m³ u 2024. godini, što predstavlja povećanje od 29,4% u odnosu na 2023. godinu (Monstat, 2024).

Stanovništvo se snabdijeva vodom na organizovan način kroz opštinske vodovodne sisteme i veliki broj sistema vodosnabdijevanja u lokalnoj zajednici, malih sela, grupnih i individualnih vodovodnih sistema. Snabdevanje vodom urbanog stanovništva može se smatrati dobrim. Od ukupnog stanovništva Crne Gore, preko 63% živi u urbanim sredinama, a javni vodovod pokriva 99% urbanog stanovništva.

Lokalni izvori vode korišteni su za vodosnabdijevanje opština, a opštine Budva, Kotor, Tivat, Ulcinj i Bar su takođe imale pristup vodi iz regionalnog vodosnabdijevanja crnogorskog primorja. U opštini Herceg Novi, pored lokalnih izvora vode, korištena je i voda iz sistema Plat (Hrvatska). Voda je obezbeđena iz 70 izvora, od kojih su najviše izvori u kraškom vodonosniku, zatim u zbijenom vodonosniku (10), dok dva vodovodna sistema koriste vodu iz površinskih akumulacija (Pljevlja i Herceg Novi). Većina stanovništva, oko 92%, snabdijeva se podzemnim vodama: oko 77% iz kraških vodonosnika i oko 15% iz zbijenih vodonosnika. Samo 8% stanovništva se snabdeva vodom iz površinskih rezervoara.

Zaštita vode za piće, odnosno sprovođenje mera zaštite u zonama sanitarne zaštite, otežana je na svim izvorima u kršu i naplavinama, posebno tamo gde su izvori vodosnabdevanja u blizini većih gradova, jer su ugroženi procesom urbanizacije, industrijalizacije, poljoprivrede, nereguliranih odlagališta otpada i otpadnih voda. Pored dezinfekcije vode koja se vrši na svim izvorima gradskog vodosnabdevanja, na postrojenjima za prečišćavanje posebno se tretiraju samo vode uzete iz površinskih akumulacija (vodovodi Herceg Novog i Pljevlja) i samo u jednom slučaju vode uzete iz kraških vodonosnika (vodovod Pljevlja - izvori Zmajevca, Mandovca i Vrela).

Budući da je kvalitet podzemnih izvora voda u mnogim slučajevima ugrožen ilegalnim i nezaštićenim ispuštanjem otpadnih voda, a sistem vodosnabdijevanja je narušen ilegalnim priključcima iz neformalno izgrađenih objekata. Ključno pitanje u zaštiti vodosnabdijevanja stanovništva je ispuštanje otpadnih voda i drugih supstanci tokom izgradnje, kao i izgradnja kontrolisanog sistema odvodnjavanja i prečišćavanja atmosferskih voda.

Razvoj vodovodnog sistema (VVS) u opštini Bar datira iz 1929. godine, kada je prvi put obezbeđen izvor Sustas. Kako se opština vremenom širila, VVS se razvijao i prostorno i po kapacitetu kroz ugradnju dodatnih izvora vode. Danas se VVS u Baru smatra jednim od najsloženijih sistema u zemlji u pogledu njegove konfiguracije, područja pokrivanja, obima mreže, broja servisiranih zgrada i različitih načina rada. Sistem je prostorno orijentisan duž jugoistočno-severozapadne ose, sa potrošačima raspoređenim u rasponu nadmorske visine od nivoa mora duž obale do približno 200 metara nadmorske visine. VVS se prostire na površini od oko 598 km², uključujući urbano područje Bara, kao i Sutomore, Stari Bar, Čanj i Virpazar (koji se nalazi na Skadarskom jezeru). Sistem se isporučuje sa 11 opruga. Primarna vodovodna mreža obuhvata više od 188 km cevovoda, dok ukupna dužina mreže, uključujući i tercijarni distributivni sistem, dostiže oko 475,92 km. Od toga, oko 42 km su označeni kao prenosni cevovodi.

²² Monstat, 2024.

VVS opštine Podgorica čine tri nezavisna VVS-a: VVS Podgorica i sela Gornje Zete; VSS opštine Tuzi; VVS Dinosa. Po veličini je VVS opštine Podgorica i sela Gornje Zete nesumnjivo najznačajniji, pokrivajući najveći broj potrošača. Ovaj VVS obezbeđuje vodu potrošačima u glavnom gradu (uključujući i prigradska naselja), delu opštine Golubovci i delu opštine Danilovgrad. Tri izvora su sastavni deo ovog vodovoda: Mareza, Zagorić i Ćemovsko polje. Ostali izvori su određeni za susedna naselja i sela. Približna populacija koja se uslužuje je 280,000. S obzirom da su svi glavni izvori vodosnabdevanja na nadmorskim visinama nižim od naseljenih, za VVS Podgorica su potrebne brojne crpne stanice različitih kapaciteta. Primarne crpne stanice (PS) nalaze se na glavnim izvorima: Mareza, Zagorić, Ćemovsko polje i Dinosa. Ukupna dužina distributivne mreže je 941 km. Zbog ograničenog kapaciteta rezervoara, skoro sva mreža zavisi od rada pumpi, sa samo veoma malim procentom vode koja gravitacijom teče u mrežu.

VVS Danilovgrad se napaja sa sedam izvora: Slatina, Oraška jama, Zarića jama, Brajovića jama, Viški Bunar, Milojevića Vrela–Tunjevo i Mareza. Sistem opslužuje oko 22.000 korisnika, uključujući stanovnike i okolna područja. Voda iz ovih izvora se prenosi na crpne stanice, iz kojih se direktno distribuira u mrežu. Zbog konfiguracije terena, sistem se oslanja na sedam pumpnih stanica: Pažići, Prentina Glavica, Orašje–Zagreda, Đurov Krš, Oselište, Velja Zagreda i Orja Luka. Distributivni sistem obuhvata osam rezervoara sa ukupnim skladišnim kapacitetom od oko 1.925 m³. Prenosni cevovodi se protežu na oko 16,7 km. Distributivna mreža, ukupne dužine oko 160 km, sastoji se od cevi napravljenih od različitih materijala i radi pod kombinovanim režimom - delimično se snabdeva direktno preko pumpnih stanica, a delom preko gravitacionih sistema koje podržavaju rezervoari.

VVS iz Nikšića se napaja iz dva glavna izvora, Gornjeg i Donjeg Vidrovana, kao i iz izvora Poklonci. Sistem služi procenjenoj populaciji od oko 60.000. Voda iz ovih izvora se prenosi u pumpnu stanicu Duklo, gdje se pumpa direktno u distributivnu mrežu i prema balansirajućem rezervoaru Trebjesa. Međutim, zbog povišenog nivoa pritiska u sistemu i značajnih gubitaka vode, crpna stanica nije u stanju da u potpunosti snabdeva i održava rezervoar. Kao rezultat toga, akumulacija Trebjesa je trenutno isključena iz sistema, a distributivna mreža radi bez efektivnih skladišnih kapaciteta. Pritisak u sistemu stoga održava isključivo pumpna stanica Duklo. Pored centralnog gradskog vodovoda, od značaja su i dva lokalna vodovodna sistema: WSS Nikšićka Župa i WSS Petrovići, koji opslužuju okolna naselja (COWI, 2024).²³

4.2.4. KANALIZACIONI SISTEM

Otpadne vode i atmosfere vode se uglavnom transportuju do najbližeg primaoca kroz odvojene kanalizacione sisteme i najkraći mogući put u većini naselja u Crnoj Gori. U priobalnom regionu, otpadne vode se ispuštaju u Jadransko more kroz duge morske ispuste. Neki stanovnici su pojedinačno rešili pitanje konačnog odlaganja otpadnih voda sakupljanjem otpadnih voda u uglavnom neadekvatno izgrađenim septičkim jamama, koje zagađuju podzemne i površinske vode. Postoji velika razlika u razvoju kanalizacione mreže u odnosu na vodovodnu mrežu.

Trenutni nivo pokrivenosti stanovništva uslugama prikupljanja otpadnih voda značajno varira od opštine do opštine, a ukupna (prosečna) pokrivenost je oko 50%.²⁴ Međutim, za stanovništvo koje živi u područjima označenim kao aglomeracije (500,347 stanovnika), u skladu sa Direktivom o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, stopa pokrivenosti je oko 64%. Dužina postojeće kanalizacione mreže je 1.017,6 km, a sistem obuhvata i 19,9 km cevovoda pod pritiskom, 67 crpnih stanica i 19 glavnih ispusta u more. Prosečna starost izgrađene kanalizacione mreže je preko 29 godina, dok je većina kanalizacionih crpnih stanica (PS) izgrađena između 2008. i 2018. godine, i uglavnom su

²³ Unapređenje efikasnosti vodosnabdivanja zamjenom azbestno-cementnih cijevi na teritoriji Crne Gore, COWI 2024.

²⁴ Strategija vodoprivrede Crne Gore, 2018.

u dobrom operativnom stanju, sa izuzetkom starijih crpnih stanica koje su u lošem operativnom stanju i zahtevaju rekonstrukciju. U priobalnom regionu, otpadne vode se ispuštaju u more preko ispusta.

Kada je reč o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, trenutno je u funkciji ili u probnom radu dvanaest uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (Podgorica, Nikšić, Budva, Herceg Novi, Kotor–Tivat, Mojkovac, Žabljak, Šavnik, Pljevlja, Berane, Andrijevića, Petnjica) i nekoliko manjih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (4) koji rade s prekidima (Virpazar, Rijeka Crnojevića, Jaz, Vranjina). U toku je realizacija ugovora za projektovanje i izgradnju kanala za pročišćavanje otpadnih voda u Bijelom Polju, Podgorici, Ulcinju, Rožajama i Kolašinu (sa kolektorskim sistemom i sistemom za prečišćavanje kanalizacionog mulja), kao i rekonstrukcijom UPOV-a u Herceg Novom, Kotoru-Tivtu, Žabljaku i Mojkovcu. Neka od postrojenja rade sa smanjenim kapacitetom u odnosu na stvarne potrebe (Podgorica), pa su u toku pripremni radovi za izgradnju nove UPOV-a, dok neka manja postrojenja trenutno nisu u funkciji (Rijeka Crnojevića, Jaz), te je potrebno njihovo servisiranje i ponovno puštanje u rad.

4.2.5. UPRAVLJANJE OTPADOM

Tokom 2024. godine, nastao je otpad u Crnoj Gori iznosio 1 382.551,8 tona, od čega je 647.975,7 tona (46,9%) bilo u sektorima prerađivačke industrije, rudarstva i vađenja kamena i drugim industrijama. Od ukupnog otpada nastalog tokom 2024. godine pripada 295.379,7 tona opasnog otpada (21,4%) (Monstat).

Upravljanje otpadom u Crnoj Gori ostaje kritičan izazov za zaštitu životne sredine, koji karakteriše snažno oslanjanje na odlaganje otpada, ograničeno odvajanje otpada na izvoru i niske stope reciklaže. Iako zemlja generiše oko 350.000-370.000 tona komunalnog otpada godišnje, većina ovog otpada se i dalje odlaže bez prethodnog tretmana, što odražava sistem koji je još uvek u tranziciji ka standardima Evropske unije (EU). Uprkos postepenim poboljšanjima, strukturni izazovi i dalje postoje, uključujući nedovoljnu infrastrukturu, slabu provedbu i finansijska ograničenja na opštinskom nivou.

Poslednjih godina Crna Gora je ostvarila značajan napredak u jačanju svoje politike i zakonodavnog okvira. Usvajanje novog Zakona o upravljanju otpadom u aprilu 2024. godine predstavlja veliki korak napred u usklađivanju nacionalnih praksi sa direktivama EU o otpadu. Paralelno, Crna Gora unapređuje svoj okvir strateškog planiranja kroz Strategiju upravljanja otpadom 2030 i pripremu novog Nacionalnog plana upravljanja otpadom.

Ključne karakteristike trenutnog sistema upravljanja otpadom u Crnoj Gori je postojanje samo dve operativne sanitarne deponije – koje se nalaze u opštini Podgorica (Livade) i opštini Bar (Možura). Ovi objekti igraju ključnu ulogu u formalnom odlaganju otpada i predstavljaju značajno poboljšanje u odnosu na brojne nekontrolisane deponije koje još uvek postoje širom zemlje.

Podgorička sanitarna deponija (Livade) je najveći i najnapredniji objekat za upravljanje otpadom u Crnoj Gori. Služi ne samo glavnom gradu, već i nekoliko okolnih opština, primajući značajan deo komunalnog otpada u zemlji. Objekat uključuje elemente moderne infrastrukture, kao što su sistemi za upravljanje deponijskim gasom i ograničene operacije oporavka materijala. Ipak, većina primljenog otpada ostaje nesortirana i na kraju se odlaže, naglašavajući potrebu za poboljšanim sistemima za odvajanje i reciklažu otpada.

Deponija Možura kod Bara opslužuje primorski region (opštine Ulcinj, Bar, Budva, Kotor i Tivat), koji zbog turizma doživljava snažne sezonske fluktuacije u stvaranju otpada. Ova deponija je od suštinskog značaja za upravljanje otpadom u jednom od ekološki najosetljivijih i ekonomski važnijih regiona zemlje. Njegovo osnivanje označilo je prelazak od nekontrolisanih praksi odlaganja koje su ranije doprinele zagađenju obale. Međutim, slično kao i u Podgorici, sistem ostaje pretežno orijentisan na odlaganje, sa ograničenim kapacitetima za prethodnu obradu i reciklažu.

Crna Gora planira da u naredne tri godine uloži 330 miliona evra u zatvaranje postojećih ilegalnih deponija, prelazak na kružnu ekonomiju i uspostavljanje regionalnih centara za odlaganje otpada, uz još 200 miliona potencijalnih troškova za infrastrukturu i opremu. Ovim planom država namerava da obezbedi prelazak Crne Gore na ekološki održivu kružnu ekonomiju do 2029. godine i obezbedi efikasno upravljanje otpadom, odnosno da minimizira otpad i poveća reciklažu.

4.2.6. VAZDUH²⁵

Teritorija Crne Gore je podijeljena u skladu sa Uredbom o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha ("Službeni glasnik Crne Gore", br. 044/10 od 30.07.2010. godine, 013/11 od 04.03.2011. godine, 064/18 od 04.10.2018. godine), na tri zone kvaliteta vazduha (Tabela 4).

TABELA 6 ZONE KVALITETA VAZDUHA

Zona kvaliteta vazduha	Opštine u zoni
Severna zona kvaliteta vazduha	Andrijevića, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plav, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak
Centralna zona kvaliteta vazduha	Podgorica, Nikšić, Danilovgrad i Cetinje
Južna zona kvaliteta vazduha	Bar, Budva, Kotor, Tivat, Ulcinj i Herceg Novi

Sjeverna **zona** obuhvata opštine sa izraženim problemima zagađenja, posebno Pljevlja i Bijelo Polje. Tokom 2024. godine, kvalitet vazduha se pogoršao u odnosu na prethodnu godinu, posebno zbog povećanih koncentracija sumpor-dioksida (SO₂) i suspendovanih čestica PM₁₀ i PM_{2.5}. U Pljevljama je zabeleženo 95 dana sa prekoračenjem dnevnih koncentracija čestica PM₁₀, a u Bijelom Polju čak 103 dana, što značajno prelazi dozvoljenu granicu od 35 dana godišnje. Godišnje srednje vrednosti PM_{2.5} su takođe iznad dozvoljenih granica. Pored toga, koncentracije benzo(a)pirena bile su nekoliko puta iznad ciljne vrednosti, što ukazuje na štetne efekte na zdravlje stanovništva. Zagađenje vazduha tokom zimskog perioda dodatno pogoršava temperaturnim inverzijama koje sprečavaju disperziju zagađivača.

Centralna **zona**, koju čine **Podgorica, Nikšić, Danilovgrad** i Cetinje, bilježi mješovite rezultate. U Nikšiću je zabeležen blagi trend poboljšanja, dok je u Podgorici zabeleženo blago pogoršanje kvaliteta vazduha, posebno u urbanim sredinama tokom zimskih meseci. Broj dana sa prekoračenjem PM₁₀ prelazi dozvoljeni broj - na stanicama u Podgorici i Nikšiću. Iako su godišnje prosečne koncentracije PM₁₀ i PM_{2.5} bile ispod graničnih vrednosti, koncentracije benzo(a)pirena su blizu ili iznad propisanog cilja. Ozon je u Gornjem Mrkama u četiri navrata premašio ciljnu vrednost, što ukazuje na potrebu dodatnog praćenja i analize ovog zagađivača.

Južnu zonu (Bar, Budva, Kotor, Tivat, Ulcinj, Herceg Novi) karakteriše znatno bolji kvalitet zraka. Sve koncentracije izmerene na stanicama u Baru i Kotoru bile su ispod propisanih graničnih i ciljnih vrednosti.

Državna mreža za kontinuirano praćenje kvaliteta vazduha, za koju je nadležna Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore, sastoji se od devet stacionarnih stanica (tabela 5).

TABELA 7 STANICE ZA MJERENJE KVALITETA VAZDUHA U CRNOJ GORI

Ne	Merenje mesto	Vrsta mernog mesta	Mereni zagađivači
1.	Pljevlja 2-Gagovića imanje	UB	NO, NO ₂ , NO _x , SO ₂ , CO, PM _{2.5} , PM ₁₀ (Pb, As, Cd, Ni i BaP u PM ₁₀)
2.	Gradina	Bilten	NO, NO ₂ , NO _x , SO ₂ , O ₃ , CH ₄ , THC i Hg
3.	Bijelo Polje	UB	NO, NO ₂ , NO _x , CO, PM _{2.5} , PM ₁₀ , (Pb, As, Cd, Ni i BaP u PM ₁₀)
4.	Podgorica 2 (Blok V)	UB	O ₃ , PM _{2.5} , PM ₁₀ , (Pb, As, Cd, Ni i BaP u PM ₁₀)

²⁵ [REZIME Informacije o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2024. godinu](#)

5.	Podgorica 3 (kružni tok Zabjelo)	UT	NO, NO ₂ , NO _x , CO, C ₆ H ₆ , PM ₁₀ , (Pb, As, Cd, Ni i BaP u PM ₁₀)
6.	Podgorica 4-Gornje Mrke	Bilten	NE, NO ₂ , NO _k , O ₃ , CH ₄ i THC
7.	Nikšić 2	UB	NO, NO ₂ , NO _k , CO, O ₃ , SO ₂ , PM _{2.5} , PM ₁₀ (PB, AS, CD, Ni i BaP u PM ₁₀)
8.	Bar 3	UB	NO, NO ₂ , NO _k , PM _{2.5} , PM ₁₀ (PB, AS, CD, Ni i BaP u PM ₁₀)
9.	Kotor	UT	NE, NO ₂ , NO _k , CO, SO ₂ , C ₆ H ₆ , PM ₁₀ , (PB, AS, CD, Ni i BaP u PM ₁₀)

Pored toga, tokom 2024. godine **sproveden je lokalni monitoring kvaliteta vazduha u glavnom gradu Podgorici** na lokacijama u neposrednim i širim urbanim sredinama. Monitoring je obuhvatio mjerenje osnovnih zagađivača propisanih Uredbom o određivanju vrsta zagađivača, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha ("Službeni glasnik Crne Gore", broj 25/12). Za procenu kvaliteta vazduha u 2024. godini korišćeni su rezultati periodičnih merenja (četiri četrnaestodnevna ciklusa merenja) sa tri lokacije u glavnom gradu: Zagorič – Piperska ulica, Stari aerodrom, Bulevar Josipa Broza i u blizini tržnog centra "Delta Siti".

Svi rezultati merenja za sumpor dioksid, ozon, ugljen monoksid, benzen i sadržaj teških metala u PM₁₀ bili su ispod propisanih graničnih vrednosti. Srednja godišnja koncentracija azot-dioksida na lokacijama Zagorič – Piperska ulica i u blizini tržnog centra "Delta City" bila je iznad godišnjeg proseka, koji je direktno povezan sa emisijama zagađivača koji potiču iz saobraćaja. Suspendovane čestice PM₁₀ na sve tri lokacije u 2024. godini bile su iznad propisane granične vrednosti od 50 µg/m³. Srednja godišnja vrednost benzo(a)pirena, predstavljena kao srednja vrednost nedeljnih uzoraka suspendovanih PM₁₀ čestica na sve tri lokacije u glavnom gradu, bila je iznad propisane ciljne vrednosti za zaštitu zdravlja.

U zaključku, stanje kvaliteta vazduha u Crnoj Gori tokom 2024. godine pokazuje ozbiljne izazove u severnoj i centralnoj zoni, posebno u urbanim i industrijskim sredinama tokom zime. Glavni uzroci su sagorevanje čvrstih goriva za grejanje (drvo i ugalj), saobraćaj pod uticajem nepovoljnih meteoroloških uslova koji sprečavaju širenje zagađenja. Najveća prekorachenja zabeležena su u Bijelom Polju i Pljevljama, gde su vrednosti čestica PM i benzo(a)pirena nekoliko puta prelazile propisane granice.

Zagađenje česticama PM i benzo(a)pirenom zabeleženo je i u Nikšiću i Podgorici. U cilju poboljšanja kvaliteta vazduha, preporučuje se jačanje sistema monitoringa, prelazak na čistije izvore energije, te sprovođenje konkretnih mera na lokalnom i nacionalnom nivou za zaštitu zdravlja građana i očuvanje životne sredine.

Projektno gledano, građevinski radovi mogu rezultirati povećanom koncentracijom zagađujućih materija, pre svega prašine i izduvnih gasova iz vozila (mašina koje se bave izvođenjem radova). Suspendovane čestice (prašina) koje će se pojaviti sa transportnih puteva kada se koriste za transport mašina ili kamiona koji prolaze. Instalacija i rad lokacije, uključujući prisustvo radnika, opreme i materijala, rezultiraće emisijama gasova od kojih su oksidi ugljenika (CO_x), azota (NO_x) i sumpora (SO_x), kao i aerosola i buke. Međutim, ovi uticaji će biti lokalizovani, u odnosu na broj građevinskih vozila koja su uključena i trajanje radova.

4.2.7. BUKA²⁶

U skladu sa Zakonom o zaštiti od buke u životnoj sredini ("Službeni glasnik Crne Gore", br. 028/11, 1/14, 2/18), kao i Pravilnikom o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu određivanja indikatora buke i akustičnim zonama i metodama procjene štetnog dejstva buke ("Službeni glasnik Crne Gore", br. 060/11, 094/21) opštine su usvojile odluke o akustičnom zoniranju svojih teritorija. Određivanjem akustičnih zona propisane su granične vrednosti za definisane delove opštinske teritorije, što je od značaja za zaštitu od buke u životnoj sredini, kao i za buduće planiranje izgradnje objekata i

²⁶ [Informacija o stanju životne sredine za 2024. godinu](#)

izdavanje dozvola za planirane radove. Tabela 6 prikazuje granične vrednosti nivoa buke propisane Pravilnikom:

TABELA 8 GRANIČNE VREDNOSTI BUKE U CRNOJ GORI

Akustične zone	Nivo buke u dB (A)		
	<i>L_{dan}</i>	<i>L_{veče}</i>	<i>L_{noć}</i>
1. Mirna zona u prirodi	35	35	30
2. Tiha zona u aglomeraciji	40	40	35
3. Zona povećanog režima zaštite od buke	50	50	40
4. Stambena zona	55	55	45
5. Zona mešovite upotrebe	60	60	50
6. Zone koje su pod velikim uticajem saobraćajne buke			
KSNUMKS.a Zona pod velikim uticajem buke u vazдушnom saobraćaju	55	55	50
KSNUMKS.b Zona teško pogođena bukom u drumskom saobraćaju	60	60	55
6.c Zona pod velikim uticajem buke železničkog saobraćaja	65	65	60
7. Industrijska zona	Na granici ove zone, buka ne sme da prelazi granične vrednosti nivoa buke u susednoj zoni		
8. Zonska eksploatacija mineralnih sirovina	Na granici ove zone, buka ne sme da pređe granične vrednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči		

Monitoring buke u životnoj sredini u Crnoj Gori sproveden je u skladu sa Programom monitoringa buke iz životne sredine za 2024. godinu. Program je obuhvatio 15 mernih pozicija u 14 opština Crne Gore. Višednevna merenja nivoa buke u Crnoj Gori na svim mernim pozicijama, sprovedena u periodu od 19.01. do 16.05.2024. godine, pokazalo se da vrednosti indikatora nivoa buke za dan, večer i noć prelaze granične vrednosti.

Generalno, uzimajući u obzir sve rezultate monitoringa, zaključeno je da je saobraćajna buka najveći izvor buke u okolini u Crnoj Gori. Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore izdala je kratkoročne mere zaštite (Ministarstvo saobraćaja, jedinice lokalne samouprave) i to:

- ograničavanje brzine vozila pomoću veštačkih prepreka (tzv. "Ležećih policajaca") na kolovozu u blizini škola, vrtića, igrališta, zabavnih parkova, šetališta (mesta gde se pešaci, posebno deca, pojavljuju u velikom broju);
- zabrana saobraćaja za određene kategorije vozila i njihovo usmjeravanje na rute manje osjetljive na buku,
- bolja regulacija saobraćaja i kontrola nivoa buke vozila,
- povoljniji izbor javnog gradskog prevoza,
- povećanje biciklističkih staza i upotreba bicikala i električnih skutera,
- tokom tehničkih pregleda vozila, sprovode mere i radnje u okviru nadležnosti za vozila koja stvaraju visok nivo buke usled rada motora i
- zabranjuje takozvane obrtaja motora i upotrebu sirena (bez razloga) u urbanim sredinama.

Tabela 7 navodi lokacije na kojima su mereni nivoi buke u opštinama od interesa za projekat.

TABELA 8 TAČKE ZA MERENJE BUKE U ODABRANIM OPŠTINAMA

Srpski	Merna tačka
Podgorica	Stari Aerodrom, Bulevar Pera Četkovića 175, zajednički poslovno-stambeni objekat, IV sprat Ulica Prve proleterske brigade 33, mini obilaznica, individualni stambeni objekat, I sprat
Nikšić	PHI Opšta bolnica, ul. Nikca od Rovina b.b., plato iznad ulaznih vrata, I sprat
Bilten	Centar, Ulica Vladimira Rolovića b.b., poslovno-stambeni objekat, I sprat

Za Podgoricu, vrednosti indikatora nivoa buke za dan, večer i noć, na obe merne tačke, prelaze granične vrednosti nivoa buke u sedmodnevnom mernom ciklusu. Vrednosti indikatora nivoa buke za dan, večer i noć u sedmodnevnom mernom ciklusu takođe prelaze granične vrednosti buke i u Nikšiću i u Baru.

Za aktivnosti na lokacijama projekta, prisustvo ljudi i izvođenje radova na lokaciji, kao i kretanje vozila, izgradnja i teška mehanizacija će doprineti povećanju nivoa buke. Treba primeniti odgovarajuće mere praćenja i zaštite.

4.2.8. ENERGIJA²⁷

Energija predstavlja jedan od stubova sveukupnog, održivog razvoja Crne Gore. Energetski sektor Crne Gore razvija se u skladu sa politikama EU i otvoren je za privatne, domaće i strane investicije. Visok nivo usklađenosti regulatornog i pravnog okvira sa propisima EU potvrđen je zaključcima Energetske zajednice, kao i članstvom Regulatorne agencije za energetiku u ACER-u. Važan signal investitorima je uspješno funkcionisanje Berze električne energije. Pored toga, realizacija značajnih ulaganja u prenosni i distributivni sistem predstavlja podsticaj za nova ulaganja, posebno u sektoru proizvodnje električne energije.

U strukturi potrošnje primarne²⁸ energije u 2023. godini dominira udio fosilnih goriva sa 63% (ugalj 31% i naftni derivati 32%), obnovljivi izvori energije 31%, a ostatak 6% ostalih izvora energije. Analiza na osnovu indikatora Potrošnja primarne energije po izvorima energije (D) za period (2000-2023) pokazala je da je najveća potrošnja primarne energije od 1498 ktoe zabilježena u 2004. godini, dok je najmanja potrošnja od 928 ktoe zabilježena u 2009. godini. U 2023. godini došlo je do blagog povećanja ukupne potrošnje primarne energije u odnosu na potrošnju u 2022. godini (1039 ktoe) sa količinom od 1073 ktoe.

Učešće pojedinih sektora u ukupnoj potrošnji finalne energije u 2023. godini iznosi: Domaćinstva 33%, Prevoz 40%, Industrija 11%, Usluge 15% i Poljoprivreda 1%. Ukupna potrošnja finalne energije za energetske potrebe u periodu 2020-2023. godine, ogleda se u značajnom rastu od +60 ktoe, što je ukupan porast od +8.6%. Rast je najizraženiji u 2021. godini, +7%, dok je u 2022. i 2023. godini skroman rast od 1,3%, odnosno 1,4%.

4.3. SOCIO-EKONOMSKE KARAKTERISTIKE PROJEKTOG PODRUČJA

4.3.1. ADMINISTRATIVNA ORGANIZACIJA

Teritorijalna organizacija Crne Gore određena je Ustavom Crne Gore i nizom zakona, od kojih je najvažniji Zakon o lokalnoj samoupravi. Teritorija Crne Gore podijeljena je na 25 jedinica lokalne samouprave. To uključuje Glavni grad Podgoricu i Prijestonicu Cetinje, kao i 23 druge opštine. Opštine mogu obuhvatati više urbanih (gradskih) i ruralnih područja. Dalje, opštine su podijeljene na naselja, koja predstavljaju zvanične teritorijalne jedinice unutar opštine. Svaka opština ima određeni broj mjesnih zajednica (MZ), odnosno kancelarija mjesnih zajednica, koje osnivaju lokalne zajednice radi zadovoljavanja zajedničkih potreba i interesa građana na manjem dijelu svoje teritorije. Mjesne zajednice se formiraju u urbanim i ruralnim djelovima opština radi rješavanja lokalnih potreba i interesa u oblastima kao što su: uređenje naselja, stanovanje, zaštita potrošača, kultura, fizička kultura, zaštita i unapređenje životne sredine. Kancelarije mjesnih zajednica imaju status pravnog lica i predstavljaju dodatni oblik administrativne organizacije lokalne samouprave. One predstavljaju platformu za učešće lokalnog stanovništva u procesu donošenja odluka na nivou opštine, jer su mjesne zajednice primarna

²⁷ [Informacija o stanju životne sredine za 2024. godinu](#)

²⁸ Primarni izvori energije mogu biti obnovljivi i neobnovljivi. Neobnovljivi izvori su: fosilna goriva (nafta, gas, ugalj, treset) i nuklearna energija. Obnovljivi izvori su oni čiji se potencijal obnavlja u kratkom vremenu, i to: solarna energija, energija vetra, hidroenergija, energija biomase i biogoriva.

kontakt tačka putem koje građani mogu iznijeti svoje eventualne zabrinutosti, zahtjeve, kao i pitanja vezana za tekuće lokalne društvene, ekološke i druge specifične probleme.

SLIKA 3 ADMINISTRATIVNA MAPA CRNE GORE

4.3.2. DEMOGRAFIJA

Prema finalnim rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2023. godine (31. oktobar 2023), Crna Gora broji ukupno 623.633 stanovnika sa uobičajenim mjestom boravka, od čega je 306.807 muškaraca (49,2%) i 316.826 žena (50,8%). Prostorna raspodjela stanovništva pokazuje snažnu koncentraciju u većim urbanim centrima: Podgorica ima 179.505 stanovnika, što čini oko 28,8% ukupnog stanovništva Crne Gore; Nikšić ima 65.705 stanovnika (10,5%), Bar ima 45.812 stanovnika (7,3%), dok Danilovgrad broji 18.472 stanovnika (3%). Zajedno, ove četiri opštine čine oko 50,5% ukupnog stanovništva države.

Najnoviji zvanični podaci o prirodnom kretanju stanovništva, koje je objavio Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT) za 2024. godinu, pokazuju 6.977 živorođenih i 6.329 umrlih, što rezultira pozitivnim prirodnim priraštajem od +648 stanovnika na nivou države. Na lokalnom nivou, Podgorica bilježi negativan prirodni priraštaj od -65 stanovnika, Nikšić takođe -65, Danilovgrad -40, dok Bar bilježi pozitivan prirodni priraštaj od +81 stanovnika, što ukazuje na značajne prostorne razlike u demografskim kretanjima između opština.

Projekat će imati pozitivne efekte na nacionalnom nivou, ali će fizičke intervencije u unapređenju željezničko-putnih prelaza (manji građevinski radovi) biti geografski ograničene na potencijalno odabrana područja u Podgorici, Nikšiću, Danilovgradu i Baru.

Karakteristike projektnog područja

Karakteristike pogođenog područja u demografskom smislu nijesu posebno predstavljene za Bar, jer su radovi u Baru lokalizovanog karaktera i biće realizovani u okviru Luke Bar. Shodno tome, ne postoji konkretno naselje od značaja za realizaciju projekta. U ovom dijelu su predstavljena sva naselja koja se nalaze duž željezničko-putnih prelaza koji će biti obuhvaćeni projektom. Željeznički koridor prolazi kroz naselja veoma različitog karaktera, od jasno urbanizovanih područja do malih ruralnih zajednica. Najveći i najurbaniji segmenti nalaze se u Zagoriču (6.645 stanovnika), kao i u Kličevo (2.823) i Straševini (2.192), koji funkcionišu kao značajne prigradske zone sa razvijenim stambenim i infrastrukturnim karakteristikama. Golubovci i Martinići se takođe izdvajaju kao veći lokalni centri duž trase. Sa druge strane, željeznička pruga prolazi i kroz veoma mala naselja kao što su Kopito Petrovića (39 stanovnika), Požar (47), Jelenak (52) i Ljutotuk (58), koja su pretežno ruralna sa niskom gustinom naseljenosti. Ovaj kontrast ukazuje na potrebu za diferenciranim pristupom planiranju, posebno u pogledu pristupačnosti, zaštite prostora i integracije sa postojećim naseljima. Uključivanje svih ovih lokalnih zajednica biće od ključnog značaja za realizaciju projekta, jer upravo one predstavljaju glavne i najčešće korisnike postojeće infrastrukture. Stoga je neophodno planirati i sprovesti smisleno uključivanje svih ovih zajednica, kako bi se njihove potrebe, zabrinutosti i zahtjevi adekvatno uzeli u obzir i riješili.

TABELA 10 NASELJA I STANOVNIŠTVO U PROJEKTOJ OBLASTI

Naselje	Opština	Populacija	Domaćinstva
Golubovci	Zeta	3.497	1.050
Mahala	Zeta	2.188	620
ZETA UKUPNO		5.685	1.670
Zagorič	Podgorica	6.645	2.230
PODGORICA UKUPNO		6.645	2.230
Donje Šume	Danilovgrad	94	32
Cerovice	Danilovgrad	118	40
Pričelje	Danilovgrad	229	73
Spuž	Danilovgrad	1.696	520
Podglavica	Danilovgrad	86	28
Martinići	Danilovgrad	1.748	540
Prentina Glavica	Danilovgrad	132	41
Ljutotuk	Danilovgrad	58	18
Glizice	Danilovgrad	71	22
Kopito Petrovića	Danilovgrad	39	12
Gorica	Danilovgrad	164	50
Jelenak	Danilovgrad	52	16
Ždrebaonik	Danilovgrad	1.055	330
Sekulići	Danilovgrad	144	44
Slap	Danilovgrad	179	57
Bare	Danilovgrad	63	20
Šobajići	Danilovgrad	210	65
Požar	Danilovgrad	47	15
Vrela	Danilovgrad	192	60
Dabovići	Danilovgrad	83	26
DANILOVGRAD UKUPNO		6.460	2.009
Kličevo	Nikšić	2.823	910
Straševina	Nikšić	2.192	720
NIKŠIĆ UKUPNO		5.015	1.630
UKUPNO		23.805	7.539

4.3.3. ZAPOSLENOST

Prema podacima Ankete o radnoj snazi koje je objavio Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT) za 2024. godinu, struktura tržišta rada u Crnoj Gori pokazuje da je od ukupnog radno sposobnog stanovništva (uzrasta 15–89 godina) stopa aktivnosti iznosila 63,9%, stopa zaposlenosti 56,6%, a stopa nezaposlenosti 11,5%. U apsolutnim brojevima, to odgovara radnoj snazi od približno 317.000 osoba, od kojih je oko 281.000 bilo zaposleno, a 36.000 nezaposleno, dok je oko 181.000 osoba bilo van radne snage. Ovi podaci ukazuju da je većina aktivnog stanovništva zaposlena, kao i da je stopa nezaposlenosti u padu u odnosu na prethodne godine, što odražava poboljšanje uslova na tržištu rada u Crnoj Gori tokom 2024. godine. Prema podacima Popisa 2023, stopa zaposlenosti u opštini Bar iznosila je 88,1%, u opštini Podgorica 90,7%, u opštini Danilovgrad 90%, a u opštini Nikšić 83,6%. Sa druge strane, stope nezaposlenosti bile su sljedeće: Bar 11,9%, Podgorica 9,3%, Danilovgrad 10% i Nikšić 16,4% (Popis 2023, MONSTAT).

4.3.4. EKONOMIJA

Ekonomija Crne Gore bazirana je na modelu tržišne ekonomije. Oko 90% svih velikih državnih preduzeća je privatizovano, uključujući 100% bankarskog sektora, telekomunikacija i distribucije nafte. Crna Gora koristi euro kao svoju domaću valutu. U januaru 2007. godine Crna Gora je pristupila Svjetskoj banci i MMF, a u decembru 2011. Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO). Pregovori o pristupanju Evropskoj Uniji započeti su 2012. godine i još uvijek su u toku.

Ekonomija Crne Gore zasniva se na uslugama i investicijama. Nominalni BDP iznosio je 7.069 miliona eura u 2023. godini i 7.645 miliona eura u 2024. godini, dok je realni rast BDP-a iznosio 6,5% u 2023. i 3,2% u 2024. godini (revidirani podaci).

Glavne oblasti ekonomske aktivnosti su trgovina na veliko i malo, turizam (smještaj i ugostiteljstvo), transport i logistika, nekretnine, informaciono-komunikacione tehnologije, finansijske usluge, javne usluge i građevinarstvo (pri čemu trgovina i turizam čine najveći dio strukture BDP). U skladu sa najnovijom procjenom Svjetske Banke, rast u 2024. godini bio je podstaknut privatnom potrošnjom i investicijama, uz visok nivo zavisnosti od uvoza; indikatori aktivnosti ukazuju na nastavak rasta u trgovini i građevinarstvu, dok su turizam i industrija u određenim periodima 2024. godine bilježili slabije rezultate.

Turizam predstavlja najvažniji sektor ekonomije. Aktivnosti povezane sa turizmom imaju snažne indirektno efekte na smještaj, ugostiteljstvo, transport, trgovinu, građevinarstvo i usluge, čineći turizam glavnim pokretačem ekonomskog rasta. Broj turističkih dolazaka višestruko premašuje broj stanovnika, što turizam pozicionira kao ključni ekonomski sektor.

Sektor usluga dominira zapošljavanjem i poslovnim aktivnostima, posebno u oblastima trgovine, transporta, turizma, finansija, nekretnina i poslovnih usluga. Građevinarstvo je jedan od najbrže rastućih sektora, podstaknuto infrastrukturnim projektima, stanogradnjom, razvojem turizma i stranim investicijama, uz značajne multiplikativne efekte na ekonomiju. Industrija ima manju, ali stabilnu ulogu, uglavnom u energetici, prerađivačkoj industriji i osnovnoj proizvodnji, dok poljoprivreda ima ograničen udio u BDP-u, ali ostaje važna za regionalni razvoj i zapošljavanje u ruralnim područjima.

Ekonomske aktivnosti su prostorno koncentrisane u Podgorici i primorskom regionu, gdje dominiraju usluge, turizam, trgovina, finansije i građevinarstvo, dok sjeverne opštine imaju niži nivo ekonomske aktivnosti i diverzifikacije. Ukupno posmatrano, ekonomiju Crne Gore karakterišu dominacija usluga, zavisnost od turizma, rast vođen investicijama i regionalna koncentracija ekonomskih aktivnosti.

Opština Bar ima ekonomiju oblikovanu svojom primorskom lokacijom i strateškim značajem kao glavna luka Crne Gore (Luka Bar). Njena ekonomija ima dvostruku strukturu zasnovanu na turizmu i transportu/logistici. Turizam je glavni pokretač ekonomskih aktivnosti, sa fokusom na ugostiteljstvo, smještaj i povezane usluge. Luka Bar predstavlja ključnu nacionalnu infrastrukturu koja podržava

trgovinu, logistiku i regionalnu povezanost. Poljoprivreda je prisutna u zaleđu, posebno u proizvodnji maslina i voća, ali ima sekundarnu ulogu u ukupnoj ekonomskoj strukturi.

Opština Podgorica je ekonomski i administrativni centar Crne Gore. Njena ekonomija je visoko diverzifikovana, sa dominantnim tercijarnim sektorom, uključujući javnu upravu, finansije, trgovinu, nekretnine i poslovne usluge. Trgovina na veliko i malo predstavlja jedan od najvećih sektora zapošljavanja. Podgorica je takođe ključna logistička i saobraćajna tačka koja povezuje primorski i sjeverni region. Industrija postoji kroz industrijske zone i laku proizvodnju, ali ima manji značaj u odnosu na sektor usluga.

Opština Danilovgrad ima pretežno poljoprivrednu ekonomiju. Ključne aktivnosti odnose se na biljnu proizvodnju, stočarstvo i manju agro-prerađivačku djelatnost. Lokalnu ekonomiju karakterišu mala i srednja preduzeća, laka industrija i usluge.

Opština Nikšić je istorijski bila glavni industrijski centar Crne Gore, sa nasljeđem teške industrije, posebno u oblasti metalurgije i energetike. Od devedesetih godina njena ekonomija prolazi kroz tranziciju ka diverzifikovanijoj strukturi. Danas ključne aktivnosti uključuju proizvodnju energije (posebno hidroenergiju i obnovljive izvore – vjetroparkovi Krnovo, Gvozd 1 i Gvozd 2, Možura), prerađivačku industriju i građevinarstvo, uz rastući sektor usluga kao što su trgovina i javne usluge.

4.3.5. KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I VLASNIŠTVO

U skladu sa crnogorskim zakonodavstvom, zemljište se klasifikuje kao državno (javna svojina) ili privatno vlasništvo. Željeznička infrastruktura, uključujući željezničke koridore, stanice, prelaze i prateće zemljište, uređena je Zakonom o željeznici i ima status javne svojine države, kojom upravlja operator željezničke infrastrukture u ime države.

Državno željezničko zemljište podliježe posebnom pravnom režimu i nije predmet privatizacije niti prenosa vlasništva. Radovi izgradnje, rekonstrukcije i održavanja na takvom zemljištu izvode se na osnovu odobrene tehničke dokumentacije i odgovarajućih dozvola, bez potrebe za sprovođenjem postupaka sticanja zemljišta.

Privatno vlasništvo nad zemljištem zaštićeno je Ustavom i relevantnim zakonima. Svako trajno ili privremeno zauzimanje privatnog zemljišta zahtijevalo bi sprovođenje formalnog postupka u skladu sa Zakonom o eksproprijaciji, uključujući isplatu naknade. Međutim, predloženi projekat će se realizovati u potpunosti unutar postojećeg željezničkog koridora, te se ne planira korišćenje privatnog zemljišta.

Shodno tome, ne očekuje se sticanje zemljišta, eksproprijacija, gubitak imovine niti ograničenja prava svojine kao rezultat realizacije projekta.

4.3.6. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA I KOMUNALNE USLUGE

Postojeća željeznička mreža u Crnoj Gori sastoji se od jednokolosiječnih pruga standardne širine:

- Vrbnica – Bar, dio pruge Beograd–Bar koji prolazi kroz Crnu Goru;
- Podgorica – Tuzi – državna granica (dionica Podgorica–Skadar);
- Podgorica – Nikšić.

Ukupna dužina željezničke mreže u Crnoj Gori iznosi 327,72 km, od čega:

- 250,51 km otvorene pruge, i
- 77,21 km staničnih kolosijeka.

Sve pruge su jednokolosiječne. Ukupno 223,80 km je elektrificirano jednofaznim sistemom 25 kV, 50 Hz, dok 24,74 km otvorene pruge nije elektrificirano. Željeznička infrastruktura Crne Gore povezana je sa određenim brojem industrijskih kolosijeka koji su u vlasništvu drugih pravnih lica.

Opis mreže: Željeznički prugu u Crnoj Gori čine jednokolosiječne pruge standardne širine kolosijeka od 1435 mm. Pruga pripada kategoriji D4. Na željezničkoj mreži kojom upravlja ŽICG, saobraćaj se odvija kontinuirano 24 sata dnevno. Izuzetak je dionica Podgorica–Tuzi, koja funkcioniše sa ograničenim radnim vremenom od 08:00 do 20:00 časova.

SLIKA 4 ŽELJEZNIČKA MREŽA U CRNOJ GORI

Primarnu aerodromsku mrežu u Crnoj Gori čine aerodromi Podgorica i Tivat. Infrastruktura Aerodroma „Podgorica” ima veće kapacitete, površinu i instalacije u odnosu na trenutni nivo korišćenja. Međutim, broj letova i putnika značajno raste posljednjih godina. Sa 1,9 miliona putnika u 2022. godini na 2,9 miliona u 2024. godini, zabilježen je rast od preko 50%. Aerodrom „Podgorica“ nalazi se južno od grada i nije u neposrednoj blizini trase obilaznice oko Podgorice.

Uprkos činjenici da je Crna Gora orijentisana kao jadranska i pomorska država, pomorski saobraćaj, kako po broju putnika tako i po količini robe, nije značajno razvijen. Dvije najvažnije međunarodne luke su Bar i Kotor, koje su međunarodno klasifikovane kao „male luke“. Izgradnja autoputa Bar–Boljare trebalo bi da poveća mogućnosti za pomorski putnički i teretni saobraćaj, koji je u opadanju tokom posljednjih decenija.

Dužina puteva u Crnoj Gori u 2024. godini iznosila je 10.137 km. Prema vrsti kolovoza, najveći udio imaju asfaltirani putevi u dužini od 6.932 km (68,3%), zatim makadamski putevi sa 1.907 km (18,8%) i zemljani putevi sa 1.298 km (12,8%). Broj mostova u 2024. godini iznosio je 579. Broj registrovanih motornih vozila iznosio je 306.686, odnosno 326 vozila na 1.000 stanovnika, što je znatno više od većine zemalja u regionu (Srbija 288, BiH 258, Sjeverna Makedonija 206, Albanija 167, Kosovo 150).

Tokom 2024. godine, motorna vozila u Crnoj Gori prevezla su 1.019 hiljada tona robe i ostvarila 121.482 hiljade tonskih kilometara. Ukupna pređena udaljenost natovarenih vozila iznosila je 6.713 hiljada kilometara. Izvozna roba prevozila se drumskim putem u obimu od oko 40% ukupnog uvoza.

Broj saobraćajnih nezgoda u 2024. godini iznosio je 6.649, što je 1,2% više u odnosu na 2023. godinu (6.573 nezgode). Broj stradalih iznosio je 3.135 (od čega 3.078 povrijeđenih i 75 poginulih), što je 0,3% manje nego 2023. godine. Broj saobraćajnih nezgoda prati isti obrazac kao i gustina saobraćaja, koja je znatno veća tokom ljetnjih mjeseci. Posmatrano prema broju poginulih u saobraćaju na 100.000 stanovnika, Crna Gora je 2021. godine imala stopu od 9,1, što je niže u odnosu na neke zemlje regiona (Albanija 10,8, BiH 13,7), a više u odnosu na druge (Srbija 7,4, Sjeverna Makedonija 5,7, Hrvatska 8,1). Za poređenje, svjetski prosjek iznosi 15²⁹, dok je prosjek u evropskim zemljama oko 7, što je niže od vrijednosti u Crnoj Gori.

Javni prevoz u opštini Podgorica (u gradu, ali i između ruralnih prigradskih i seoskih naselja i grada) organizuju privatna preduzeća i Javno Preduzeće "Putevi" pri čemu privatni operateri imaju značajniju ulogu u prigradskom i ruralnom području.

4.3.7. TELEKOMUNIKACIONA I INFORMACIONA MREŽA

Prema podacima Svjetske Banke i nacionalnim izvještajima, Crna Gora je ostvarila gotovo 100% pokrivenost snabdijevanjem električnom energijom, kako u urbanim tako i u ruralnim područjima.

Trenutno telekomunikaciono okruženje u Crnoj Gori uređeno je Zakonom o elektronskim komunikacijama i Zakonom o radiodifuziji, dok nadzor nad sektorom vrše Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (EKIP) i Agencija za audiovizuelne medijske usluge.

Broj pretplatnika fiksne telefonije opadao je tokom protekle decenije zbog zamjene mobilnim uslugama. Ipak, podaci za 2024. godinu pokazuju oko 190.000–192.000 fiksnih priključaka, što ukazuje da fiksna telefonija i dalje ima značajnu ulogu među dijelom stanovništva i poslovnim korisnicima³⁰.

Mobilna telefonija bilježi značajan rast i predstavlja dominantnu platformu za glasovne i podatkovne usluge. Na kraju 2024. godine bilo je približno 1,59 miliona mobilnih priključaka, što odgovara penetraciji od oko 257% na 100 stanovnika, što ukazuje na posjedovanje više SIM kartica i široku pokrivenost³¹. Većina priključaka koristi širokopojasne mreže (3G/4G/5G).

Crna Gora ima veliki broj radio i televizijskih emitera, uključujući više nacionalnih i lokalnih licenciranih stanica. Tradicionalna televizija i dalje je široko korišćen medij — sa većom zastupljenošću od radija — a značajan dio stanovništva i dalje prati emitovane sadržaje čak i ako ne koristi redovno internet.

Upotreba interneta u Crnoj Gori značajno je porasla tokom posljednje decenije. Do kraja 2025. godine procjenjuje se da je oko 566.000 osoba (oko 89,7% stanovništva) koristilo internet. Takođe, pristup

²⁹ [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/estimated-road-traffic-death-rate-\(per-100-000-population\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/estimated-road-traffic-death-rate-(per-100-000-population))

³⁰ MontenegroBusiness fixed-line statistics, Dec 2024

³¹ MontenegroBusiness, Nov 2024

internetu u domaćinstvima je porastao: prema posljednjim ICT istraživanjima, oko 84,5% domaćinstava imalo je pristup internetu u 2024. godini, u odnosu na oko 81% u prethodnoj deceniji³².

U kontekstu implementacije projekta, telekomunikaciona infrastruktura moraće se uzeti u obzir tokom izrade Glavnog projekta i same realizacije, kako bi se obezbijedilo potpuno usklađivanje projekta sa postojećom infrastrukturom. Time će se osigurati da ne dođe do prekida u pružanju telekomunikacionih usluga. Međutim, s obzirom na to da nije moguće uspostaviti početno stanje (baseline) u vezi sa telekomunikacionom infrastrukturom prije dobijanja zvaničnih uslova za realizaciju projekta, ovaj dio ESMF izrađen je na principijelnom nivou, koji će sve relevantne strane primjenjivati tokom implementacije projekta.

Razumijevanje telekomunikacione infrastrukture i načina korišćenja medija ključno je za efikasno informisanje o razvojnim projektima. Lica koja nemaju pristup internetu, ne prate redovno digitalne vijesti i nemaju pristup medijima emitovanja često pripadaju najranjivijim grupama (npr. starija populacija u udaljenim ili poljoprivrednim domaćinstvima, ekonomski ugrožene grupe i socijalno izolovane zajednice) i zahtijevaju posebne strategije komunikacije, uključujući korišćenje više kanala (SMS poruke, radio, lokalni sastanci, štampani materijali) kako bi se obezbijedila njihova uključenost. Ipak, imajući u vidu karakteristike projektnih lokacija, očekuje se da su potencijalni rizici minimalni i bez značajnog uticaja.

4.3.8. OBRAZOVNI SISTEM

Obrazovni sistem Crne Gore organizovan je kroz osnovno, srednje i visoko obrazovanje, uz mali ali rastući privatni sektor koji je uglavnom koncentrisan u Podgorici. Sistem se u najvećoj mjeri finansira iz javnih sredstava, pri čemu Ministarstvo prosvjete upravlja nastavnim planovima i programima, standardima, sertifikacijom nastavnog kadra i ukupnim planiranjem, dok su opštine nadležne za lokalnu administraciju i infrastrukturu.

Na nivou cijele Crne Gore, u školskoj 2024/2025. godini postojalo je 55 predškolskih ustanova, od čega 21 javna i 34 privatne, koje zajedno pohađa gotovo 26.000 djece. Podgorica u 2025. godini ima 3 javne i 25 privatnih predškolskih ustanova (vrtića). U Podgorici se nalazi ukupno 75 obrazovnih ustanova, uključujući osnovne, srednje i privatne škole. Grad predstavlja glavni centar privatnog obrazovanja u Crnoj Gori, sa oko 10 licenciranih privatnih škola na nacionalnom nivou, od kojih je većina locirana upravo ovdje. Nikšić i Bar imaju manju mrežu javnih obrazovnih ustanova.

Kada je riječ o osnovnom obrazovanju (2024/2025), Podgorica ima 21.918 učenika, dok Nikšić i Bar imaju 3.563, odnosno 2.840 učenika. Dominacija Podgorice u broju učenika posljedica je njene veličine, rasta stanovništva, urbanog širenja i migracija. U srednjem obrazovanju (2023/2024), Podgorica ima 8.589 učenika, dok Nikšić i Bar imaju 2.971 i 1.777 učenika.

Podgorica ima tri univerziteta: Univerzitet Crne Gore – javni univerzitet osnovan 1974. godine, sa sjedištem i većinom fakulteta u Podgorici (uz organizacione jedinice u Nikšiću, Cetinju, Kotoru, Baru i drugim gradovima), koji je u 2024/2025. godini imao oko 21.500 studenata; Univerzitet Donja Gorica (UDG) – privatni univerzitet osnovan 2007. godine, sa oko 3.500 studenata u 2024/2025; i Univerzitet Mediteran – privatni univerzitet osnovan 2006. godine, sa oko 2.200 studenata u 2024/2025.

Tokom realizacije radova na željeznici, iako ograničenog obima, mogu se očekivati određeni uticaji na svakodnevnu mobilnost stanovništva, posebno djece i mladih u obrazovnom sistemu. Ovi uticaji prvenstveno se odnose na svakodnevni prevoz djece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta do vrtića i škola, koji se obično organizuje putem školskog prevoza, javnog prevoza ili porodičnih aranžmana. Dodatno, mogući uticaji mogu zahvatiti i srednjoškolce, kao i studente koji putuju na relaciji Nikšić–

³² ICT Report, Monstat 2024.

Podgorica i obrnuto, gdje eventualna kašnjenja, izmjene režima saobraćaja ili privremena ograničenja mogu uticati na redovnost i pouzdanost njihovog prevoza.

U tom kontekstu, radovi na željeznici mogu dovesti do povremenih kašnjenja, izmjena u saobraćajnoj organizaciji ili kratkoročnih ograničenja na lokalnoj putnoj mreži, posebno na pravcima koji se koriste za svakodnevni prevoz učenika i studenata. Izvođači radova i angažovane treće strane treba da planiraju aktivnosti na način koji minimizuje smetnje tokom početka i završetka školskog dana. Kada to nije moguće, neophodno je pravovremeno informisanje obrazovnih ustanova i lokalne zajednice, uključujući informacije o planiranim radovima, očekivanim kašnjenjima i alternativnim rutama.

Karakteristike projektnog područja

Radi sveobuhvatnosti u ovoj fazi razvoja projekta, u nastavku (tabela) su dati podaci o obrazovnim ustanovama koje se nalaze u radijusu od 1 km (vazdušnom linijom) od pojedinačnih lokacija projekta. Cilj ovog pregleda je da se društveni kontekst projekta adekvatno uzme u obzir tokom svih faza realizacije.

Značaj ovog segmenta društvenog konteksta ogleda se i u planiranju i implementaciji projekta. Naime, sve ove zainteresovane strane biće uključene u Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP) i prateće aktivnosti komunikacije, kako bi se obezbijedili uslovi za nesmetan rad i pristup njihovim objektima.

TABELA 9 LOKACIJE OBRAZOVNIH INSTITUCIJA U ODNOSU NA PROJEKTNO PODRUČJE

Projektna lokacija	Obrazovna institucija	Udaljenost (vazdušna) u odnosu na projektnu lokaciju
RLC "Zagorič" 42.46090927751386, 19.275954908782012	Osnovna škola "Branko Božović" 42.45524367575353, 19.274288276769138	620m
RLC "Zagorič" 42.46090927751386, 19.275954908782012	Vrtić "Mali princ" 42.4566854758715, 19.27317596324235	522m
RLC "Zagorič" 42.46090927751386, 19.275954908782012	Vrtić "Maša" 42.45456730855037, 19.273820458522366	717m
RLC "Zagorič" 42.46090927751386, 19.275954908782012	British Green Academy 42.45408302630233, 19.27472454139197	764m
RLC Sekulići 42.55898926134395, 19.120123017499367	Osnovna škola "Vuko Jovović" 42.5601006820257, 19.127337518380813	172m
Ždrebaonik (location of the planned underpass) 42.558530228996396, 19.125892519918068	Osnovna škola "Vuko Jovović" 42.5601006820257, 19.127337518380813	523m
RLC "Kličevo" 42.755461692976574, 18.948346418120728	Osnovna škola "Jagoš Kontić" 42.754835066954996, 18.947502969312737	72m
RLC "Kličevo" 42.755461692976574, 18.948346418120728	Vrtić "Leptir" 42.75512295287002, 18.94012769793746	679m

Kao što se može vidjeti iz tabele, projektno područje karakteriše relativna blizina 8 osnovnih škola i vrtića lokacijama projekta. Ovo je od velikog značaja tokom planiranja i realizacije projekta, jer se projekat mora sprovoditi na način koji obezbjeđuje redovan i nesmetan pristup školskim objektima za

sve relevantne korisnike. Stoga, ove obrazovne ustanove moraju biti adekvatno uzete u obzir tokom planiranja implementacije projekta.

4.3.9. ZDRAVSTVENE USTANOVE

Crna Gora je u posljednjih nekoliko godina postepeno unaprijedila ključne pokazatelje u oblasti zdravstvene zaštite. Najnoviji podaci pokazuju da je u 2024. godini bilo 285 ljekara na 100.000 stanovnika, što predstavlja napredak u odnosu na raniji period (205 na 100.000 u 2010. godini). Broj medicinskog osoblja nastavlja da raste umjerenim tempom. Zvanična statistika pokazuje da je u 2023. godini bilo približno 1.779 ljekara, uključujući 1.183 specijalista, kao i stomatološke i farmaceutske stručnjake.

Klinička infrastruktura zasniva se na Kliničkom centru Crne Gore (KCCG) u Podgorici, koji predstavlja glavnu sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu ustanovu u zemlji. Ova ustanova funkcioniše kao centralna zdravstvena institucija za Podgoricu i okolne opštine (npr. Danilovgrad i Kolašin), opslužujući oko 220.000 stanovnika centralnog dijela Crne Gore.

Primarna zdravstvena zaštita pruža se putem domova zdravlja, pri čemu je Dom zdravlja Podgorica ključni pružalac usluga. On djeluje kroz više objekata u opštini, uključujući glavne centre (Blok V, Nova Varoš, Stara Varoš, Konik), veće punktove (Golubovci, Tuzi), kao i zdravstvene stanice koje pokrivaju gradska naselja i lokalne zajednice. Van urbanog područja, seoske ambulante i zdravstveni punktovi pružaju usluge na sedmičnom nivou, što ukazuje na nastojanje da se obezbijedi osnovni pristup zdravstvenoj zaštiti i u udaljenim područjima.

Karakteristike projektnog područja

U cilju adekvatnog planiranja projekta, u nastavku (tabela) je dat pregled zdravstvenih ustanova koje se nalaze u relativnoj blizini projektnog područja (približno u radijusu od 1 km od željezničke pruge). Ove lokacije treba uzeti u obzir tokom planiranja realizacije projekta, kako bi se obezbijedilo da mjere ublažavanja i upravljanja uticajima budu adekvatno planirane i integrisane u planove upravljanja društvenim aspektima projekta. Kao i u slučaju obrazovnih ustanova, planiranje projekta mora biti sprovedeno uz puno uvažavanje zdravstvenih objekata koji se nalaze u neposrednoj blizini projektnog područja.

TABELA 10 LOKACIJE ZDRAVSTVENIH USTANOVA U ODNOSU NA PROJEKTNU OBLAST

Projektna oblast	Zdravstvena ustanova	Udaljenost (vazдушna) od projektnje oblasti
RLC "Zagorič" 42.46090927751386, 19.275954908782012	Dom zdravlja "Zlatica" 42.46158840660445, 19.292629245958135	1.37km
RLC "Zagorič" 42.46090927751386, 19.275954908782012	Privatna zdravstvena ustanova "Poliklinika Hipokrat" 42.46332427735007, 19.267863500768147	710m

Slično kao i u slučaju obrazovnog sistema, postoji potreba za obezbjeđivanjem svakodnevne prohodnosti saobraćajnih pravaca za hitne pacijente, pacijente na dijalizi i starije osobe, na koje radovi u okviru Projekta mogu uticati (kašnjenja, zatvaranje lokalnih puteva i sl.), posebno imajući u vidu da je Podgorica regionalni centar sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite. Izvođači radova i treće strane angažovane na Projektu treba da nastoje da izbjegnju kašnjenja i zatvaranja koja mogu značajno uticati na ove pravce, kao i da pravovremeno informišu zdravstvene ustanove, kao i širu i lokalnu javnost o kašnjenjima, zatvaranjima, alternativnim rutama i sl. Takođe, izvođači radova i treće strane uključene u realizaciju Projekta treba da sarađuju sa lokalnim domovima zdravlja i bolnicama u vezi sa zdravstvenim pitanjima, te da njihove specifične kapacitete uključe u ESMP, kao i u planove zaštite zdravlja i bezbjednosti, procedure za reagovanje u hitnim situacijama, mjere zaštite zdravlja u slučaju

priliva radne snage na Projektu, informacije o endemskim zaraznim bolestima, uspostave sistem za redovno praćenje zdravstvenog stanja zaposlenih i saraduju, po potrebi, na mjerama ublažavanja i planovima za zaštitu zdravlja i bezbjednosti zajednice.

SLIKA 4 TRANSPORTNA MREŽA I GRANIČNI PRELAZI ZAPADNOG BALKANA

4.3.10. IZVORI PRIHODA I SIROMAŠTVO

U Crnoj Gori, prihodi domaćinstava obično potiču iz zarada od rada, penzija, socijalnih davanja, samozapošljavanja i drugih manjih izvora prihoda. Prihodi domaćinstava obuhvataju: zarade i prihode od samozapošljavanja, prihode od kapitala, penzije i socijalna davanja (naknade za nezaposlene, dječiji dodatak, porodiljsko odsustvo), kao i druge transfere (redovna finansijska podrška izvan domaćinstva).

Prihodi od zaposlenja predstavljaju glavni izvor prihoda za većinu domaćinstava, posebno u slučajevima kada je barem jedan član formalno zaposlen. U mnogim ruralnim područjima i manjim gradovima, dodatni izvori poput poljoprivrede i neformalne ekonomije takođe doprinose prihodima, ali su manje zastupljeni u zvaničnim statistikama. Na primjer, više od 83% domaćinstava navodi lične zarade kao glavni izvor prihoda, dok penzije i socijalna davanja zajedno čine oko 10–11% primarnih prihoda domaćinstava³³.

Uprkos kontinuiranom ekonomskom rastu i povećanju zarada u posljednjih nekoliko godina, siromaštvo i rizik od siromaštva i dalje predstavljaju značajan problem za veliki dio domaćinstava u Crnoj Gori. U 2023. godini stopa rizika od siromaštva (definisana kao prihod domaćinstva ispod 60% medijalnog ekvivalentnog raspoloživog dohotka) iznosila je približno 20,0% stanovništva. Takođe, u 2024. godini stopa rizika od siromaštva bila je oko 20%, što znači da je svaka peta osoba živjela u domaćinstvu sa prihodima ispod nacionalnog praga siromaštva. Gini koeficijent, kao mjera

³³ UNDP, 2023.

nejednakosti u raspodjeli prihoda, procijenjen je na oko 33 u 2024. godini, što ukazuje na umjerene nejednakosti u prihodima (nešto iznad prosjeka EU koji iznosi oko 30).

4.3.11. RANJIVE GRUPE

Ranjive grupe odnose se na lica koja, zbog svog pola, etničke pripadnosti, starosti, invaliditeta, ekonomskog položaja ili društvenog statusa, mogu biti više pogođena uticajima projekta u odnosu na druge, te mogu imati ograničene mogućnosti da ostvare ili iskoriste koristi koje projekat donosi. Jedinica za implementaciju projekta (PIU) preduzeće potrebne mjere kako bi se osiguralo da ranjive grupe ne budu dovedene u nepovoljan položaj tokom procesa preseljenja ili drugih uticaja projekta, da budu u potpunosti informisane o svojim pravima i da mogu ravnopravno koristiti sve mogućnosti i koristi koje proizilaze iz preseljenja. Ranjiva lica moraju biti identifikovana u svim fazama procesa procjene ekoloških i društvenih uticaja, ali će se u ovoj fazi razmatrati grupe koje se mogu smatrati potencijalno ranjivim prema svom društvenom statusu u Crnoj Gori. Popis iz 2023. godine pokazuje da je stopa pismenosti u Crnoj Gori i dalje veoma visoka, dostižući približno 99,0% ukupnog stanovništva, odnosno oko 98,7–98,9% stanovništva starijeg od 10 godina (MONSTAT, Popis 2023). Prema podacima Popisa, ukupan broj nepismenih osoba u Crnoj Gori dodatno je smanjen u odnosu na 2011. godinu i procjenjuje se na oko 6.500–7.000 lica, uz izražen rodni disbalans, jer žene i dalje čine većinu nepismenog stanovništva. Kao i u prethodnim popisima, nepismenost je najizraženija među starijim starosnim grupama. Gotovo dvije trećine nepismenih osoba ima 65 i više godina, što potvrđuje da je nepismenost u Crnoj Gori prvenstveno generacijsko pitanje. U ovoj grupi žene čine nesrazmjerno veliki udio, odnosno više od 85–90% nepismenih starijih osoba. Popis 2023 takođe pokazuje da je približno 4–5% stanovništva starijeg od 65 godina nepismeno, što predstavlja značajno poboljšanje u odnosu na 2011. godinu, kada je taj udio iznosio 6,1%.

Starija, penzionisana lica imaju stopu rizika od siromaštva nižu u odnosu na neke druge društvene grupe na nacionalnom nivou. Prema pojedinim istraživanjima, međugeneracijski transferi u Crnoj Gori su relativno izraženi, pri čemu djeca često žive sa starijim članovima domaćinstva, dijele imovinu i prihode koje su starije generacije akumulirale. Međutim, usljed nepovoljnih migracionih trendova mlađe radno sposobne populacije iz ruralnih u urbana područja ili u inostranstvo, mnoga ruralna domaćinstva ostaju sa isključivo starijim članovima. Ovaj trend je posebno vidljiv u strukturi radne snage u poljoprivredi. U Crnoj Gori je u poljoprivredi zaposleno 98.949 osoba, od čega 98.341 radi na porodičnim gazdinstvima. Od tog broja, 23.198 osoba ima 65 i više godina, što čini 23,58% ukupne radne snage. Za poređenje, radna snaga mlađa od 24 godine broji 6.717 osoba, odnosno 6,83%. Starija lica (65+) najčešće su nosioci poljoprivrednih domaćinstava (33,24% slučajeva), uglavnom na malim posjedima ispod 2 hektara raspoloživog zemljišta (od čega samo 12,87% čine domaćinstva na čijem čelu su žene).

4.3.11.1. Žene i rodna pitanja

Iako je rodna ravnopravnost zagarantovana Ustavom i pravnim okvirom Crne Gore, i dalje postoje značajni elementi rodne neravnopravnosti (veći procenat nepismenosti, manji procenat domaćinstava na čijem čelu su žene, niže stope aktivnosti i zaposlenosti i dr). Takođe, zarade žena su niže u odnosu na muškarce za uporediv rad, a razlike u platama su i dalje prisutne. Žene imaju ista zakonska prava kao muškarci u oblasti imovinskih odnosa, porodičnog prava i pravosudnog sistema; međutim, u praksi žene ne uživaju jednak društveni status kao muškarci. Tradicionalna patrijarhalna shvatanja o rodnim ulogama, prema kojima žene treba da budu podređene muškim članovima porodice, i dalje su prisutna i mogu da dovode do kontinuirane diskriminacije žena u domaćinstvu. U ruralnim područjima, žene ne mogu uvijek u potpunosti ostvarivati pravo raspolaganja imovinom, a dešava se i da muževi utiču na način glasanja svojih supruga.

Tabela u nastavku prikazuje stope zaposlenosti i aktivnosti za muškarce i žene u Crnoj Gori i Podgorici.

TABELA 11 ZAPOSLENOST U CRNOJ GORI

	Crna Gora	Podgorica	Bar	Danilovgrad	Nikšić
Ukupan broj stanovnika	623.6	179.505	46.171	18.832	66.725
Zaposleno	248.1	112.482 (Okt 2024)	18.500	7.500	25.000
Nezaposleno	38.2	7.000 (2024)	1.200	400	3.500
Stopa zaposlenosti	56,4 (2024)	58%	50%	49%	47%
Stopa nezaposlenosti	11,5% (2024)	9,3%	11,9%	10%	16,5%

4.3.11.2. Romska i egipatska populacija

Prema Popisu stanovništva iz 2023. godine, u Crnoj Gori ima 7.284 pripadnika romske i egipćanske zajednice, što čini približno 1,17% ukupnog stanovništva (Romi: oko 5.629; Egipćani: oko 1.655). Međutim, zvanični podaci popisa se često smatraju potcijenjenim u odnosu na stvarni broj pripadnika ovih zajednica. Procjenjuje se da je stvarni broj Roma i Egipćana veći od zvaničnih podataka, pri čemu interne procjene ukazuju na najmanje 12.000 pripadnika, dok nevladine i međunarodne organizacije procjenjuju i do 20.000.

Romska i egipćanska populacija uglavnom je koncentrisana u većim urbanim centrima i njihovoj okolini, posebno u Podgorici, koja ima značajan broj pripadnika ovih zajednica, naročito u prigradskim ili neformalnim naseljima, kao i u Nikšiću, gdje takođe postoji vidljiva zajednica.

Sa aspekta procjene uticaja projekta, ne očekuje se da će projekat nesrazmjerno uticati na pripadnike ovih etničkih grupa, budući da oni ne čine većinsko stanovništvo ni na jednoj lokaciji projekta. Ipak, u okviru inkluzivnog planiranja, Plan uključivanja zainteresovanih strana (SEP) prepoznaje Rome kao potencijalno ranjivu grupu zbog njihovih istorijskih socio-ekonomskih karakteristika. Prema Popisu 2023, u Crnoj Gori ima oko 5.600 Roma, od čega 30–40% živi u opštini Podgorica, u naseljima Konik (Vrela Ribnička), Kamp Konik I i II, Zabjelo i Stari aerodrom (Popis 2023, MONSTAT).

Kada je riječ o identifikaciji ranjivih grupa na projektnom području, pripadnici ovih i drugih potencijalno ranjivih grupa biće identifikovani kroz terenske aktivnosti i proces uključivanja zainteresovanih strana. Prethodni dijelovi teksta predstavljaju osnovne podatke i principe koji će se koristiti kao smjernice za identifikaciju ranjivih grupa i/ili pojedinaca na projektnom području. Shodno tome, rezultati aktivnosti uključivanja zainteresovanih strana biće adekvatno evidentirani kroz SEP, koji će se ažurirati u skladu sa identifikovanim grupama i pojedincima i dalje primjenjivati u praksi.

5. EKOLOŠKA I SOCIJALNA PROCENA PROJEKTA

Projekat će pratiti ekološke i socijalne standarde Svetske banke (ESS), kao i smjernice za zaštitu životne sredine, zdravlja i bezbednosti Grupe Svetske banke. Na osnovu ovih politika, ekološki i socijalni rizik projekta je kategorisan kao umeren što je identifikovano u Rezimeu³⁴ Svetske banke za procenu ekološkog i socijalnog uticaja projekta u fazi rangiranja projekta (**World Bank Appraisal Environmental and Social Review Summary Appraisal Stage (ESRS Appraisal Stage)**).

Klasifikacija rizika za životnu sredinu i socijalne rizike (ESRC)

Umeren

Ocena rizika za životnu sredinu

Umeren

Očekivano je da će ekološki rizici projekta biti umereni. Projekat će pružiti kombinaciju tehničke pomoći, podrške specifičnim regulatornim i institucionalnim reformama i investicijama za finansiranje IT sistema i poboljšanje ključnih pružnih prelaza. Iako će dugoročni uticaji Projekta verovatno biti pozitivni, njegove aktivnosti nose nekoliko rizika koji su uglavnom generisani aktivnostima u okviru komponenti 1 i 2. Umerena ocena rizika je opravdana, uglavnom zato što će verovatni uticaji biti specifični za lokaciju, ograničeni na neposrednu okolinu i što im se može upravljati kroz implementaciju isplativih mera ublažavanja.

Rejting socijalnog rizika

Umeren

Socijalni rizici su ocenjeni kao umereni i ukupni očekivani uticaji su pozitivni. Projektne aktivnosti nose nekoliko rizika, ali ne i veće ili nepovratne društvene rizike koji su uglavnom generisani aktivnostima u okviru komponenti 1 (i) i 2 (ii) u vezi sa građevinskim radovima koji se odnose na poboljšanje najnesigurnijih pružnih prelaza. Kupovina zemljišta se ne očekuje, međutim radi predostrožnosti pripremljen je RPF koji pokriva širok spektar potencijalnih uticaja koji spadaju pod ESS5 ukoliko, iako sa veoma malom verovatnoćom ukaže potreba za otkup zemljišta (ili usklađivanje katastarskih sa činjeničnim podacima o imovini). Centralni, iako veoma ograničeni rizici su rizici rada i zaštite na radu tokom izgradnje, kao i rizik od neadekvatnog nadzora da li se bezbedna radna i bezbednosna praksa primenjuju na određenim lokacijama projekta.

Na osnovu opisa projekta u **fazi procene** planiranih aktivnosti, ključna ekološka i socijalna pitanja su se odnosila na (i) upravljanje građevinskim otpadom, (ii) zdravlje i bezbednost radnika, operativnog osoblja na kontrolnoj stanici, kao i vozača koji prolaze kroz kontrolnu stanicu tokom faze izgradnje, (iii) zagađenje vazduha i buke tokom izgradnje i (iv) erozija od zemljanih radova i ispuštanja otpadnih voda. Ne očekuje se da će se pojaviti veliki i / ili nepovratni negativni uticaj, direktan ili indirektn, od aktivnosti u okviru predloženog projekta. Nisu očekivali negativni uticaji kao što su nevoljno sticanje zemljišta, uticaji na biodiverzitet i staništa.

Zbog promena u okviru komponenti projekta, ekološka i socijalna procena za ažurirani projekat biće prikazana u daljem tekstu. Potencijalni ekološki i socijalni rizici za projekat ostaju uglavnom vezani za građevinske radove, odnosno izgradnju objekta carinske kontrole u carinskom terminalu Slobodna zona Luka Bar, izgradnju pristupnih puteva i podvožnjaka i radove koji se odnose na unapređenje ključnih železničkih prelaza (vidi odeljak 2.1). Pregled glavnih karakteristika projekta za ažurirane projektne aktivnosti prikazan je u tabeli 12:

³⁴ World Bank Appraisal Environmental and Social Review Summary - Appraisal Stage (**ESRS Appraisal Stage**) Date Prepared/Updated: 12/15/2022 | Report No: ESRSA02425

TABELA 12 PREGLED KARAKTERISTIKA PROJEKTA

Odlika	Detaljnije
Naziv projekta	Projekat poboljšanja bezbednosti pružnih prelaza (RLC)
sadržina	Aktivnosti za procenu rizika
1: Olakšavanje kretanja robe preko Zapadnog Balkana Podkomponenta 1.2: Izrada tehničkog projekta za izgradnju i nabavku opreme za novi objekat carinske inspekcije u Luci Bar.	A1: (Komplementarna delatnost) Izgradnja objekta carinske kontrole u Slobodnoj zoni Luka Bar carinskog terminala (<i>finansira druga IFI</i>)
2: Poboljšanje efikasnosti i predvidljivosti transporta Podkomponenta 2.2: Unapređenje odabranih pružnih prelaza (RLC) na železničkoj mreži u Crnoj Gori	A2: Nadogradnja 22 pružna prelaza (signali, barijere, površine, osvetljenje) na pruzi Podgorica–Nikšić i pruzi Podgorica – Bar (navedene u Aneksu 1) A3: Izgradnja pristupnog puta od RLC Ždrebaonik do RLC Sekulčić radi eliminacije RLC Ždrebaonik A4: Izgradnja podvoznjaka Spuž sa rekonstrukcijom pristupnih puteva radi demontaže RLC Spuž A5: Izgradnja pothodnika na Aerodromskoj železničkoj stanici na pruzi Podgorica - Bar
Vlasništvo nad zemljištem	Svi radovi na zemljištu u javnom vlasništvu (železničko zemljište / putno zemljište / opštinsko zemljište / zemljište lučke uprave)
Pretraga	A1: Luka bar – Industrijska zona; A2-A5: Pretežno urbanizovana / peri-urbana područja;
Osetljivi receptori	Neki stambeni i komercijalni objekti u blizini pruge (A2-A5); nema osetljivih receptora u blizini lučkog objekta (A1)
Osetljivost na životnu sredinu	Niska — nema značajnih prirodnih staništa, zaštićenih područja ili vodotoka
Ukupni E & S rizik (pri proceni)	⊗ UMEREN

5.1. AŽURIRAN SKRINING RELEVANTNOSTI ESS-A

U ovom poglavlju je prikazan pregled standarda SB E & S koji se smatraju primenljivim na TTFP i kratko objašnjenje njihovog značaja u kontekstu projekta.

TABELA 13 ESS RELEVANTNI ZA PROJEKTNE AKTIVNOSTI

ESS	Kategorije	A2-A5	A1	Objašnjenje
ESS1	Procena i upravljanje E&S rizicima	☑ Da	☑ Da	Opšti okvir; uvek primenljiv Ovaj standard vodi pripremu E&S instrumenata, uključujući i one koji su pripremljeni za TTFP: (i) ESMF, (ii) SEP, (iii) LMP (iv) RPF i odgovarajuća procena rizika za pojedinačne aktivnosti koje se sprovode u okviru projekta.
ESS2	Radni uslovi	☑ Da	☑ Da	Projekat će angažovati i direktne i ugovorene radnike. Građevinski radnici; BZR u blizini pruge (A2-A5); standardni građevinski BZR (A1), Implementirati LMP i zahtevati od izvođača radova da razviju Kodeks ponašanja Skринing rada i Kontrolnu listu usklađenosti, kao i procedure praćenja i evaluacije koje su razvijene da budu uključene kao obavezne u tenderskoj dokumentaciji obezbeđujući usklađenost trećih lica, tj. različitih izvođača radova sa zahtevima ESS2.
ESS3	Efikasnost resursa i sprečavanje zagađenja	☑ Da	☑ Da	Prašina, buka, vibracije, otpad; potencijalno kontaminirano zemljište (železničko i lučko zemljište) S obzirom da većina aktivnosti uključuje građevinske radove, glavni rizik je da izvođači ne koriste najbolje prakse kako bi izbegli ili smanjili zagađenje od projektnih aktivnosti ili izbegli ili smanjili negativne uticaje na ljudsko zdravlje i životnu sredinu. Kontrolne liste ESMP / ESMP specifične za lokaciju će voditi izvođače radova da primene adekvatne mere za sprečavanje i upravljanje zagađenjem.
ESS4	Zdravlje i bezbednost u zajednici	☑ Da	⚠ Ograničeno	Primarna briga za A2-A5 (saobraćaj, pešaci); ograničen za A1 (industrijska zona, bez receptora zajednice) Ovaj ESS postavlja uslove za izbegavanje ili minimiziranje izloženosti lokalne zajednice rizicima u saobraćaju i bezbednosti na putevima, bolestima i opasnim materijalima u vezi sa projektom i da se uspostavi efikasna mera za rešavanje vanrednih događaja.
ESS5	Kupovina zemljišta i prisilno preseljenje	⚠ Ograničeno	☑ Da	Nema kupovine zemljišta (javno zemljište); Aktivnosti koje zahtevaju kupovinu zemljišta su pregledane. Iako je kupovina zemljišta malo verovatna, na nivou projekta pripremljen je RPF iz predostrožnosti, dok

				će se RAP specifičan za lokaciju razviti tamo gde je to potrebno za upravljanje privremenim ograničenjima pristupa tokom radova koji predstavljaju privremene ekonomske uticaje u okviru ESS5.
ESS6	Očuvanje biodiverziteta	⚠ Ograničeno	✘ Ne	Urbanizovano i industrijsko okruženja u obuhvatu projekta Radovi će se izvoditi isključivo u već izmenjenim fizičkim okruženjima, posebno na graničnim stanicama i željezničkim prelazima, koji ne sadrže prirodna ili kritična staništa, iako se neke lokacije nalaze unutar ili u blizini zaštićenih područja. Stoga se ne očekuju uticaji na biodiverzitet ili žive prirodne resurse.
ESS7	Autohtoni narodi	✘ Ne	✘ Ne	Nisu identifikovane autohtone zajednice
ESS8	Kulturno nasleđe	⚠ Ograničeno	✘ Ne	Mala verovatnoća; postupak za slučajni pronalazak prilikom iskopavanja (A2-A5) Informacije dostupne u fazi procene projekta ukazuju na to da se građevinski radovi neće izvoditi u blizini poznatih lokaliteta kulturne baštine. U slučaju slučajnog pronalaska, zajmoprimac će se baviti time uzimajući u obzir nacionalne zakonske zahtjeve, UNESCO i dobru međunarodnu praksu i ESS8.
ESS9	Finansijski posrednici	✘ Ne	✘ Ne	Nije primenljivo
ESS10	Angažovanje zainteresovanih strana	☑ Da	☑ Da	Susedni stanovnici, učesnici u saobraćaju, preduzeća (A2–A5); lučki radnici/operatori (A1) Za ovaj projekat je razvijen Plan angažovanja zainteresovanih strana (SEP), uključujući mehanizam za žalbe.

5.2. PRELIMINARNA IDENTIFIKACIJA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU I DRUŠTVO PREDLOŽENIH PODPROJEKATA I STANDARDNE MERE UBLAŽAVANJA

Cilj ovog odeljka je da opiše rizike, uticaje i mere ublažavanja na generalnom nivou. Za podprojekte, izvođači će morati da procene rizike i uticaje na nivou specifičnom za lokaciju i predlože odgovarajuće mere ublažavanja.

Lokacije obuhvaćene projektom su pretežno urbanizovane. Postoje stambeni i komercijalni objekti u blizini pruge na nekoliko lokacija prelaza, ali nisu identifikovane značajne ekološke osjetljivosti - nema prirodnih staništa, vodotoka ili karakteristika biodiverziteta koji izazivaju zabrinutost, iako se nekoliko lokacija projekta nalaze u ili blizu zaštićenog područja. U projektnom području nisu prisutni starosedeoci, a nije potrebna ni kupovina zemljišta ili prisilno preseljenje, jer se svi radovi odvijaju na javnom zemljištu.

Matrica rizika za životnu sredinu i socijalne rizike (tabele 17 i 18) za projekat je pokazala da je ukupni rizik projekta i dalje umeren. Ova klasifikacija odražava činjenicu da su E & S rizici projekta **ograničeni u broju i složenosti, specifični za lokaciju, privremeni u trajanju, u velikoj meri reverzibilni i mogu se efikasno ublažiti** kroz standardne mere upravljanja izgradnjom, dobrom praksom i proporcionalne E & S instrumente. Ova kategorizacija se dodeljuje zbog:

- uticaji su uglavnom privremeni i lokalizovani;
- radovi su u urbanizovanim / industrijskim okruženjima;
- zemljište je u javnom vlasništvu;
- ne očekuju se značajni uticaji na biodiverzitet ili preseljenje;
- Glavni rizici su dobro poznati građevinski i železnički / saobraćajni bezbednosni rizici, kojima se može upravljati kroz standardne, ali robusne kontrole.

TABELA 14 PROCENA RIZIKA ODABRANIH PODKOMPONENTI

B r o j	Komponenta / aktivnost	Rizik / Uticaj	Relevantni ESS	L	S	Rezultat	Inherentni rejting	Ključne mere ublažavanja / upravljanja	Preostali rejting	Odgovornost
1	Sve komponente – projektovanje i predkonstrukcija	Nema tenderske dokumentacije sa pristupom ili korišćenjem ESMP-a, ESMP kontrolne liste ili ESCOP-a	ESS1	2	4	8	Umeren	Tenderska dokumentacija pripremljena za pristup ili korišćenje ovog ESMP-a; ona će biti uključena u zaštitne klauzule tehničkih specifikacija u ugovorima i obaveza za pridržavanje će biti zahtev da bude potpisan od strane svakog potencijalnog ponuđača	Nizak	PIU
2	Sve komponente – projektovanje i predkonstrukcija	Neprovereno korišćenje zemljišta ili privremena ograničenja pristupa uprkos radovima na javnom zemljištu; moguće neformalno korišćenje ivičnjaka, parkinga, kioska ili pristupnih traka	ESS1, ESS5, ESS10	2	3	6	Umeren	Potvrdite katastarske granice; proverite da nema privatne imovine ili neformalnih korisnika pogođenih radovima; dokumentovati status javnog zemljišta; održavati pristup kućama / preduzećima; rane konsultacije	Nizak	PIU / Konsultant za dizajn
3	Sve komponente – kontakt zainteresovanih strana	Neadekvatne konsultacije / obaveštenje koje dovodi do neadekvatnog informisanja zajednica, žalbi obližnjih stanovnika, učesnika u saobraćaju i lokalnih preduzeća	ESS10, ESS1	3	3	9	Umeren	Specifični plan implementacije podprojekta sa ključnim aktivnostima iz SEP-a; Obaveštenje specifično za lokaciju pre radova; signalizacija; telefonska linija / GRM; konsultacije sa obližnjim domaćinstvima, opštinom, policijom, hitnim službama; Raspored javnih radova	Nizak	PIU / Izvođač radova
4	22 RLC nadogradnja	Prekid saobraćaja, skretanja, zagušenja i saobraćajne nesreće oko radova na prelazu	ESS4	3	3	9	Umeren	Plan upravljanja saobraćajem; odobrene rute za skretanje; zastavice / maršali; signalizacija i barijere; noćni reflektori; koordinacija sa saobraćajnom policijom; održavati sigurne pešačke staze	Nizak	Izvođač radova / Nadzorni inženjer
5	22 RLC nadogradnja i svi za željeznicu namenjeni radovi	Rizik za bezbednost zajednice u blizini aktivne pruge i otvorenih radnih područja	ESS4	4	5	20	Visok	Fizička barikada; kontrolisane radne zone; koordinacija željezničkih organa; nema javnog pristupa području pruge; jasno odvajanje pešaka / vozila od radilišta; obučeno osoblje za signalizaciju	Umeren	Izvođač radova / Menadžer željezničke infrastrukture

B r o j	Komponenta / aktivnost	Rizik / Uticaj	Relevantni ESS	L	S	Rezultat	Inherentni i rejting	Ključne mere ublažavanja / upravljanja	Preostali rejting	Odgovornost
6	Svi radovi u blizini pruge	Rizik od sigurnosti i zdravlja na radu radnika, uključujući rad na pruži, pokretne vozove, električne sisteme, teška postrojenja, podizanje, iskopavanje i noćni rad	ESS2, ESS4	4	5	20	Visok	Železnička dozvola za rad; termini za radove; izjave o metodama; BZR Plan; ciljana obuka; nadležni supervizori; ZO; zaključavanje / obeležavanje gde je to relevantno; zaštita od iskopa; Reagovanje u vanrednim situacijama	Umeren	Izvođač radova / nadzorni inženjer / železnički operater
7	Radovi na podvožnjacima i pristupnom putu	Buka i vibracije u blizini obližnjih kuća izazivaju smetnje i moguće žalbe	ESS1, ESS3, ESS4	4	3	12	Značajan	Ograničite bučne radove na dnevne gde je to moguće; održavati opremu; koristite prigušivače; privremene barijere u blizini kuća; unapred obavestite stanovnike; provera stanja ako postoje veoma bliske strukture	Nizak	Izvođač radova
8	RLC nadogradnja / radovi na putevima	Prašina i lokalizovano zagađenje vazduha od iskopavanja, sečenja, transporta i skladištenja	ESS1, ESS3, ESS4	3	2	6	Umeren	Prskanje vode; pokriveni kamioni; ograničenja brzine; održavati zonu radova; minimizirati izloženi šut; očistite asfaltirane puteve po potrebi	Nizak	Izvođač radova
9	RLC nadogradnje / radovi na putevima	Emisije gasova i čestičnih materija iz vozila, opreme i generatora	ESS1, ESS3, ESS4	3	2	6	Umeren	Redovno održavanje opreme; usklađenost sa standardima emisije kao deo godišnjeg procesa registracije vozila;	Nizak	Izvođač radova
10	Svi građevinski radovi	Građevinski otpad i loše upravljanje šutom ; blokirani odvodi; loše održavanje	ESS1, ESS3	3	3	9	Umeren	Plan upravljanja otpadom i šutom; odobrene lokacije za odlaganje / ponovnu upotrebu; odvajanje otpada; nema odlaganja u odvođe ili železnički koridor; redovno održavanje	Nizak	Izvođač radova
11	Svi građevinski radovi	Izlivanje goriva / ulja i rukovanje opasnim materijalima iz mašina i skladišta	ESS3, ESS4	2	4	8	Umeren	Skladište goriva u takvani; kompleti za izlivanje; obučeni operateri; kontrole za punjenje goriva; hitne procedure čišćenja; odlaganje preko licenciranih izvođača	Nizak	Izvođač radova
12	Postojeći železnički koridor / starija infrastruktura	Neočekivano kontaminirani materijal /pronalazak stare kontaminacija tokom radova	ESS1, ESS3, ESS4	2	4	8	Umeren	Skrining pre radova gde je to relevantno; protokol zaustavljanja rada i uzorkovanja; obučeno rukovanje; odvojeno skladištenje; licencirano odlaganje ako se identifikuje opasan materijal	Nizak	Izvođač radova / PIU
13	Pristupni put eliminiše jedan prelaz	Privremeni gubitak ili poteškoće u pristupu kućama, parcelama ili lokalnim preduzećima tokom izgradnje puteva	ESS1, ESS4, ESS10, potencijalno ESS5	4	3	12	Značajan	Održavajte najmanje jedan siguran pristup u svakom trenutku; privremene rampe / ploče / prolazi; fazni radovi; obavestite domaćinstva unapred; Praćenje žalbi i odgovora	Nizak	Izvođač radova / PIU

B r o j	Komponenta / aktivnost	Rizik / Uticaj	Relevan tni ESS	L	S	Rez ultat	Inherentn i rejting	Ključne mere ublažavanja / upravljanja	Preosta li rejting	Odgovorno st
1 4	Podvožnjak + pristupni put eliminiše drugi RLC	Duboko iskopavanje / kolaps rova / naselje / pitanja odvodnjavanja koja utiču na radnike, stabilnost željeznice, ili obližnje nekretnine	ESS1, ESS2, ESS4	4	4	16	Značajan	Geotehnički pregled; iskopavanje podrška / podupiranje; praćenje naselja; plan odvodnjavanja; redosled rada odobren od strane železničkih vlasti; Aranžmani za reagovanje u vanrednim situacijama	Umeren	Izvođač radova / Dizajner / Nadzorni inženjer
1 5	Podvožnjak + pristupni put	Poplave u fazi izgradnje, akumulacija ispusnih voda i oticanje sedimenta	ESS1, ESS3, ESS4	3	4	12	Značajan	Privremena drenaža; pumpe; planiranje vremenskih prilika; kontrola mulja; održavati drenažne kanale; izbegavajte skladištenje koje blokira oticanje	Nizak	Izvođač radova
1 6	Putni podvožnjak i pešački podvožnjak – rad	Poplave u fazi operacije / loša drenaža smanjuju upotrebljivost i stvaraju bezbednosne rizike	ESS1, ESS4	3	4	12	Značajan	Dizajnirajte adekvatne drenažne i karter pumpe; rezervno napajanje tamo gde je to potrebno; rutinsko čišćenje; alarmi / inspekcijski sistem; jasne odgovornosti za O & M	Nizak	Operativna agencija / Opština / Železnička uprava
1 7	Pešački podvožnjak	Bezbednost korisnika, pristupačnost i lični bezbednosni problemi , posebno za žene, decu, starije osobe i osobe sa invaliditetom	ESS4, ESS10	3	4	12	Značajan	Univerzalno organizovan pristup; rampe, rukohvati, popločavanje, površine protiv klizanja; osvetljenje; CCTV gde je to potrebno; vidljivost / jasna signalizacija; redovno čišćenje i održavanje	Nizak	Dizajner / Operativna agencija
1 8	Sve komponente	Premeštanje komunalne infrastrukture ili slučajno oštećenje koje uzrokuje prekid usluge obližnjim stanovnicima	ESS1, ESS4	3	3	9	Umeren	Mapiranje instalacija pre iskopavanja; dozvole; koordinacija sa komunalnim uslugama; planirana obaveštenja o gašenju; aranžmani za hitne popravke	Nizak	Izvođač radova / komunalnih usluga
1 9	Sve komponente, posebno više radova na sajtu	Pristup vozilima hitne pomoći poremećen zatvaranjem prelaza ili skretanjem puteva	ESS4	3	4	12	Značajan	Koordinacija sa hitnom pomoći / vatrogascima / policijom; održavati hitan prolaz ili dogovoreni obilazak; raspored zatvaranja visokog uticaja u off-peak prozorima; komunikacija u realnom vremenu	Nizak	Izvođač radova / PIU / Lokalne vlasti
2 0	Sve komponente	Pitanja upravljanja radom i ponašanje radnika , uključujući ugovore, radno vreme, smeštaj ako ih ima, dečji rad / prinudni rad rizika, i SEA / SH	ESS2, ESS4, ESS10	2	3	6	Umeren	Procedure upravljanja radom; GRM za radnike; kodeks ponašanja; verifikacija starosti; obuka; lokalno zapošljavanje gde je to moguće; SEA / SH kanali za podizanje svesti i izveštavanje	Nizak	Izvođač radova / PIU
2 1	Sve komponente	Slučajni nalazi arheološkog/kultur nog materijala tokom iskopavanja	ESS8	1	3	3	Nizak	Procedura za slučajne nalaze; protokol zaustavljanja rada; obaveštavanje nadležnih organa; obuka supervizora	Nizak	Izvođač radova / PIU

Broj	Komponenta / aktivnost	Rizik / Uticaj	Relevantni ESS	L	S	Rezultat	Inherentni i rejting	Ključne mere ublažavanja / upravljanja	Preostali rejting	Odgovornost
22	Sve komponente na 22 lokacije	Slaba koordinacija / kapacitet izvođača radova E & S dovodi do nedosledne implementacije između lokacija	ESS1, ESS2, ESS4, ESS10	3	4	12	Značajan	Imenovati posvećeno osoblje E & S; koristite kontrolne liste sajta; redovne revizije; mesečno izveštavanje; praćenje korektivnih akcije; Indukcija za svaki tim na gradilištu	Nizak	PIU / Izvođač radova / Nadzorni inženjer
23	Višestruki istovremeni prelazni radovi	Kumulativna smetnja sa nekoliko aktivnih lokacija odjednom, što izaziva široku frustraciju javnosti	ESS1, ESS10	3	3	9	Umeren	Faza radova; izbegavajte previše istovremenih zatvaranja u jednoj oblasti; komuniciraju konsolidovani raspored; Pratite žalbe i prilagodite redosled	Nizak	PIU / Izvođač radova
24	Nakon otklanjanja/zatvaranja prelaza	Nebezbedno ponašanje korisnika ili ilegalni pokušaji prelaska ako ljudi nastave da pokušavaju da koriste stare puteve ukrštanja	ESS4, ESS10	3	4	12	Značajan	Fizičko zatvaranje / ograda / usmeravanje; uklonite stari pristup prelazu gde je to potrebno; dobra signalizacija; javna svest; obezbediti pogodan alternativni put; Inicijalna podrška za sprovođenje	Nizak	Železnička uprava / Opština / PIU

TABELA 15 OBJEKAT CARINSKE KONTROLE U LUCI SLOBODNA ZONA PROCENA RIZIKA

Broj	Aktivnost / komponenta	Rizik / Uticaj	ESS	L	S	Rezultat	Inherentni rejting	Ključne mere ublažavanja / upravljanja	Preostali rejting
P1	Izgradnja objekta carinske kontrole u lučkom terminalu	Rizik za bezbednost radnika u aktivnom industrijskom / logističkom okruženju; Bezbednost korisnika lučkog terminala za vreme izvođenja radova	ESS2, ESS4	3	4	12	Značajan	Plan za bezbednost i zdravlje na radu specifičan za lokaciju; koordinacija sa lučkim operaterom; kontrola pristupa; kontrole kretanja opreme; hitne procedure; ZO i nadzor	Umeren
P2	Lučka carinska ustanova	Gradevinski saobraćaj / logistički interfejs sa lučkim operacijama, kamionima i korisnicima terminala	ESS4	3	3	9	Umeren	Plan saobraćaja u fazi izgradnje; rutiranje i zakazivanje; signalizacija; koordinacija sa operatorom terminala i carinskom upravom	Nizak
P3	Lučka carinska ustanova	Rizici zagađenja industrijskog područja: otpad, kontaminacija atmosferskih voda, izlivanja i moguća prethodna kontaminacija u zemljištu/podlozi	ESS1, ESS3, ESS4	2	4	8	Umeren	Skrining gradilišta; sprečavanje izlivanja; kontrolisano skladištenje; pravilno upravljanje otpadom; protokol zaustavljanja radova u slučaju nalaska kontaminacije	Nizak
P4	Lučki objekat + železnički radovi	Koordinacija / kumulativni rizik uticaja između radova koje finansira Svetska banka i drugih komplementarnih aktivnosti koje	ESS1, ESS10	2	3	6	Umeren	Koordinirati rasporede, komunikacija zainteresovanih strana, rešavanje žalbi, reagovanje u vanrednim situacijama, i E & S	Nizak

Broj	Aktivnost / komponenta	Rizik / Uticaj	ESS	L	S	Rezultat	Inherentni rejting	Ključne mere ublažavanja / upravljanja	Preostali rejting
		finansiraju međunarodne finansije						izveštavanje između finansijera	

Najznačajnija kategorija rizika za ovaj projekat je bezbednost zajednice i radnika, koja je svojstvena građevinskim radovima na i pored železničkog koridora u urbanizovanim područjima sa drumskim saobraćajem i pešacima.

Glavne teme rizika su:

a) Bezbednost saobraćaja, radnika i pešaka na prelazima tokom izgradnje

Radovi na nadogradnji na 22 prelaza privremeno će promeniti saobraćajne i pešačke aranžmane na svakoj lokaciji. Ovo stvara potencijal za konfuziju, posebno kada su postojeće barijere ili signali privremeno uklonjeni ili rekonfigurisani. Rizikom se upravlja kroz planove upravljanja saobraćajem specifične za lokaciju pripremljene za svaki prelaz pre početka radova, uključujući privremenu kontrolu saobraćaja, sigurne pešačke rute, prethodno obaveštenje i koordinaciju sa hitnim službama. Fazna priroda radova - pri čemu svaki prelaz obično zahteva samo nekoliko nedelja aktivne izgradnje - ograničava trajanje prekida na bilo kojoj lokaciji.

b) Građevinske smetnje za obližnje stanovnike (buka, vibracije, prašina)

Neki prelazi imaju stambene kuće u blizini. Građevinske aktivnosti - posebno zbijanje, lomljenje betona i bilo koji iskopavanje ili teški zemljani radovi za podvožnjak - generisaće buku, vibracije i prašinu. Ovi uticaji su privremeni i njima se može efikasno upravljati kroz ograničeno radno vreme, odgovarajući izbor opreme, prskanje vode za prašinu, praćenje vibracija u blizini podvožnjaka i istraživanja stanja zgrada pre izgradnje za kuće najbliže iskopu podvožnjaka. Prethodno obaveštavanje stanovnika je ključni deo pristupa upravljanju. Noćnim radovima, kada je to potrebno, upravlja se kroz posebne procedure prethodnog obaveštavanja.

c) Privremeni prekid pristupa

Tokom radova na svakom prelazu, mogu postojati privremena ograničenja ili skretanja koja utiču na stanovnike, preduzeća i učesnike u saobraćaju. Oni su kratkotrajni, upravlja se kroz organizaciju pristupa, alternativne rute i prethodno obaveštenje.

d) Iskopavanje i izvedeni radovi (podvožnjaci/pothodnici)

Automobilski i pešački podvožnjaci uključuju dublje iskope i konstrukcijske betonske radove. Rizici uključuju nestabilnost iskopa, opasnosti u zatvorenom prostoru i potencijalni susret sa istorijskim kontaminiranim zemljištem. Njima se upravlja kroz geotehnička istraživanja, projektovano podupiranje, procedure zatvorenog prostora i skrining kontaminiranog zemljišta. Tokom operativne faze, podvožnjaci zahtevaju adekvatnu drenažu (sa redundacijom pumpe), osvetljenje i — za pešački podvožnjak — bezbednosne mjere.

Na osnovu dostupnih informacija, **ne očekuje se da će projekat uključivati** značajne uticaje na biodiverzitet, veliki gubitak staništa, velike nepovratne uticaje na životnu sredinu, kupovinu zemljišta velikih razmera, fizičko raseljavanje ili velike dugoročne efekte zagađenja. Međutim, i dalje bi trebalo da bude **pregledano i dokumentovano**, da li postoji bilo kakva neformalna upotreba javnog zemljišta, da li postoje prodavnice, parkirališta ili pristupne trake privremeno pogođene, i da li bilo koji odloženi železnički materijal može biti opasan.

Komplementarna delatnost - Izgradnja objekta carinske kontrole u Slobodnoj zoni Luka Bar carinskog terminala (finansira druga međunarodna finansijska institucija)

Objekat carinske kontrole u slobodnoj zoni Luke Bar je standardna građevinska aktivnost u industrijskoj zoni bez osetljivih receptora. Finansira ga i nadgleda drugi IFI u okviru E & S te institucije.

Zajmoprimac treba da koordinira E&S izveštavanje između oba IFI i da obezbedi Banci periodična ažuriranja o implementaciji ove aktivnosti. To ne podiže ukupnu klasifikaciju rizika projekta.

Ukupna klasifikacija rizika projekta — potvrđena umerena je prikazana u tabeli 16:

TABELA 16 UKUPNA KLASIFIKACIJA PROJEKTA — POTVRĐENO UMERENO

Dimenzija	Ouenjivanje	Obrazloženje
Rizik za životnu sredinu	● Nizak	Potpuno urbanizovana i industrijska okruženja; nema pogodnih prirodnih staništa, zaštićenih područja, značajne vegetacije ili vodotoka; uticaji na životnu sredinu ograničeni na standardne građevinske smetnje (buka, prašina, otpad) koje su privremene, lokalizovane i lako ih je ublažiti
Socijalni rizik	● Umeren	Nema kupovine zemljišta ili prisilnog preseljenja (sve javno zemljište); neki privremeni poremećaji za obližnje stanovnike (buka, vibracije, pristup) i učesnike u saobraćaju (upravljanje saobraćajem tokom radova na 22 prelaza); Bezbednost radnika u blizini aktivne pruge zahteva pažnju, ali se može upravljati sa uspostavljenim protokolima o bezbednosti železnice; nijedna ugrožena zajednica nije značajno pogođena
Ukupni &S rizik	● UMEREN	Rizici su ograničeni u broju i složenosti; specifičan za lokaciju; privremeni i uglavnom reverzibilni; ublažiti kroz standardne mere dobre prakse i proporcionalne planove upravljanja. Samo jedan značajan individualni rizik (bezbednost radnika) kojim se efikasno upravlja kroz uspostavljene i šitoko usvojene protokole bezbednosti. Nisu identifikovani problemi visokog rizika.

Klasifikacija **umerenog** rizika znači da se E&S rizicima projekta može adekvatno upravljati kroz:

- Odgovarajući **ESMF** (ovaj dokument), uključujući ESMP/ESMP kontrolnu listu za svaku lokaciju radova;
- **Planovi upravljanja saobraćajem** specifični za lokaciju;
- **Procedure upravljanja radom** sa odredbama o bezbednosti i zdravlju **na radu specifičnim za železnicu**;
- **Planovi upravljanja otpadom**;
- **Plan angažovanja zainteresovanih strana** (razvijen za ovaj projekat);
- Mehaniizam **za rješavanje žalbi** dostupan na svim lokacijama radova;
- Standardni planovi upravljanja **za buku, vibracije, prašinu, izlivanja, kontaminirano zemljište i slučajne nalaze**;
- Jasni **institucionalni aranžmani** sa definisanim odgovornostima za PIU, konsultanta za nadzor, izvođača radova i železničkog operatera.

Mere ublažavanja i upravljanja za ukupne aktivnosti su sledeće:

Predgrađevinske mere	Mere u fazi izgradnje	Mere operativne faze
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ES instrumenti uključeni u tendersku dokumentaciju ▪ potvrđene granice i status javnog zemljišta ▪ provera odsustva/prisustva neformalnih korisnika ili privremenih ekonomskih aktivnosti ▪ Planiranje i redosled saobraćaja ▪ Mapiranje komunalnih instalacija ▪ Konsultacije i obaveštenje za javnost ▪ ESMP odobrenje za izvođača radova ▪ Izjave o metodama specifične za lokaciju 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ograda gradilišta i javna bezbednost ▪ širina zona bezbednosti pruge ▪ BZR za radnike ▪ Upravljanje saobraćajem i pešacima ▪ privremeno održavanje pristupa ▪ Kontrola prašine ▪ Kontrola buke i vibracija ▪ Upravljanje otpadom i šutom ▪ opasni materijali i mere u slučaju prosipanja ▪ drenaža i kontrola sedimenta ▪ Zaštita komunalne infrastrukture ▪ Kodeks ponašanja radnika ▪ Prijavljivanje incidenata ▪ Procedure slučajnog nalaza 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ održavanje nadograđenih prelaza ▪ drenaža i održavanje pumpi za podvožnjake ▪ osvetljenje, pristupačnost i bezbednost u pešačkom podvožnjaku ▪ signalizacija i ograde nakon zatvaranja prelaza ▪ praćenje nebezbednog ponašanja na prelazu

6. PROCEDURE I ARANŽMANI ZA IMPLEMENTACIJU

6.1. POSTUPCI UPRAVLJANJA RIZICIMA ZA ŽIVOTNU SREDINU I DRUŠTVO

Procedure upravljanja ekološkim i socijalnim rizicima će se sprovoditi kroz proces odabira podprojekata u okviru Projekta. Svaki predloženi podprojekat će biti podvrgnut sistematskom procesu skrininga zaštite životne sredine i socijalnog kako bi se utvrdila priroda i veličina potencijalnih rizika i uticaja, i da se uspostavi odgovarajući nivo ekološke i socijalne procene i potreban nivo upravljanja.

Skrining će biti sproveden u skladu sa Okvirom za zaštitu životne sredine i društvo Svetske banke (ESF), posebno ESS1, i procedurama definisanim u ovom Okviru za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMF). Proces će proceniti vrstu, razmeru, lokaciju i osetljivost predložene aktivnosti, uključujući potencijalne uticaje na zajednice, rada i uslova rada, korišćenje zemljišta, biodiverzitet, kulturno nasleđe i zdravlje i bezbednost zajednice. Na osnovu rezultata skrininga, svakom podprojektu će biti dodeljena klasifikacija rizika i biće određen odgovarajući ekološki i socijalni instrument (npr. ESMP, planovi upravljanja specifični za lokaciju i/ili drugi relevantni instrumenti).

Ovaj proces osigurava da se ekološki i socijalni rizici rano identifikuju, da se odgovarajuće mere ublažavanja uključe u izradu i implementaciju projekta, i da svi podprojekti ostanu u skladu sa važećim zahtevima ESF-a i obavezama utvrđenim u Planu za zaštitu životne sredine i socijalne obaveze (ESCP). Svaki **podprojekat za koji** se utvrdi da ima **nivo rizika veći od umerenog** smatraće se **nepodobnim za finansiranje** u okviru ovog projekta.

PIU će pregledati, pratiti i izveštavati o ekološkim i socijalnim performansama, nacionalnom zakonodavstvu i usklađenosti sa ESF-om svakog podprojekta kako bi se osigurala efikasna primjena mjera kako je definirano u instrumentima upravljanja specifičnim za lokaciju, uključujući ESMF.

6.1.1. PREGLED STANJA ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVENIH PITANJA (KORAK PO KORAK)

Ekološka i socijalna procena će se vršiti kroz **Proces u 5 koraka** za identifikaciju rizika povezanih sa svakim specifičnim pod-projektom, kroz pregled aktivnosti, identifikaciju potencijalnih uticaja i definisanje mera za sprečavanje ili minimiziranje negativnih uticaja i određivanje vrste instrumenta upravljanja koji je potreban da bi se ispunili standardi projekta. Ukratko, procedure, tj. **Error! Reference source not found.** Proces skrininga životne sredine i socijalne životne sredine (korak po korak) za Podprojekte ima za cilj da uradi sledeće:

6.1.1.1. KORAK 1: Skrining podprojekata i klasifikacija rizika

Kao prvi korak, sve predložene aktivnosti treba da budu pregledane kako bi se osiguralo da su u granicama prihvatljivih aktivnosti projekta, i da se ne smatraju aktivnostima navedenim na listi isključenja E & S koja je priložena ispod.

6.1.1.1.1. LISTA ISKLJUČENJA

- Nalaze se unutar kritičnih staništa, zakonski zaštićenih područja ili područja visoke ekološke osetljivosti ili značajno utiču na kritična staništa, zakonski zaštićena područja ili područja visoke ekološke osetljivosti (uključujući Ramsar, Natura 2000 i UNESCO-ve svetske baštine);
- Uključuje konverziju ili degradaciju prirodnih šuma, močvara ili obalnih ekosistema;
- Koristi ili proizvodi opasne materijale, hemikalije ili otpad koji se ne može bezbedno upravljati u skladu sa nacionalnim propisima i ESS3 Svetske banke;
- Zahteva fizičko raseljavanje ljudi ili uzrokuje ekonomsko raseljavanje bez mera u skladu sa ESS5 i Okvirom politike predostrožnosti preseljenja (RPF);
- nalazi se na zemljištu koje je predmet nerešenih sporova o vlasništvu, vlasništvu ili upotrebi;

- Zapošljavanje ili ostvarivanje koristi od bilo kog oblika dečjeg ili prisilnog rada;
- Uključivanje sektora ili aktivnosti zabranjenih prema IFC listi isključenja (2007), kao što su oružje, kockanje, radioaktivni materijali, operacije vezane za ugalj ili drvo iz neodrživog izvora;
- Izazivanje dugoročnih, nepovratnih ili prekograničnih uticaja na životnu sredinu ili socijalne uticaje koji se ne mogu ublažiti na prihvatljive nivoe.
- Kupovina ili upotreba zabranjenih / ograničenih pesticida, insekticida, herbicida i drugih opasnih hemikalija (zabranjeno nacionalnim zakonom i pesticidima kategorije 1A i 1B Svetske zdravstvene organizacije (SZO))
- Izgradnja bilo koje nove brane ili rehabilitacija postojećih brana, uključujući strukturne i operativne promjene; ili podprojekti za navodnjavanje ili snabdevanje vodom koji će zavisiti od skladištenja i rada postojeće brane, ili brane u izgradnji za snabdevanje vodom
- Aktivnosti koje uključuju korišćenje međunarodnih plovnih puteva
- Svaka aktivnost koja utiče na fizičko kulturno nasleđe kao što su grobovi, hramovi, crkve, istorijske relikvije, arheološka nalazišta ili druge kulturne strukture
- Aktivnosti koje mogu prouzrokovati ili dovesti do prinudnog rada ili zlostavljanja djece, eksploatacije dečjeg rada ili trgovine ljudima, ili podprojekata koji zapošljavaju ili angažuju djecu stariju od 14 godina i mlađu od 18 godina, u vezi sa projektom na način koji bi mogao biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta ili biti štetan za zdravlje ili fizičko zdravlje djeteta, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj
- Svaka aktivnost koja će izazvati fizičko preseljenje domaćinstava ili će zahtevati upotrebu eminentnog domena
- Svaka aktivnost sa značajnim ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima koji zahtevaju procenu uticaja na životnu sredinu i društvo (ESIA)

Ekološka i socijalna procena podprojekata će se sprovesti za sve relevantne aktivnosti, proporcionalno njihovim rizicima i uticajima kako bi se informisao dizajn projekta i identifikovale mere i akcije ublažavanja. Ekološki i socijalni skrining Upitnik – Skrining obrazac (ESSQ) (obrazac priložen u Aneksu 4) će biti revidiran za specifične projekte ako je potrebno, a **popunjavanje ga konsultant**³⁵ za pripremu tendera, tehničku kontrolu projekata i nadzor nad poboljšanjem železničkih nivoa prelaza i izgradnjom podvožnjaka, pristupnog puta i pešačkog podvožnjaka (u daljem tekstu - Konsultant). Konsultant treba da sprovede detaljne ekološke i socijalne preglede i sprovede procenu rizika sa predlogom odgovarajućih mera ublažavanja, u skladu sa Okvirom Svetske banke za zaštitu životne sredine i društvo (ESF), Okvirom za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMF), Okvirom politike preseljenja (RPF), Planom angažovanja zainteresovanih strana (SEP), Procedurama upravljanja radom (LMP) i nacionalnim zakonodavstvom.

Konsultant je dužan da nadgleda radove i daje mesečne izveštaje o praćenju učinka E & S u skladu sa uslovima navedenim u odgovarajućoj tenderskoj dokumentaciji i ugovorima i podnosi takve izveštaje PIU. **Specijalisti PIU E&S** će dostavljati polugodišnje izveštaje Banci tokom cele implementacije Projekta, počevši od datuma stupanja na snagu. E&S specijalisti imaju zadatak da pripreme i sprovedu Okvir za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMF) za projekat, u skladu sa relevantnim ESS-ovima, planovima upravljanja rizicima specifičnim za lokaciju koji su srazmerni specifičnim rizicima (ESMP, ESMP kontrolna lista) kako je navedeno u ESMF-u. Pripremljena ESMP/ESMP kontrolna lista treba da bude uključena u odgovarajuću tendersku dokumentaciju.

³⁵ PIU je raspisao tender za izbor konsultantskih usluga za pripremu tendera, tehničku kontrolu projekata i nadzor nad poboljšanjem železničkih prelaza i izgradnjom podvožnjaka i pristupnih puteva za koji se očekuje da će biti dodeljen u maju 2026. godine. Konsultant će takođe procijeniti da li predloženo zatvaranje tri željeznička prelaza i izgradnja dva podvožnjaka i pristupnih puteva održavaju isti ili poboljšani nivo pristupačnosti, posebno za ranjive grupe. Svi nalazi će biti uključeni u Izveštaj o osnivanju.

Kada ESSQ bude na zadovoljavajući način završen, **izveštaj o skriningu E & S će biti dostavljen SB od strane PIU i njegovih stručnjaka za E i S zajedno sa predloženom odlukom o kategoriji podprojekta / aktivnosti.** Konačna odluka zahteva **odobrenje Svetske banke.**

Upitnici za zaštitu životne sredine i socijalne pitanja se sastoje od četiri dela:

(1) **Informacije o podprojektu:** naziv podprojekta, lokacija, nadležne institucije, procijenjeni troškovi, datum početka / završetka; Aneksi za sve dodatne informacije mogu se dostaviti ako je potrebno.

(2) **Kriterijumi podobnosti projekta:** uključuje pitanja koja bi trebalo da pomognu u određivanju da li je dotični projekat dobar za finansiranje.

(3) **Osnovne informacije o podprojektu, i**

(4) **Upitnici za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja:** uključuje niz pitanja o potencijalnim uticajima na životnu sredinu i društvenu zajednicu koji pokrivaju sve ESS 1-10, sa dva moguća odgovora: "da" ili "ne".

Nakon pregleda ESSQ-a, skrining će rezultirati time da projekat bude klasifikovan u jednu od sledećih kategorija:

TABELA 17 KLASIFIKACIJA KATEGORIJA PODPROJEKATA

Kategorije	Nivo rizika	Odluka
1	Projekat niskog rizika (sa zanemarljivim uticajima na životnu sredinu i društvo za koje nije potrebna procena uticaja na životnu sredinu)	Ispunjava uslove za finansiranje. Nije potrebna dodatna ekološka i socijalna procena. SEP da se sprovede.
2	Projekat umerenog rizika (očekuje se da će projekat biti upravljiv, lako predvidljiv, privremen i lokalnih uticaja)	Ispunjava uslove za finansiranje. Neophodno je razviti kontrolnu listu ESMP ili ESMP. Javne konsultacije su obavezne i SEP da se sprovede.
3	Projekat značajnog rizika (sa potencijalnim i veoma značajnim ili neopozivim uticajima na životnu sredinu i društvo, čija je veličina teško odrediti u fazi identifikacije projekta)	Ne ispunjava uslove za finansiranje.
4	Projekat visokog rizika (verovatno će imati veoma značajne, raznolike i / ili dugoročne negativne uticaje na ljudsko zdravlje i prirodno okruženje, čija je veličina teško odrediti u fazi identifikacije podprojekta. Ovi uticaji takođe mogu uticati na područje šire od lokacija podprojekata. Mere za ublažavanje takvih rizika po životnu sredinu mogu biti složene i skupe. Specifično za ovaj projekat, ali ne ograničavajući se na, aktivnosti visokog rizika uključuju: <ul style="list-style-type: none"> Izgradnja značajnih novih železničkih pruga (novih pravaca); Izgradnja malih novih linija kao što su obilaznice, veze i slično u osetljivim i vrednim prirodnim područjima, koja izazivaju fragmentaciju staništa; Drugi izaziva značajan negativan uticaj na osetljive i vredne prirodne oblasti. 	Ne ispunjava uslove za finansiranje.

6.1.1.2. KORAK 2: Priprema podprojekta

Na osnovu rezultata skrininga rizika i predloženog rejtinga rizika i instrumenata po izboru, koje je potvrdila Banka, **konsultant će pripremiti potrebnu dokumentaciju za realizaciju podprojekta**, uključujući tehničku dokumentaciju, dozvole i saglasnosti nadležnih organa u vezi sa realizacijom podprojekta, planove upravljanja, kao i raspored radova.

6.1.1.3. KORAK 3: Priprema ESMP ili ESMP kontrolne liste, objavljivanje i javne konsultacije

ESMP/ESMP Kontrolna lista treba da bude pripremljena za svaki pojedinačni podprojekat, pre tenderskih procedura, od strane konsultanta, i biće predmet pregleda i odobrenja PIU (E & S specijalisti) od strane SB. Za tekuće podprojekte, nezavisne ekološke i socijalne revizije u skladu sa ESS1 sprovedeće nezavisni konsultant treće strane. Izbor konsultanta će se određivati od slučaja do slučaja, u konsultaciji sa Svetskom bankom, i biće srazmeran složenosti predmeta koji se procenjuje.

ESMP/ESMP kontrolna lista i izveštaji o reviziji E&S će biti javno objavljeni, a javne konsultacije će se sprovesti. Dokumenti će biti objavljeni na sajtu Ministarstva saobraćaja i na sajtovima lokalnih opština. U nadležnosti PIU je da organizuje objavljivanje predmetnih dokumenata, raspisuje pozive za javne konsultacije u medijima i na nivou lokalnih opština, priprema i vrši prezentaciju podprojekata i njihovih ekoloških i socijalnih aspekata u skladu sa SEP-om na nivou projekta. Dokumenti će biti praćeni pozivom za javne konsultacije (u elektronskom formatu i u štampanim medijima). Dostavljanje komentara zainteresovanih strana će se vršiti elektronskim i pisanim putem u određenom roku (najmanje dve nedelje). Štampane kopije dokumenata će biti dostupne za uvid na odabranim lokacijama u skladu sa SEP-om.

Do kraja perioda objavljivanja održavaju se sastanci javnih konsultacija za procenu životne sredine i društva (Environment and Social Assessment - ESA), pozivajući zainteresovane strane i širu javnost da proaktivno učestvuju. Dovoljno informacija o potencijalnim rizicima i uticajima projekta treba da bude objavljeno blagovremeno, na pristupačnom mestu, i u obliku i jeziku razumljivom stranama pod uticajem projekta i drugim zainteresovanim stranama kao što je navedeno u SEP i ESS10, tako da oni mogu da obezbede značajan doprinos u osmišljavanju projekta i merama ublažavanja. Konsultacije će se održati na lokaciji najbližoj lokaciji implementacije projekta u skladu sa zahtevima Plana angažovanja zainteresovanih strana (SEP), koji je razvijen kao poseban dokument za projekat.

Svi komentari i pitanja će biti obrađeni i zajedno sa povratnim informacijama uključeni u konačnu verziju procene životne sredine i društvene zajednice - ESA (ESMP, ESMP Checklist, E&S Audit) i zabeleženi u zapisniku sa sastanka. Objavljivanje i konsultacije će se rukovoditi projektnim SEP-om i ažuriranim SEP-ovima i razmotriti potencijalna ograničenja tradicionalnog angažmana.

PIU će dostaviti takav konačni dokument SB sa potvrdom o ponovnom objavljivanju i lokacijom na kojoj se može pristupiti dokumentima.

6.1.1.4. KORAK 4: Integracija ESMP-a i Kontrolne liste ESMP-a u tendersku dokumentaciju

ESA će biti pripremljeni pre objave tendera za radove, a TSU će biti odgovoran za integraciju konačne verzije u tendersku dokumentaciju za odabrane podprojekte i u ugovore za njihovo izvršenje koji će biti potpisani sa odabranim izvođačima radova. Ugovorni sporazumi nameću obavezu Izvođača da se pridržava uslova navedenih u ESA. Od izvođača radova će se tražiti da pokažu da su sve mere ublažavanja uzete u obzir kako bi se osigurala implementacija podprojekata na ekološki i društveno prihvatljiv način.

Standardna tenderska dokumentacija Svetske banke za nabavku radova ažurirana u januaru i oktobru 2017. godine i revidirana u julu 2019. godine i dalje ažurirana u januaru 2020. godine već sadrži klauzule za poboljšanje performansi u oblasti životne sredine, socijalne, zdravstvene i bezbednosne zaštite. Dodatni uzorci klauzula koje će biti uključene u Posebne uslove, uključujući zahtjeve za osoblje zaduženo za zaštitu životne sredine i društvene zajednice, zdravlje i bezbednost (ESHS) kako bi se osigurala uspješna implementacija ESMP-a od strane izvođača.

6.1.1.5. KORAK 5: Implementacija, nadzor projekta, monitoring i izveštavanje

Sprovođenje mera ublažavanja i osmatranje životne sredine i društvene zajednice je obaveza izvođača radova u skladu sa ESMP i ESMP kontrolnom listom. **Nadzorni inženjer** (u skladu sa Standardnim uslovima ugovora (npr. FIDIC Žuta knjiga i FIDIC Crvena knjiga ili MDBH harmonizovano izdanje (Ružičasta knjiga)) i specijalisti PIU, pored ostalih rutinskih aktivnosti, nadziru ekološki i socijalni učinak izvođača radova i provjeravaju usklađenost sa E&S instrumentima. Ukupne odgovornosti za implementaciju i usklađenost su u nadležnosti MoT-u. PIU (E&S specijalisti) će izveštavati o implementaciji ESA i usklađenosti E&S (ESF, nacionalna regulativa i EHS) SB u izveštajima o napretku, dok će izveštavanje o implementaciji podprojekata ESA biti polugodišnje, osim ako se drugačije ne dogovori sa stručnjacima E i S.

U najmanju ruku, **izveštavanje** će uključivati (i) ukupnu implementaciju instrumenata i mera upravljanja rizicima E & S, (ii) sva ekološka ili socijalna pitanja koja proizilaze iz projektnih aktivnosti i kako će ta pitanja biti otklonjena ili ublažena, uključujući rokove, (iii) performanse zdravlja i bezbednosti na radu (uključujući incidente i nesreće), (iv) zdravlje i bezbednost u zajednici, (v) ažuriranja angažovanja zainteresovanih strana, u skladu sa SEP-om, (vi) javno obaveštavanje i komunikacije, (vii) napredak u implementaciji i završetku projektnih radova, i (viii) sažetak primljenih žalbi / povratnih informacija korisnika, preduzetih radnji i zatvorenih žalbi, u skladu sa SEP-om.

Na kraju, ako PIU postane svesna ozbiljnog incidenta u vezi sa projektom, koji može imati značajne negativne efekte na životnu sredinu, pogođene zajednice, javnost ili radnike, trebalo bi da obavesti Svetsku banku u roku od 48 sati od saznanja o takvom incidentu.

6.1.2. STANDARDIZOVANI PLANOV I UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I SOCIJALNIM PITANJIMA (ESMP)

ESMP se sastoji od skupa mera za ublažavanje, praćenje i institucionalnih mera koje treba preduzeti tokom implementacije i izvođenja projekta kako bi se eliminisali negativni ekološki i socijalni rizici i uticaji, izvršile nadoknade ili smanjenja na prihvatljiv nivo. ESMP takođe uključuje mere i akcije potrebne za sprovođenje ovih mera. Zajmoprimac će (a) identifikovati skup odgovora na potencijalno negativne uticaje; (b) utvrditi uslove kako bi se osiguralo da se ti odgovori daju efikasno i blagovremeno; i (c) opisati sredstva za ispunjavanje tih uslova. Pogledajte Aneks 5 za ESMP obrazac i Aneks 5A za generičku ESMP tabelu.

Sadržaj ESMP-a će uključivati sljedeće:

(a) Ublažavanje

- ESMP identifikuje mere i akcije u skladu sa hijerarhijom ublažavanja koje smanjuju potencijalno negativne uticaje na životnu sredinu i društvo na prihvatljive nivoe. Plan će uključivati kompenzacijske mere, ako je primenljivo. Konkretno, ESMP: (i) identifikuje i sumira sve očekivane negativne uticaje na životnu sredinu i društvo (uključujući one koji uključuju prisilno preseljenje); (ii) opisuje – sa tehničkim detaljima – svaku meru ublažavanja, uključujući vrstu uticaja na koji se odnosi i uslove pod kojima je potrebna (npr. kontinuirano ili u slučaju nepredviđenih situacija), zajedno sa dizajnom, opisima opreme i operativnim procedurama, prema potrebi; (iii) procenjuje sve potencijalne uticaje ovih mera na životnu sredinu i društvo; i (iv) uzima u obzir i u skladu je sa drugim planovima ublažavanja koji su potrebni za projekat (npr. za prisilno preseljenje ili kulturno nasleđe).

(b) Monitoring

- ESMP identifikuje ciljeve monitoringa i specificira vrstu monitoringa, sa vezama ka uticajima procenjenim u ekološkoj i socijalnoj proceni i merama ublažavanja opisanim u ESMP-u. Konkretno, odeljak za praćenje ESMP-a pruža (a) specifičan opis i tehničke detalje mera praćenja, uključujući parametre koji se mere, metode koje će se koristiti, lokacije uzorkovanja, učestalost merenja, granice detekcije (gde je to potrebno) i definisanje pragova koji će signalizirati potrebu za korektivnim merama;

i (b) procedure praćenja i izveštavanja kako bi se (i) osiguralo rano otkrivanje uslova koji zahtevaju određene mere ublažavanja, i (ii) pružile informacije o napretku i rezultatima ublažavanja.

(c) Razvoj kapaciteta i obuka

- Da bi podržao pravovremenu i efikasnu implementaciju ekoloških i socijalnih komponenti projekata i mera ublažavanja, ESMP se oslanja na ekološku i društvenu procenu postojanja, uloge i sposobnosti odgovornih lica na licu mesta ili na nivou agencije i ministarstva.
- Konkretno, ESMP daje konkretan opis institucionalnih aranžmana, identifikujući koja je strana odgovorna za sprovođenje mera ublažavanja i praćenja (npr. za rad, nadzor, sprovođenje, praćenje sprovođenja, korektivne mere, finansiranje, izveštavanje i obuku osoblja).
- Da bi se ojačala sposobnost upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima u agencijama odgovornim za implementaciju, ESMP preporučuje uspostavljanje ili proširenje odgovornih strana, obuku osoblja i sve dodatne mere koje mogu biti neophodne za podršku sprovođenju mera ublažavanja i bilo koje druge preporuke ekološke i socijalne procene.

(d) Raspored implementacije i procjene troškova

- Za sva tri aspekta (ublažavanje, praćenje i razvoj kapaciteta), ESMP obezbeđuje (a) raspored implementacije mera koje moraju biti sprovedene kao deo projekta, pokazujući faze i koordinaciju sa ukupnim planovima implementacije projekta; i (b) procene kapitala i periodičnih troškova i izvore sredstava za implementaciju ESMP-a. Ove brojke su takođe integrisane u tabele ukupnih troškova projekta.

(e) Integracija ESMP-a sa projektom

- Odluka zajmoprimca da nastavi sa projektom, i odluka Banke da ga podrži, delimično se zasnivaju na očekivanju da će ESMP biti efikasno izvršen. Shodno tome, svaka od mera i akcija koje će se sprovesti biće jasno navedene, uključujući pojedinačne mere i akcije za ublažavanje i praćenje i institucionalne odgovornosti koje se odnose na svaku od njih, a troškovi toga će biti integrisani u ukupni plan projekta.

Odredbe ESMP-a će biti **integrisane u tendersku dokumentaciju za odgovarajuće podprojekte** i biće priložene ugovoru i navedene u specifikacijama i troškovnicima. Ponuđači će biti obavezni da uključe troškove zahteva ESMP-a u svoje finansijske ponude i da ih se pridržavaju tokom sprovođenja projektnih aktivnosti. Specifikacije koje obezbeđuju efikasnu implementaciju kriterijuma zaštite životne sredine, socijalne, zdravstvene i bezbednosne efikasnosti od strane izabranog ponuđača treba da budu obezbeđene, uključujući obavezu da se obaveste predstavnici zajednica i PIU o svim incidentima koji uključuju članove zajednice ili ugovorne i podugovorne radnike.

6.1.3. ESMP KONTROLNA LISTA

ESMP kontrolna lista će se koristiti za obične, manje rizične podprojekte koji obično uključuju samo modernizaciju osiguranja, regulaciju saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju i slično. ESMP kontrolna lista pruža "pragmatičnu dobru praksu" i dizajnirana je da bude jednostavna za korišćenje i kompatibilna sa zahtevima zaštite SB-e. Ovaj dokument će pomoći u proceni potencijalnih uticaja na životnu sredinu povezanih sa predloženim podprojektom, identifikovati potencijalne mogućnosti za poboljšanje životne sredine i preporučiti mere za prevenciju, minimiziranje i ublažavanje uticaja na životnu sredinu i socijalne uticaje. Molimo Vas da pogledate Aneks 6 za obrazac ESMF kontrolne liste.

ESMP kontrolna lista je dokument koji pripremaju PIU i konsultant pre tendera, a nakon toga se primenjuje tokom implementacije projekta. Proces izrade i implementacije predviđenog podprojekta će se odvijati u tri dela:

Deo 1. Opšta faza identifikacije i određivanja obima. Opisuje specifičnosti podprojekta u smislu fizičke lokacije, institucionalnih i zakonodavnih aspekata, opisa projekta, uključujući potrebu za programom izgradnje kapaciteta i opis procesa javnih konsultacija.

Deo 2. Uključuje ekološki i socijalni skrining u jednostavnom Da / Ne formatu, nakon čega slede mere ublažavanja za bilo koju vrstu aktivnosti.

Deo 3. Plan monitoringa aktivnosti tokom implementacije projekta. Zadržava isti format koji je potreban za standardne EMP-ove Svjetske banke.

ESMP kontrolna lista predstavlja predviđene uticaje na životnu sredinu i nudi najbolju operativnu praksu za kontrolu ispuštanja (tj. prašine, buke i ostataka gasova), upravljanje opasnim i neopasnim materijalima i čvrstim otpadom koji potiču od aktivnosti na gradilištu. ESMP kontrolna lista se takođe bavi koracima koje treba preduzeti tokom faze izgradnje ako se pronađu predmeti od kulturnog / arheološkog značaja (slučajni nalazi) tokom zemljanih radova. Koraci koje treba slediti prilikom pripreme ESMP kontrolne liste su dati u nastavku:

Opšta faza identifikacije i određivanja obima. U ovom trenutku su identifikovani potrebni radovi i sprovodi se ekološki i socijalni skrining na odabranim radovima, čime se identifikuju glavni potencijalni negativni uticaji na životnu sredinu (prirodu i čoveka). U ovoj fazi, izrađuju se delovi 1, 2 i 3 ESMP kontrolne liste. Deo 2 ESMP kontrolne liste može se koristiti za odabir tipičnih aktivnosti iz "menija" i povezati ih sa tipičnim ekološkim pitanjima i merama ublažavanja.

Detaljno projektovanje i tenderska faza, uključujući specifikacije i troškovnike za pojedine aktivnosti integrisanjem odredbi o zaštiti životne sredine u tabelarnom formatu. Ova faza uključuje i tender i dodelu ugovora o radovima. Ova faza konačno definiše ugovorne obaveze izvođača radova o merama zaštite životne sredine koje treba preduzeti tokom procesa izgradnje / popravke. Delovi 2 i 3 ESMP kontrolne liste imaju za cilj da budu uključeni u tendersku dokumentaciju za izvođača radova. Kontrolna lista ESMP-a treba da bude javno objavljena u fazi tendera.

Faza implementacije. Tokom faze implementacije, usklađenost sa životnom sredinom i drugi kvalitativni kriterijumi se proveravaju na odgovarajućoj lokaciji od strane nadzornog inženjera. Mere ublažavanja u delu 2 i plan monitoringa u delu 3 su osnova za verifikaciju usklađenosti izvođača radova sa potrebnim odredbama o zaštiti životne sredine.

Obrazac ESMP kontrolne liste je pripremljen za potrebe ovog ESMF-a i nalazi se u Aneksu 6 ovog ESMF dokumenta.

Odredbe o kontrolnoj listi ESMP-a će biti deo projektne dokumentacije za Projekat i biće uključene u ugovore za odabrane podprojekte, kako u specifikacijama tako i u troškovnicima. Shodno tome, izvođači će biti obavezni da uključe troškove zahteva ESMP kontrolne liste u svoje finansijske ponude i da ih poštuju prilikom sprovođenja projektnih aktivnosti.

6.1.4. MONITORING I IZVEŠTAVANJE

Implementaciju projekta će sprovoditi Jedinica za implementaciju projekata (PIU), koja je osnovana u okviru bivšeg Ministarstva kapitalnih investicija, a sada je pod koordinacijom Ministarstva saobraćaja (MŠT). PIU će pratiti implementaciju ovog okvira, kako na ukupnom nivou programa, tako i na nivou pojedinačnih podprojekata. Pored toga, konsultant će biti odgovoran za nadzor radova na lokacijama projekta i da izveštava PIU na mesečnom nivou. Eksterni monitoring treće strane će biti angažovan od strane projekta kako bi se osigurala snažna ekološka i socijalna održivost projekta, uključujući usklađenost ESF-a i nacionalnog zakonodavstva tokom implementacije projekta. Takođe, PIU je ojačan sa honorarnim specijalistom za zaštitu životne sredine (ES) i honorarnim socijalnim specijalistom (SS).

PIU će osigurati da implementacija projekta bude u skladu sa ekološkim i socijalnim zahtjevima koji su navedeni u ovom razvijenom, usvojenom, objavljenom i razmotrenom ESMF-U, SEP-u, LMP-u i

RPF-u i u skladu sa planovima upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP) ili kontrolnom listom ESMP-a koja će biti razvijena (kako je predviđeno ESMF-om) i uključena u tendersku dokumentaciju za radove nakon javnih konsultacija i odobrenja od strane Banke;

PIU će pregledati, pratiti (uključujući praćenje na licu mesta, po potrebi) i izveštavati o ekološkim i socijalnim performansama, nacionalnom zakonodavstvu i usklađenosti sa ESF-om u okviru svakog podprojekta i osigurati efikasnu primenu mera definisanih u instrumentima upravljanja specifičnim za lokaciju, uključujući ESMF / ESMF kontrolnu listu, planove za monitoring, dozvole i poštovanje ugovornih obaveza izvođača.

ESMP/ESMP kontrolne liste treba da budu posebno i detaljno razvijene na lokaciji, definišući jasne mere ublažavanja i monitoring koji mogu biti uključeni u ugovore o izvođenju radova, koji odražavaju status prakse zaštite životne sredine na gradilištu i koje supervizor može posmatrati/meriti/kvantifikovati/verifikovati tokom radova. Oni će biti ažurirani i revidirani tokom procesa projektovanja kako bi praktično odražavali ključne kriterijume ublažavanja i praćenja koji se mogu proveriti tokom i nakon radova za osiguranje usklađenosti, i na kraju naknadu izvođača radova. Nadzor nad implementacijom podprojekata podrazumeva sprovođenje svih mera definisanih u ESA, uključujući i plan monitoringa.

PIU će uspostaviti i voditi evidenciju o dostavljanju informacija i angažovanju svih zainteresovanih strana u skladu sa SEP-om. Za projekat je pripremljen **poseban plan angažovanja zainteresovanih strana** (SEP), zasnovan na ekološkom i socijalnom standardu Svetske banke ESS 10 o angažovanju zainteresovanih strana.

PIU će redovno **izveštavati** Svetsku banku o skriningu podprojekata, razvoju ESMP-a i rezultatima praćenja, kako je utvrđeno u ESCP-u, tj. podnošenjem polugodišnjih izveštaja tokom cele implementacije projekta, počevši od datuma stupanja na snagu najkasnije 30 dana nakon završetka svakog izvještajnog perioda. Nadzorni organ će dostavljati PIU mesečne izveštaje nakon početka faze izgradnje projekata. U slučaju ozbiljnijih povreda na radu, PIU će odmah obavestiti i prijaviti o događaju Svetsku banku.

6.1.5. UPRAVLJANJE RADOM

Projekat neće angažovati masovnu radnu snagu, jer su građevinski radovi u okviru projekta veoma mali. Projekat je usvojio poseban dokument **Procedure upravljanja radom (Labor management procedures - LMP)** zasnovan na Ekološkom i socijalnom standardu Svetske banke, kojima se utvrđuju standardi koje treba poštovati tokom celog projekta. PIU smešten pod nadležnost MoT će biti odgovoran za sprovođenje ove procedure upravljanja radom da usmeri radnike i obezbedi da treće strane zapošljavaju ili angažuju ugovorne radnike primenjujući ove procedure.

Error! Reference source not found. propisuju kategorizaciju rada za projekte koje finansira Svetska banka. Prema takvoj kategorizaciji, projektni radnici uključuju:

- **Direktni radnici** (osoblje Ministarstva uključeno u projekat (državni službenici) i spoljni konsultanti za pitanja čitovne sredine i društva, koji će biti angažovani za potrebe projekta)
- **Ugovoreni** radnici (radnici kompanija koje bi pružale usluge u okviru komponenti 1 i 2, kao što su građevinske aktivnosti).

Izvođači radova (kompanije koje bi pružale usluge) će biti u obavezi da se pridržavaju važećeg zakonodavstva o radu i bezbednosti na radu i na zahtevima propisanim u ovom okvirnom dokumentu.

Odgovornost je izvođača radova da obezbedi pravilno izvođenje radova i usklađenost upravljanja radom, u skladu sa merama propisanim u odgovarajućim ESMP i LMP, i u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima. Usklađenost upravljanja radom izvođača radova sa zahtevima lokalnih zakona koji se odnose na rad i bezbednost na radu će se pratiti na osnovu LMP razvijenih za ovaj

projekat. U slučaju da se na osnovu takvih izveštaja ili mehanizma za rješavanje žalbi projekta utvrde bilo kakve nepravilnosti, PIU će obavestiti nadležnu inspekciju rada.

6.2. ARANŽMANI ZA IMPLEMENTACIJU

Na regionalnom nivou, Sekretarijat za Ugovor o transportnoj zajednici (TCT) će igrati ulogu regionalne kancelarije za koordinaciju i vezu za Crnu Goru, za sve dimenzije projekta vezane za transport. Sekretarijat CEFTA će igrati istu ulogu za trgovinske elemente predloženog projekta. Ovi aranžmani će biti dopunjeni, tokom implementacije projekta, periodičnim radionicama, aktivnostima na regionalnom nivou, kako bi se podstakla koordinacija i razmena lekcija/iskustava. Evropska unija, putem tehničke pomoći WBIF i CONNECTA, takođe će biti obavještena i pozvana na koordinacione radionice. Održivo praćenje performansi koridora zaista zahteva odgovarajuće institucionalne aranžmane na regionalnom nivou i sigurno finansiranje.

Operativna struktura Projekta je složena, jer u implementaciji Projekta učestvuje veliki broj strana. Ministarstvo saobraćaja Crne Gore je odgovorno za upravljanje i nadzor nad projektom. Operativna struktura projekta obuhvata Svetsku banku – Međunarodnu banku za obnovu i razvoj (IBRD), Ministarstvo saobraćaja (MoT), Ministarstvo finansija (MF), Jedinicu za tehničke usluge (TSU), Upravni odbor projekta (PStC), Koordinatora projekta (PC), Jedinicu za implementaciju projekata (PIU), Fokalne tačke (FP), Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), Ministarstvo pomorstva (MoMA), Carinsku upravu (CA), Lučku upravu Bar, Železnička infrastruktura Crne Gore (ŽICG), opštine zainteresovanih strana, i izvođače radova i robe/konsultante za usluge. Fiducijarne aranžmane će implementirati Jedinica tehničke službe (TSU) u okviru Ministarstva finansija (MF).

Na nacionalnom nivou, institucionalni aranžman za implementaciju projekta dogovoren sa korisnikom koji učestvuje u fazi 2 je da će jedinice za implementaciju projekta (PIU) biti samostalni entitet u okviru Ministarstva saobraćaja (MoT) i da će imati primarnu odgovornost za izvršenje projekta osiguravajući da su ciljevi razvoja projekta ispunjeni. PIU će imati ukupnu odgovornost za implementaciju projekta i obezbeđivanje da se finansijska sredstva budžetiraju, isplaćuju, troše, obračunavaju i revidiraju. Stručnjaci za zaštitu životne sredine i socijalne oblasti u bliskoj saradnji sa rukovodiocem projekta, osobljem PIU-a i drugim zainteresovanim stranama biće odgovorni da nadgledaju pripremu instrumenata specifičnih za lokaciju, javno objavljivanje ovih instrumenata i njihovu naknadnu implementaciju, da pruže smernice i savete trećim licima kada su angažovani da preduzmu dubinsku analizu specifičnu za lokaciju i osiguraju da se projekat sprovodi u skladu sa ekološkim i socijalnim standardima (ESS) i ovim ESMF, Planom za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja (ESCP), Okvirom politike preseljenja (RPF), Planom angažovanja zainteresovanih strana na nivou projekta (SEP) i Procedurama upravljanja radom (LMP) na način prihvatljiv za Svetsku banku. Pored specifičnih aranžmana projekta, implementacija aktivnosti olakšavanja trgovine će takođe biti podržana postojećim međuministarskim mehanizmima koordinacije, odnosno Nacionalnim odborima za olakšavanje trgovine (NTFC) osnovanim u skladu sa regionalnim (CEFTA) i multilateralnim (STO) obavezama za olakšavanje trgovine.

6.3. TRAJANJE PROJEKTA I BUDŽET

Projekat će se realizovati u periodu od 5 godina. Ukupna sredstva za fazu 2 iznose 50 miliona dolara, od čega 15 miliona dolara iz IBRD kreditne linije za projekat WBTFP u Crnoj Gori i 9,5 miliona evra iz SSTP granta. Ova faza će imati za cilj produbljivanje višesektorskog angažovanja koje se nadovezuje na Fazu 1, kako bi se smanjili troškovi trgovine i povećala efikasnost transporta kao dugoročni prioritet, uz održivu posvećenost na visokom nivou i širok spektar zainteresovanih strana.

6.4. PROCES JAVNIH KONSULTACIJA

Standard SB o angažovanju zainteresovanih strana i objavljivanju informacija - ESS10 prepoznaje važnost otvorenog i transparentnog angažmana između zajmoprimca i zainteresovanih strana projekta kao suštinskog elementa dobre međunarodne prakse. Efikasan angažman zainteresovanih strana može

poboljšati E & S održivost projekata, poboljšati prihvatanje projekata i dati značajan doprinos uspešnom dizajnu i implementaciji projekta.

U skladu sa zahtevima Svetske banke, angažovanje zainteresovanih strana je inkluzivan proces koji se sprovodi tokom životnog ciklusa projekta, a najefikasniji je ako se pokrene u ranoj fazi razvoja projekta. Angažovanje treba da počne što je ranije moguće prilikom pripreme projekta, jer pravovremena identifikacija i konsultacije sa zainteresovanim stranama omogućavaju da se stavovi i mišljenja ovih grupa uzmu u obzir pri izradi i implementaciji projekta.

Okvirni instrumenti ESF-a za upravljanje rizicima pripremljeni i usvojeni za matični projekat objavljeni su javnosti 16. decembra 2022. godine putem veb stranice Ministarstva kapitalnih investicija. Skup dokumenata koji su otkriveni i konsultovani sačinjavali su ESMF; ESCP, SEP, RPF i LMP. Zapisnik sa javne rasprave sa pratećom listom učesnika i fotografijama nalazi se u Aneksu D. Paket ažuriranja instrumenata ESF-a (tj. ESMF, ESCP, LMP, RPF i SEP) biće objavljen elektronskim putem na sledećim veb stranicama:

- sajt Ministarstva saobraćaja -MoT (<https://www.gov.me/msa>)
- sajt Željezničke infrastrukture Crne Gore (www.zicg.me)
- sajtovi Opštine Bar
- sajtovi Grada Podgorice
- sajt Opštine Nikšić
- sajt opštine Zeta
- sajt Svetske banke
- Kroz kampanje društvenih medija, a biće objavljeni putem različitih medija, novina i radija najmanje 2 nedelje pre zakazanih datuma konsultacija.

Dodatni naponi će biti uloženi da se ključnim institucionalnim akterima pruže elektronske kopije dokumenata za pregled i povratne informacije. Štampane kopije će biti dostupne u prostorijama PIU. Tokom implementacije projekta bilo koji od dokumenata objavljenih tokom pripreme, ako se ažurira, biće ponovo objavljen i održane javne konsultacije. Instrumenti upravljanja specifični za lokaciju razvijeni za upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima, kao što su planovi upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP), akcioni planovi za preseljenje (RAP) u malo verovatnom slučaju, biće objavljeni na isti način kao i paket ESF-a.

Dokumenti izvođača radova koji se odnose na upravljanje ekološkim i socijalnim rizicima (to može uključivati plan upravljanja saobraćajem, planove spremnosti i reagovanja u vanrednim situacijama, kodekse ponašanja za zaposlene i ugovorene radnike itd.) biće dostupni na sajtu izvođača. Informacije o vremenskom rasporedu projektnih aktivnosti i srodne informacije će biti objavljene putem različitih medija, novina i radija najmanje 2 nedelje pre stvarnog izvršenja.

6.4.1. PRISTUP ANGAŽOVANJU ZAINTERESOVANIH STRANA

Dok gore opisani proces objavljivanja obezbeđuje usklađenost sa zahtevima ESS10, trenutna faza projekta zahteva detaljniji i ažuriraniji pristup angažovanju zainteresovanih strana. S obzirom da su početne konsultacije sprovedene pre nekoliko godina i da se obuhvat projekta od tada promenio, neophodno je ponovo angažovati zainteresovane strane na strukturiran i ciljani način.

U skladu sa zahtevima za objavljivanje i principima angažovanja zainteresovanih strana opisanim gore, proces angažovanja zainteresovanih strana za ovaj projekat će se implementirati kroz strukturirani pristup javnim konsultacijama.

ANEKSI

1	<i>Aneks 1: Spisak pružnih prelaza, njihova trenutna bezbednost i predložene projektne aktivnosti</i>
2	<i>Aneks 2: Foto dokumenti RLC-a za nadogradnju i rekonstrukciju</i>
3	<i>Aneks 3: Lista isključenja</i>
4	<i>Aneks 4. Obrazac za skrining</i>
5	<i>Aneks 5: Obrazac Plana upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMP) Aneks 5A: Generički plan upravljanja životnom sredinom i socijalnim pitanjima za projekat – tabela (deo ESMP-a) Aneks 5B: Plan monitoringa ESMP - šablon</i>
6	<i>Aneks 6: Obrazac za ESMP kontrolnu listu - primer</i>
7	<i>Aneks 7: Procedure za slučajne nalaze</i>
8	<i>Aneks 8: Javne konsultacije u 2022. godini</i>
9	<i>Aneks 9: Kodeksi prakse za zaštitu životne i socijalne sredine (ESMOP)</i>

ANEKS 1: SPISAK PRUŽNIH PRELAZA, NJIHOVA TRENUTNA BEZBEDNOST I PREDLOŽENE PROJEKTNE AKTIVNOSTI

TABELA A1 22 PRUŽNA PRELAZA

ZADATAK 1 - Povećanje nivoa bezbednosti, rekonstrukcija i unapređenje 22 pružna prelaza na prugama Podgorica-Nikšić i Podgorica-Bar					
Ne	Pružni prelaz	Stanica za prelaz puta	Železnička / Železnička sekcija	Nivo bezbednosti ³⁶	Buduće stanje signalizacije / Očekivane aktivnosti
1	Cijevna	411+670	Podgorica - Bar	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
2	Bilten	414+241	Podgorica - Bar	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
3	Kličevo	2+082	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
4	Dabovići	14+364	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
5	Vatra - Ostrog	17+114	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Građevinski radovi: nabavka, transport i ugradnja gumenih panela. Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
6	Šobajići	21+014	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
7	Gola Šumanovića	22+681	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom

³⁶ 2026. Informacija o mreži Železničke infrastrukture Crne Gore (ŽICG) - na železničkoj mreži kojom upravlja ŽICG postoji 35 putnih prelaza. 22 LCS spadaju u opseg projekta.

ZADATAK 1 - Povećanje nivoa bezbednosti, rekonstrukcija i unapređenje 22 pružna prelaza na prugama Podgorica-Nikšić i Podgorica-Bar					
Ne	Pružni prelaz	Stanica za prelaz puta	Železnička / Železnička sekcija	Nivo bezbednosti³⁶	Buduće stanje signalizacije / Očekivane aktivnosti
					signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
8	Šamaranje	26+426	Nikšić - Podgorica	Svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
9	Sekulići	34+938	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
10	Kopito Petrovića	36+588	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
11	Kruščice	37+595	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
12	Ljutotuk	38+209	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
13	Martinići	39+013	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
14	Prentina glavica	40+255	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
15	Podglavica	42+118	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
16	Burum	42+906	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.

ZADATAK 1 - Povećanje nivoa bezbednosti, rekonstrukcija i unapređenje 22 pružna prelaza na prugama Podgorica-Nikšić i Podgorica-Bar					
Ne	Pružni prelaz	Stanica za prelaz puta	Železnička / Železnička sekcija	Nivo bezbednosti³⁶	Buduće stanje signalizacije / Očekivane aktivnosti
17	Šunjine	44+715	Nikšić - Podgorica	Svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
18	Telugu	45+879	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
19	Donje šume	46+765	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
20	Lenji Radević	48+124	Nikšić - Podgorica	Saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti	Način signalizacije: saobraćajna signalizacija na putu i zoni potrebne vidljivosti, polubarijere Aktivnosti: Potrebno je napraviti putni prelaz sa svetlosnom i zvučnom signalizacijom, video nadzorom i pratećom tehnologijom, kao i regulacijom saobraćajne signalizacije i sistemom za detekciju slobode.
21	Duklja	51+586	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.
22	Zagorič 2	52+689	Nikšić - Podgorica	Branici, svetlosna i zvučna signalizacija	Način signalizacije: Polubarijere, svetlosna i zvučna signalizacija Aktivnosti: Modernizacija osiguranja, regulacija saobraćajne signalizacije, video nadzor, sistem za detekciju slobode i sl.

TABELA A2 IZGRADNJA PODVIŽNJAKA I ALTERNATIVNIH PUTEVA**ZADATAK 2 - Izgradnja podvožnjaka i alternativnih puteva radi eliminacije dva železnička prelaza na pruzi Nikšić–Podgorica i izgradnja pothodnika na železničkoj stanici aerodroma**

Ne	Pružni prelaz	Stanica za prelaz puta	Železnička / Železnička sekcija	Opis očekivanih aktivnosti
1	Ždrebaonik	35+419	Nikšić - Podgorica	Izgradnja prilaznog puta pruzi od putnog prelaza Ždrebaonik do putnog prelaza Sekulići
2	Mlin-Spuž	44+114	Nikšić - Podgorica	Izgradnja podvožnjaka u Spruzu sa rekonstrukcijom pristupnih puteva
3	Aerodrom (Letisko Polje)	968M+4R3	Podgorica – Bar	Izgradnja pešačkog podvožnjaka na železničkoj stanici Aerodrom na pruzi Podgorica - Bar

ANEKS 2: FOTO DOKUMENTI RLC-A ZA NADOGRAĐNJU I REKONSTRUKCIJU

Komponenta 2 (ii)

Zadatak 1: Povećanje nivoa bezbednosti, rekonstrukcija i unapređenje 22 pružna prelaza na pruzi Podgorica-Nikšić i pruzi Podgorica - Bar

Ne.	Pružni prelaz	Pogled 1	Pogled 2
1	Cijevna km 411+670	<p>Podgorica - Bar</p> 	<p>Bar - Podgorica</p>

<p>2</p>	<p>Bilten km 414+241</p>	<p>Podgorica - Bar</p> 	<p>Bar - Podgorica</p>
<p>3</p>	<p>Kličevo km 2+082</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
<p>4</p>	<p>Dabovići km</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p>	<p>Podgorica - Nikšić</p>

	14+364		
5	Vatra - Vatra km 17+114	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
6	Šobajčić km	<p>Nikšić - Podgorica</p>	<p>Podgorica - Nikšić</p>

	21+014			
7	Goli Šumanović km 22+681	<p>Nikšić - Podgorica</p> 		<p>Podgorica - Nikšić</p>
8	Šamaranje km	<p>Nikšić - Podgorica</p>		<p>Podgorica - Nikšić</p>

	26+426		
9	Sekulići km 34+938	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
10.	Kopito Petrovića	<p>Nikšić - Podgorica</p>	<p>Podgorica - Nikšić</p>

	<p>km 36+588</p>		
<p>11.</p>	<p>Kruščice km 37+595</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
<p>12.</p>	<p>Ljutotuk km</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p>	<p>Podgorica - Nikšić</p>

	38+209		
13.	Martinići km 39+013	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
14.	Prentina glavica	<p>Nikšić - Podgorica</p>	<p>Podgorica - Nikšić</p>

	<p>km 40+255</p>		
<p>15.</p>	<p>Podglavica km 42+118</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>

<p>16.</p>	<p>Burum km 42+906</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
<p>17.</p>	<p>Šunjine km 44+715</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>

<p>18.</p>	<p>Telugu km 42+082</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
<p>19.</p>	<p>Donje šume km 45+879</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>

<p>20 .</p>	<p>Lenji Radević km 48+124</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
<p>21.</p>	<p>Duklja km 51+586</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p> 	<p>Podgorica - Nikšić</p>
<p>22.</p>	<p>Zagorič 2</p>	<p>Nikšić - Podgorica</p>	<p>Podgorica - Nikšić</p>

Zadatak 2: Lokacije podvožnjaka u Spužu, alternativni put od putnog prelaza Sekulići do putnog prelaza Ždrebaonik na pruzi Nikšić–Podgorica i pešačkog podvožnjaka na aerodromskoj železničkoj stanici sa fotodokumentacijom trenutnog stanja na lokaciji

Ne.	Iznajmljivanje sajta	Pogled 1	Pogled 2
1	Pristupni put od putnog prelaza Sekulići do putnog prelaza Ždrebaonik	<p>Podgorica - Nikšić</p> 	 <p>Nikšić - Podgorica</p>
2	Podvožnjak Spuž	Podgorica - Nikšić	Nikšić - Podgorica

3	Aerodromska stanica	<p>Podgorica - Bar</p> 	<p>Bar - Podgorica</p>
---	---------------------	---	---

ANEKS 3. LISTA ISKLJUČENJA

- Nalaze se unutar kritičnih staništa, zakonski zaštićenih područja ili područja visoke ekološke osjetljivosti ili značajno utiču na kritična staništa, zakonski zaštićena područja ili područja visoke ekološke osjetljivosti (uključujući Ramsar, Natura 2000 i UNESCO-ve svetske baštine);
- Uključuje konverziju ili degradaciju prirodnih šuma, močvara ili obalnih ekosistema;
- Koristi ili proizvodi opasne materijale, hemikalije ili otpad koji se ne može bezbedno upravljati u skladu sa nacionalnim propisima i ESS3 Svetske banke;
- Zahteva fizičko raseljavanje ljudi ili uzrokuje ekonomsko raseljavanje bez mera u skladu sa ESS5 i Okvirom politike predostrožnosti preseljenja (RPF);
- nalazi se na zemljištu koje je predmet nerešenih sporova o vlasništvu, vlasništvu ili upotrebi;
- Zapošljavanje ili ostvarivanje koristi od bilo kog oblika dečjeg ili prisilnog rada;
- Uključivanje sektora ili aktivnosti zabranjenih prema IFC listi isključenja (2007), kao što su oružje, kockanje, radioaktivni materijali, operacije vezane za uglj ili drvo iz neodrživog izvora;
- Izazivanje dugoročnih, nepovratnih ili prekograničnih uticaja na životnu sredinu ili socijalne uticaje koji se ne mogu ublažiti na prihvatljive nivoe.
- Kupovina ili upotreba zabranjenih / ograničenih pesticida, insekticida, herbicida i drugih opasnih hemikalija (zabranjeno nacionalnim zakonom i pesticidima kategorije 1A i 1B Svetske zdravstvene organizacije (SZO))
- Izgradnja bilo koje nove brane ili rehabilitacija postojećih brana, uključujući strukturne i operativne promjene; ili podprojekti za navodnjavanje ili snabdevanje vodom koji će zavisiti od skladištenja i rada postojeće brane, ili brane u izgradnji za snabdevanje vodom
- Aktivnosti koje uključuju korišćenje međunarodnih plovnih puteva
- Svaka aktivnost koja utiče na fizičko kulturno nasleđe kao što su grobovi, hramovi, crkve, istorijske relikvije, arheološka nalazišta ili druge kulturne strukture
- Aktivnosti koje mogu prouzrokovati ili dovesti do prinudnog rada ili zlostavljanja djece, eksploatacije dečjeg rada ili trgovine ljudima, ili potprojekata koji zapošljavaju ili angažuju djecu stariju od 14 godina i mlađu od 18 godina, u vezi sa projektom na način koji bi mogao biti opasan ili ometati obrazovanje djeteta ili biti štetan za zdravlje ili fizičko zdravlje djeteta, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj
- Svaka aktivnost koja će izazvati fizičko preseljenje domaćinstava ili će zahtevati upotrebu eminentnog domena
- Svaka aktivnost sa značajnim ekološkim i socijalnim rizicima i uticajima koji zahtevaju procenu uticaja na životnu sredinu i društvo (ESIA)

ANEKS 4. OBRAZAC ZA SKRINING

Primjer obrasca za skrining u nastavku prolazi kroz svaki ESS i pita zajmoprimca da li će podprojektna aktivnosti rezultirati određenim ključnim uticajima na životnu sredinu i društvo. Na osnovu toga, on upućuje zajmoprimca koji menadžment planira da pripremi i / ili koristi. **Za svaki određeni projekat postoje dodatni rizici koje će možda morati razmotriti pod različitim ESS-ovima.** Obrazac za skrining ima za cilj da isključi određene aktivnosti, na primer, bilo koju aktivnost koja može predstavljati značajan ili visok rizik, degradirati kritična staništa ili uključivati fizičko raseljavanje.

Postupak skrininga E & S sastoji se od dve faze procesa: (1) Inicijalni skrining korišćenjem liste **isključenja u poglavlju 6.1.1.2 ESMF-a i Annex 3**; i (2) Skrining predloženih aktivnosti kako bi se identifikovao pristup za upravljanje rizicima E & S. Ovaj obrazac za skrining je druga faza procesa skrininga i koristi se za sve aktivnosti potprojekta. Popunjeni obrasci će biti potpisani i čuvani u datoteci projekta ESF. Svetska banka može pregledati uzorak obrazaca tokom poseta za podršku implementaciji.

1. Informacije o podprojektu:

Naziv potprojekta	
Podprojekat Lokacija	
ID projekta	
Procenjeni troškovi	
Datum početka/završetka	
Kratak opis potprojekta	

2. Upitnici za zaštitu životne sredine i socijalna pitanja

Pitanja	Odgovor		Sledeći koraci
	Da	Ne	
ESSI			
1. Da li će potprojekat verovatno imati značajne negativne uticaje na životnu sredinu koji su osetljivi i bez presedana koji pokreću "neprihvatljive aktivnosti" ili druge kriterijume za isključenje?			Ako "Da": Isključi iz projekta.
2. Da li potprojekat uključuje <u>novu izgradnju ili značajne puteve za proširenje</u> (uključujući pristupne puteve) ili podvožnjake?			Ako "Da": 1. Pripremite E&S procenu i / ili ESMP specifičan za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu šablona u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.
3. Da li će građevinski radovi ili radovi na renoviranju zahtevati otvaranje novih jama ili kamenoloma?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičnog za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.
4. Da li projekat dovodi do bilo kakvih rizika i uticaja na pojedince ili grupe koji, zbog svojih posebnih okolnosti, mogu biti u nepovoljnom položaju ili ranjivi. ³⁷			Ako "Da": Primenite relevantne mere opisane u ESMF-u i SEP-u.

³⁷ "U nepovoljnom položaju ili ranjivi" odnosi se na one pojedince ili grupe koje, na osnovu na primer, njihovog uzrasta, pola, etničke pripadnosti, religije, fizičkog, mentalnog ili drugog invaliditeta, socijalnog, građanskog ili zdravstvenog stanja, seksualne orijentacije, rodnog identiteta,

Pitanja	Odgovor		Sledeći koraci
	Da	Ne	
ESS2			
5. Da li potprojekat uključuje upotrebu robe i opreme koja uključuje prinudni rad, dečji rad ili druge štetne ili eksploatorske oblike rada?			Ako "Da": Isključi iz projekta.
6. Da li potprojekat uključuje zapošljavanje radne snage, uključujući direktne, ugovorene, primarno snabdevanje i / ili radnike u zajednici?			Ako je "da": Primenite LMP
7. Da li će radnici biti izloženi opasnostima na radnom mestu kojima treba upravljati u skladu sa lokalnim propisima i EHSG-om? Da li radnicima treba OZO u odnosu na potencijalne rizike i opasnosti povezane sa njihovim radom?			Ako je "da": Primenite LMP
ESS3			
8. Da li će projekat verovatno generisati čvrsti ili tečni otpad koji bi mogao negativno uticati na tlo, vegetaciju, reke, potoke ili podzemne vode ili obližnje zajednice?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičan za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.
9. Da li neki od građevinskih radova uključuje uklanjanje azbesta ili drugih opasnih materijala?			Ako "Da": Primenite smernice za azbest koje se nalaze u ESCOP-u
10. Da li će radovi verovatno izazvati značajne negativne uticaje na kvalitet vazduha i / ili vode vodnih tijela, kao što su reke, jezera, potoci, bunari itd.?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičan za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.
11. Da li se aktivnost oslanja na postojeću infrastrukturu (kao što su tačke pražnjenja) koja je neadekvatna za sprečavanje uticaja na životnu sredinu?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičan za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.
12. Da li će projektne aktivnosti proizvesti prekomerno buka i vibracije?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičan za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.
ESS4			
13. Da li se očekuje priliv radnika, izvan zajednice? Da li bi se od radnika očekivalo da koriste zdravstvene usluge zajednice? Da li bi stvorili pritisak na postojeće usluge u zajednici (voda, struja, zdravstvo, rekreacija, drugi?)			Ako je "da": Primenite LMP
14. Da li postoji rizik da seksualna eksploatacija i zloupotreba (SEA) /seksualno uznemiravanje (SH) može da se poveća kao rezultat projektnih radova?			Ako je "da": Primenite LMP
15. Da li bi bilo koji javni objekti, kao što su škole, zdravstvena klinika, crkva biti negativno pogođeni izgradnjom?			Ako "Da": Primenite relevantne mere zasnovane na ESCOP-ovima iz Aneksa 4 i 9 (osim ako jedno od pitanja u obrascu skrininga ne pokreće specifične ekološke i socijalne rizike i zahteva ESMP specifičan za lokaciju).

ekonomskih nedostataka ili statusa etničkih naroda, i / ili zavisnosti od jedinstvenih prirodnih resursa, mogu imati veću verovatnoću da će negativno uticati na uticaj projekta i / ili više ograničeni od drugih u njihovoj sposobnosti da iskoriste prednosti projekta prednosti.

Pitanja	Odgovor		Sledeći koraci
	Da	Ne	
16. Da li će podprojekat zahtevati od vlade da zadrži radnike da obezbedi bezbednost za zaštitu potprojekta?			Ako je "da": Pripremite ESMP specifičan za lokaciju za predloženi potprojekat, uključujući procenu potencijalnih rizika i mera ublažavanja korišćenja osoblja obezbeđenja.
ESS5			
17. Da li će potprojekat zahtevati prisilno sticanje novog zemljišta (da li će vlada koristiti eminentna ovlašćenja domena za sticanje zemljišta)? ³⁸			Ako "Da": Pogledajte i primenite projekat Okvir za preseljenje (RF).
18. Da li će potprojekat dovesti do privremenog ili trajnog fizičkog raseljavanja (uključujući ljude bez pravnih zahteva za zemljište)?			Ako "Da": Pogledajte i primenite projekat RF.
19. Da li će potprojekat dovesti do ekonomskog raseljavanja (kao što je gubitak imovine ili sredstava za život, ili pristup resursima zbog kupovine zemljišta ili ograničenja pristupa)?			Ako "Da": Pogledajte i primenite projekat RF.
20. Da li je lokacija potprojekta stečena preko eminentnog domena u proteklih 5 godina, u očekivanju potprojekta?			Ako "Da": Pogledajte i primenite projekat RF.
21. Da li postoje neki povezani objekti potrebni za potprojekat (kao što su pristupni putevi ili dalekovodi za prenos električne energije) koji će zahtijevati prisilno sticanje novog zemljišta?			Ako "Da": Pogledajte i primenite projekat RF.
22. Da li je potrebno privatno zemljište za aktivnost potprojekta koje se dobrovoljno donira projektu? ³⁹			Ako "Da": Pogledajte i primenite projekat RF.
ESS6			
23. Da li potprojekat uključuje aktivnosti koje imaju potencijal da izazovu bilo kakav značajan gubitak ili degradaciju kritičnih staništa ⁴⁰ , bilo direktno ili indirektno, ili koje bi dovele do negativnih uticaja na prirodna staništa ⁴¹ ?			Ako "Da": Isključi iz projekta.
24. Da li će projekat uključivati konverziju ili degradaciju nekritičnih prirodnih staništa?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičnog za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Uključite mere upravljanja rizicima E & S u tendersku dokumentaciju.

³⁸ Environmental and Social Standard 5, Fusnota 10: "U nekim okolnostima, može se predložiti da se deo ili sve zemljište koje će se koristiti za projekat donira na dobrovoljnoj osnovi bez plaćanja pune naknade. U skladu sa prethodnim odobrenjem banke, ovo može biti prihvatljivo pod uslovom da zajmoprimac pokaže da: (a) potencijalni donator ili donatori su na odgovarajući način informisani i konsultovani o projektu i izborima koji su im na raspolaganju; (b) potencijalni donatori su svesni da je odbijanje opcija, i da su pismeno potvrdili svoju spremnost da nastave sa donacijom; (c) količina zemljišta koja se donira je mala i neće smanjiti preostalu površinu zemljišta donatora ispod one koja je potrebna za održavanje sredstava za život donatora na trenutnom nivou; (d) nije uključeno preseljenje domaćinstva; (e) očekuje se da će donator imati direktnu korist od projekta; i (f) za zajednicu ili kolektivno zemljište, donacija se može dogoditi samo uz saglasnost pojedinaca koji koriste ili zauzimaju zemljište. Zajmoprimac će održavati transparentnu evidenciju o svim konsultacijama i postignutim sporazumima."

³⁹ Environmental and Social Standard 5, Fusnota 10: "U nekim okolnostima, može se predložiti da se deo ili sve zemljište koje će se koristiti za projekat donira na dobrovoljnoj osnovi bez plaćanja pune naknade. U skladu sa prethodnim odobrenjem banke, ovo može biti prihvatljivo pod uslovom da zajmoprimac pokaže da: (a) potencijalni donator ili donatori su na odgovarajući način informisani i konsultovani o projektu i izborima koji su im na raspolaganju; (b) potencijalni donatori su svesni da je odbijanje opcija, i da su pismeno potvrdili svoju spremnost da nastave sa donacijom; (c) količina zemljišta koja se donira je mala i neće smanjiti preostalu površinu zemljišta donatora ispod one koja je potrebna za održavanje sredstava za život donatora na trenutnom nivou; (d) nije uključeno preseljenje domaćinstva; (e) očekuje se da će donator imati direktnu korist od projekta; i (f) za zajednicu ili kolektivno zemljište, donacija se može dogoditi samo uz saglasnost pojedinaca koji koriste ili zauzimaju zemljište. Zajmoprimac će održavati transparentnu evidenciju o svim konsultacijama i postignutim sporazumima."

⁴⁰ Environmental and Social Standard 6, paragraf 23: "Kritično stanište je definisano kao područja sa visokim značajem ili vrednošću biodiverziteta, uključujući (a) stanište od značajnog značaja za kritično ugrožene ili ugrožene vrste, kao što je navedeno u IUCN Crvenoj listi ugroženih vrsta ili ekvivalentnim nacionalnim pristupima; (b) stanište od značajnog značaja za endemske vrste ili vrste sa ograničenim opsegom; (c) stanište koje podržava globalno ili nacionalno značajne koncentracije migratornih ili kongregatornih vrsta; (d) Visoko ugroženi ili jedinstveni ekosistemi; i (e) ekološke funkcije ili karakteristike koje su potrebne za održavanje održivosti vrednosti biodiverziteta opisanih gore u (a) do (d)."

⁴¹ Environmental and Social Standard 6, paragraf 21: "Prirodna staništa su područja sastavljena od održivih sklopova biljnih i / ili životinjskih vrsta uglavnom autohtonog porekla, i / ili gde ljudska aktivnost nije suštinski modifikovala primarne ekološke funkcije i sastav vrsta."

Pitanja	Odgovor		Sledeći koraci
	Da	Ne	
25. Da li će ova aktivnost zahtevati čišćenje drveća, uključujući i unutrašnjost prirodne vegetacije?			Ako "Da": 1. Priprema ESMP specifičnog za lokaciju za predloženi potprojekat, na osnovu obrasca u Aneksu 5. 2. Isključite iz projekta ako se očekuje više od 1 hektara sečenja drveća i vegetacije. 3. Uključite E & S mere upravljanja rizicima u tendersku dokumentaciju.
26. Da li će biti značajnog uticaja na bilo koji ekosistem od značaja (posebno one koji podržavaju retke, ugrožene ili ugrožene vrste flore i faune)?			Ako "Da": Isključi iz projekta.
ESS7			
ESS8			
27. Da li će se podprojekat nalaziti u blizini osetljivog lokaliteta (istorijskog ili arheološkog ili kulturno značajnog lokaliteta) ili objekta?			Ako "da": Primijenite postupke za slučajno pronalaženje u Aneksu 7.
28. Locirati u blizini zgrada, svetih stabala ili objekata koji imaju duhovne vrednosti za lokalne zajednice (npr. Spomenici, grobovi ili kamenje) ili zahtevaju iskopavanje u blizini?			Ako "da": Primijenite postupke za slučajno pronalaženje u Aneksu 7.
ESS10			
29. Da li je lokalno stanovništvo ili bilo koja nevladina organizacija izrazila zabrinutost zbog ekoloških aspekata predložene aktivnosti ili izrazila protivljenje?			Ako "Da": Primenite SEP.

3. Zaključak

Na osnovu rezultata gore navedenog skrininga, molimo vas da navedete instrumente za upravljanje rizicima E & S koje treba pripremiti/usvojiti i implementirati:

Ime i naziv osobe koja je sprovela skrining:
skrininga:

Datum

ANEKS 5. OBRAZAC PLANA UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM I SOCIJALNOM SREDINOM (ESMP)

Ovo je primer šablona za ESMP. Ekološki i socijalni rizici i uticaji su snažno povezani sa lokacijom potprojekta i obimom aktivnosti. Ovaj ESMP treba da bude prilagođen za svaku specifičnu lokaciju i aktivnosti potprojekta.

1. Informacije o podprojektu

Naziv podprojekta:	
Procenjeni troškovi:	
Datum početka / završetka:	

2. Opis sajta / lokacije

Ovaj odeljak koncizno opisuje predloženu lokaciju i njen geografski, ekološki, socijalni i vremenski kontekst, uključujući sve offsite investicije koje mogu biti potrebne (npr, pristupni putevi, vodosnabdevanje, itd). Molimo Vas da priložite mapu dovoljno detalja, koja prikazuje lokaciju projekta i područje na koje mogu uticati direktni, indirektni i kumulativni uticaji projekta na ESMP.

3. Opis potprojekta i aktivnosti

U ovom odeljku su navedene sve aktivnosti koje će se odvijati u okviru potprojekta, uključujući sve povezane aktivnosti (kao što su izgradnja pristupnih puteva ili podvožnjaka, ili komunikacione kampanje koje prate pružanje usluga).

4. ESMP matrica: rizici i uticaji, ublažavanje, monitoring

Ovaj odeljak treba da identifikuje očekivane štetne ekološke i socijalne rizike i uticaje specifične za lokaciju definisane od strane dizajnera / vlasti tokom odobravanja projekta; opisati mere ublažavanja za rešavanje ovih rizika i uticaja; i navesti mere praćenja neophodne za obezbeđivanje efikasne primene mera ublažavanja. Može se izvući iz ESMF-ove prethodne identifikacije potencijalnih rizika / uticaja i mera ublažavanja, prema potrebi, i dalje se spuštati kako bi se osigurala relevantnost i sveobuhvatnost na nivou specifičnom za lokaciju. Za podprojekte koji uključuju izgradnju, mogu biti potrebna dva seta tabela, za fazu izgradnje i fazu rada.

Faza projekta/aktivnost	Očekivani E &S rizici i uticaji	Mere za ublažavanje rizika i upravljanje	Ublažavanje uticaja		Praćenje uticaja / ublažavanja		
			Lokacija / Tajming / Frekvencija	Odgovornost	Parametar koji se prati	Metodologija, uključujući lokaciju i frekvenciju	Odgovornost

5. Razvoj kapaciteta i obuka

Na osnovu aranžmana za implementaciju i odgovornih strana koje su gore predložene, ovaj odeljak opisuje izgradnju kapaciteta, obuku ili novo osoblje koje može biti neophodno za efikasnu implementaciju.

6. Raspored implementacije i procene troškova

Ovaj odeljak navodi vremenski okvir implementacije za mere ublažavanja i mere razvoja kapaciteta opisane gore, kao i procenu troškova za implementaciju. Procena troškova može da se fokusira na stavke koje će biti pokrivene od strane agencije za implementaciju projekta, sa troškovima mera ublažavanja koje će sprovesti izvođač radova prepušten izvođaču radova da izračuna.

7. Prilozi

site-specific SEP itd.

IV. Pregled i odobrenje

Pripremio: (Potpis) Pozicija: Datum	
Pregledao: (Potpis) Pozicija: Datum	Odobreno: (Potpis) Pozicija: Datum

ANEKS 5A. GENERIČKI PLAN UPRAVLJANJA ŽIVOTNOM SREDINOM I DRUŠTVOM ZA PROJEKAT – TABELA (DEO ESMP-A)

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
Faza projektovanja / predizgradnje				
Uključivanje adekvatnih odredbi za upravljanje uticajima na životnu sredinu i socijalne uticaje	Tenderska dokumentacija pripravljena uz pristup ili korišćenje ovog ESMP-a	Nijedna tenderska dokumentacija neće biti pripravljena bez uključivanja ovog ESMP-a, koji će biti uključen u zaštitne klauzule Tehničkih specifikacija u ugovorima, a obaveza da se pridržava će biti zatražena od strane svakog potencijalnog ponuđača i ugovorom će biti nametnuta uspešnom ponuđaču	Pregled tenderske dokumentacije	PIU / konsultant
Projektovanje infrastrukturnih objekata i podzemnih instalacija	Položaj infrastrukturnih objekata i podzemnih instalacija na lokaciji radova nije precizan u projektovanju. Potencijalna oštećenja postojeće infrastrukture i objekata, posebno podzemnih instalacija (vodovod i kanalizacija i sl.) koje predstavljaju prepreke u pružanju usluga potrošačima. Nedostatak svesti i angažmana zainteresovanih strana	Precizno pozicioniranje infrastrukturnih objekata i podzemnih instalacija na lokaciji izvođenja radova u saradnji sa nadležnim institucijama na svim nivoima vlasti. Sprovesti konsultacije sa zainteresovanim stranama u skladu sa SEP; Otkrijte informacije o projektu u pristupačnom formatu	Pregled projektne dokumentacije Evidencija konsultacija sa zainteresovanim stranama; Informacije otkrivene	Izvođač radova i predstavnici relevantnih institucija lokalne vlasti. PIU / konsultant
	Dozvole nisu stečene na vreme	Sve zakonski potrebne dozvole su stečene za izgradnju i / ili rehabilitaciju	Dobijene dozvole pre izvođenja radova	Izvođač radova
Javne konsultacije	Obelodanjivanje i javne konsultacije o ESMP-u	Otkrijte ESMP i obavestite lokalne zajednice. Razgovarajte o svim aspektima i uticajima.	Dokazi o otkrivanju i obaveštavanju;	PIU / ES Specijalisti

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
Komunikacija i angažovanje zainteresovanih strana	Angažovanje sa relevantnim zainteresovanim stranama, uključujući lokalne zajednice i mere ublažavanja	Priprema specifičnog plana implementacije potprojekta sa ključnim aktivnostima iz SEP-a (i priprema komunikacijske alate i materijale) Akcioni plan za implementaciju SEP-a pripremljen i uspostavljen Angažman zainteresovanih strana, uključujući angažman sa PAP-ovima, započet će tokom faze otkrivanja ESMP-a.	Pregled pripremljenih dokumenata	PIU / Socijalni specijalista
	Identifikovanje mogućih ranjivih grupa kroz skrining i konsultacije; uključivanje u aktivnosti angažovanja		Identifikovane i dokumentovane ranjive grupe	PIU / Socijalni specijalista
Saobraćaj i transport materijala	Šteta na lokalnim putevima i pratećoj infrastrukturi od teškog građevinskog saobraćaja i transporta materijala, što je dovelo do nezadovoljstva zajednice i neočekivanih troškova popravke.	Sprovesti lokalnu državnu anketu o nultom putu pre početka građevinskih radova, koja pokriva sve puteve za koje se očekuje da će ih koristiti projektni saobraćaj. Istraživanje će obuhvatiti: <ul style="list-style-type: none"> • Vizuelni pregled trotoara, ramena, drenaže i konstrukcija; • Detaljna fotografska i video dokumentacija (geo-referencirana); • Prijavljivanje nedostataka sa preciznim ocenama sistematike i ozbiljnosti; • GPS/GIS mapiranje stanja na putevima i osetljivih receptora; • Procena postojećeg obima i tipova saobraćaja; • Dokumentacija o karakteristikama bezbednosti na putevima i osetljivosti na životnu sredinu. - Koristite anketu kao reper za poređenje nakon izgradnje. - Sprovesti korektivne mere za sve nove štete koje se mogu pripisati	Finalizovani izveštaj o istraživanju potpisan od strane izvođača radova, PIU i lokalnih vlasti.	Izvođač radova

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
		projektnim aktivnostima, vraćanje puteva u stanje pre projekta ili bolje. - Vodite evidenciju za rešavanje potencijalnih sporova oko uslova na putevima i osigurajte transparentnost sa zainteresovanim stranama.		
Faza izgradnje Mobilizacija / Privremeni objekti / Izgradnja / Demobilizacija				
Javna i ukupna bezbednost sajta	Obaveštenje o javnoj i ukupnoj bezbednosti sajta	Lokalni građevinski i okolišni inspektorati i zajednice obaviješteni su o predstojećim aktivnostima Javnost je obaveštena o radovima putem odgovarajućeg obaveštenja u medijima i/ili na javno dostupnim lokacijama (uključujući i lokaciju radova) Izvođač radova formalno se slaže da će svi radovi biti izvedeni na bezbedan i disciplinovan način dizajniran da minimizira uticaj na susedne stanovnike i životnu sredinu.	Čuvajte pismeni dokaz o obaveštenjima, lokalnim dozvolama i / ili medijskim saopštenjima, isečcima; objaviti raspored rada i zaobilaznice;	Supervizor sajta Izvođač radova na građevinskim radovima PIU
Mobilizacija izvođača radova	Mogući nedostatak svesti o GRM-u	Uspostaviti i komunicirati GRM sa lokalnim zajednicama; Predstavljanje kontakt podataka na licu mesta	GRM operativan i pristupačan	PIU Izvođač radova
	Rizik od sigurnosti i zdravlja na radu radnika, uključujući interfejs za živu šinu, pokretne vozove, električne sisteme, teška postrojenja, podizanje, iskopavanje i noćni rad	Zaštitna oprema radničkog osoblja (PPE) će biti u skladu sa međunarodnom dobrom praksom (uvek kacige, po potrebi maske i zaštitne naočare, pojasevi i zaštitne čizme) Odgovarajuće označavanje lokacija će informisati radnike o ključnim pravilima i propisima koje treba pratiti i kontakt brojevima za hitne slučajeve Obezbediti medicinske usluge i zalihe na licu mesta za sve hitne slučajeve, kroz institucionalne i	Supervizor da obezbedi upotrebu OZO Supervizor da vizuelno pregleda adekvatnu signalizaciju OHS Plan; razgovori o alatima; nadležni supervizori; zaštita od iskopa; reagovanje u vanrednim situacijama;	PIU Izvođač radova

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
		administrativne aranžmane sa lokalnom zdravstvenom jedinicom Obezbediti prenosivu vodu i sanitarne čvorove za građevinske radnike		
Snabdevanje materijalom	Indirektni uticaj na životnu sredinu kupovinom materijala za nelicencirane kompanije	Nabavka materijala sa ovlašćenih i licenciranih lokacija	Uključeno u ugovore sa dobavljačima	Supervizor sajta PIU Izvođač radova na građevinskim radovima
	Korišćenje pozajmljenih jama za materijale	Jame za pozajmljivanje će biti predmet kompletnih radova na restauraciji nakon zatvaranja	Inspekcija pozajmljenih jama nakon zatvaranja	Supervizor sajta PIU
Bezbednost saobraćaja i pešaka	Povećan saobraćaj usled kretanja teške opreme/vozila u blizini magistralnih/lokalnih puteva Smanjen javni pristup kroz građevinsko područje	Raspored kretanja vozila tokom vitkog dnevnog saobraćaja ili noću. Obezbedite saobraćajne pomoćnike / zastave, saobraćajne znakove kako bi se osigurao slobodan i bezbedan protok saobraćaja Održavanje i popravka privremeni alternativni put vozila i pešaka Odrediti alternativni put za pešake i / ili vozila u koordinaciji sa opštinskim vlastima ili obezbediti bezbedan prolaz kroz gradilište	Prisustvo saobraćajnih znakova Primljene žalbe javnosti Pojava saobraćajnih gužvi Primljene žalbe javnosti	Izvođač radova
	Privremeni gubitak ili poteškoće u pristupu kućama, parcelama ili lokalnim preduzećima tokom izgradnje puteva	Održavajte najmanje jedan siguran pristup u svakom trenutku; privremene rampe / ploče / šetališta; fazni radovi; obavestite domaćinstva unapred; Praćenje žalbi i odgovora	Kontinuirano tokom izgradnje Odgovorite na žalbe	Izvođač radova / PIU
Kvalitet vazduha – suzbijanje prašine i buke	Emisija gasa i čestica iz vozila, opreme i generatora	Redovno održavanje opreme Izvođač radova da predstavi dokaz o usklađenosti sa standardima emisije kao deo godišnjeg procesa registracije vozila	Prisustvo crnog dima iz građevinskih vozila Sertifikat o dokumentaciji	Izvođač radova

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
	Kretanje vozila sa suspenzijom prašine na neasfaltiranim putevima i građevinskim radovima	Vlažne oblasti izvora prašine kako bi se smanjila nelagodnost za obližnje stanovnike Kontrola brzine vozila kako bi se smanjila suspenzija prašine na putu	Primljene žalbe javnosti Opšte zapažanje	Izvođač radova
	Stvaranje buke iz opreme i operacija	Raspored kretanja opreme tokom nevršnih sati dnevnog saobraćaja vozila Izbegavajte noćne građevinske aktivnosti i pridržavajte se lokalnih zakona o radnom vremenu gradnje Obezbediti prigušivače / prigušivače za tešku opremu	Primljene žalbe javnosti Izmerite nivo buke	Izvođač radova
Upravljanje otpadom i inertnim materijalima	Zagađenje životne sredine uzrokovano nepravilnim upravljanjem otpadom	Putevi i lokacije za sakupljanje i odlaganje otpada biće identifikovani za sve glavne vrste otpada koje se očekuju od građevinskih aktivnosti. Mineralni građevinski otpad će biti odvojen od ostalih vrsta otpada kao što su opšti otpad, organski, tečni, hemijski, itd., i skladištiti u odgovarajućim kontejnerima. Građevinski otpad će prikupljati i odlagati na odgovarajući način od strane ovlašćenih sakupljača Nema otvorenog spaljivanja otpada na ili van lokacije	Kontinuirano tokom građevinskih radova	Izvođač radova za implementaciju, supervizor za pregled i izveštavanje
Kvalitet tla – erozija i vegetacijski pokrivač	Erozija tla i klizišta usled čišćenja i/ili iskopavanja	Obezbedite zaštitu nagiba kroz zbijenost banke, riprapping na kritičnim delovima ili vegetativnu stabilizaciju Odredite prostor za skladištenje plijena, sa gornjim slojem tla izdvojenim za kasniju upotrebu i omogućite maksimalnu ponovnu upotrebu plijena	Erodirana područja u blizini lokacije Znaci potencijalnog / neposrednog klizišta (nestabilno tlo, znaci klizanja, itd.)	Izvođač radova

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
		Koristiti materijal za obnovu degradiranih područja		
	Uklanjanje vegetacije	Uradite zamenu sadnje koja bi obnovila uklonjenu vegetaciju Osigurajte: (i) dozvolu za zaštitu životne sredine, (ii) urbanističku saglasnost i (iii) saglasnost za sečenje drveća	Površina ponovo zasadenog Broj i vrsta biljaka ponovo zasadenog	Izvođač radova
Kvalitet i količina vode	Povećana zamućenost površinskih i podzemnih voda i siltacija , uzrokujući neugodnosti u korišćenju zahvaćenih površinskih ili podzemnih voda u zajednici duž staze kanala za navodnjavanje	Postavite zamke sedimenta duž reka i / ili gabiona duž obala kako biste filtrirali erodirane sedimente Iste mere gore za kontrolu erozije i stabilizaciju padine Kolektori će biti obezbeđeni kako bi se izbegla disperzija površinskih voda u slučaju zalivanja peska ili šljunka za kontrolu prašine Građevinska vozila i mašine će se prati samo u određenim područjima gde otjecanje neće zagađivati prirodna površinska vodna tijela, te će se adekvatno prikupljati i upravljati	Kontinuirano i po primljenim žalbama Vizuelno proverite prisustvo zamućenosti u površinskim vodama Analizirati kvalitet površinskih voda u slučaju pritužbi (za pH, zamućenost, provodljivost i suspendovane čvrste materije)	Izvođač radova na implementaciji, Supervisor za razmatranje i izveštavanje
	Potencijalna kontaminacija vode od nepravilnog održavanja i punjenja opreme	Obezbedite zamke za ulje i mast u ribnjacima za umirivanje Obezbedite prstenaste kanale oko rezervoara za gorivo / motornog bazena / područja održavanja Sakupite polovna ulja u kontejnere i predajte ovlašćenoj agenciji za rukovanje	Kontinuirano i po primljenim žalbama Analizirati kvalitet površinskih voda u slučaju pritužbi (za KPK i ukupna mineralna ulja) Prisustvo uljnog filma na površini vode	
Kulturna dobra i slučajni nalazi	Radovi na iskopavanjima mogu otkriti arheološke ili druge značajne nalaze	Obustavlja radove i primenjuje protokole izveštavanja i konzervacije na osnovu prethodne koordinacije sa nadležnom agencijom: Zavodom za zaštitu kulturne i nacionalne baštine; Saglasnost za nastavak ili druga	Redovno kroz građevinske radove kako bi se osiguralo adekvatno upravljanje slučajnim nalazima	Izvođač radova

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
		relevantna dokumentacija od nacionalno nadležne institucije		
Upravljanje promenama	<p>Promene dizajna koje nalažu promenu radova kao što je definisano u Ugovoru o građevinskim radovima. Ove promene mogu uključivati promene u količinama, kvalitetu, nivoima, pozicijama, dimenzijama ili redosledu rada ili kroz varijacijske naloge ili vrednosni inženjering). Takve promene mogu dovesti do novih rizika i uticaja koji nisu identifikovani tokom početnog skrininga (npr. zahtevaju korišćenje dodatnog privatnog ili javnog zemljišta i mogu uvesti nepredviđene ekološke ili socijalne rizike. To može uključivati uticaje na okolna staništa, pristup zajednici ili sredstva za život na kopnu itd.</p>	<p>Svaka namera da se izmeni dizajn će biti formalno saopštena između stranaka najkasnije u roku od 7 dana nakon identifikacije potrebe za promenama.</p> <p>Obaveštenje mora da sadrži dovoljno detalja o predloženim modifikacijama dizajna kako bi se omogućio odgovarajući skrining potencijalnih dodatnih ekoloških i socijalnih rizika i uticaja.</p> <p>Preduzeti dodatni skrining, koji će ili ponovo potvrditi ili ponovo klasifikovati rizik, i utvrditi da li su potrebne izmene i dopune ovog ESMP-a. Tamo gde je to potrebno, ESMP će biti ažuriran kako bi se osigurala adekvatnost i sveobuhvatnost mera ublažavanja i praćenja. Ako skrining potvrdi da postojeće mere ostaju dovoljne, to će biti dokumentovano u skladu sa tim.</p> <p>U slučaju da se u procesu skrininga utvrdi potreba za dodatnim privatnim zemljištem kao rezultat modifikacija dizajna, biće pripremljen poseban dodatak Akcionom planu za preseljenje (RAP). RAP će biti razvijen u skladu sa zahtevima ESS5 i nacionalnog zakonodavstva, a zasnivaće se na: (i) detaljnom popisu pogođene imovine i osoba, (ii) socioekonomskom istraživanju pogođenih domaćinstava, i (iii) opsežnim konsultacijama sa svim zainteresovanim stranama kako bi se osiguralo da su prava, mere ublažavanja i strategije obnove</p>		

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
		sredstava za život dizajnirane na transparentan način, inkluzivan i pravedan način. Nijedan građevinski rad neće početi na osnovu modifikovanog dizajna dok se promene ESMP-a ne primene i ne predvide u budžetu, i sve dok i ako se RAP (ako je potrebno) u potpunosti ne sprovede.		
Radovi na izgradnji RLC, podvoznjaka i pristupnih puteva u blizini naselja, škola ili zdravstvenih ustanova	Privremeno ograničenje pristupa putevima, domaćinstvima, školama, zdravstvenim ustanovama Postavljanje signala, barijera i osvetljenja; Obezbeđivanje bezbednih pešačkih prelaza; Sprovođenje ograničenja brzine Rizik za decu i ometanje pristupa školi Ograničen pristup u hitnim slučajevima	Potpuna primena Plana upravljanja saobraćajem; Obezbeđivanje alternativnih puteva; Obaveštavanje javnosti unapred Raspored radova van vršnih sati; koordinira sa školama; održavati sigurne pristupne puteve Održavajte pristup sve vreme; koordinira sa zdravstvenim ustanovama; obezbediti puteve za hitne slučajeve	Obezbeđen pristup Nema većih poremećaja Mere bezbednosti na mestu Nema incidenata koji uključuju decu Nema ometanja hitnih službi	Izvođač radova PIU
Građevinske aktivnosti	Žalbe zajednice tokom građevinskih radova Nedovoljna komunikacija sa zainteresovanim stranama Uticaj na ugrožene grupe tokom građevinskih radova	Implementacija GRM-a i reagovanje u definisanom vremenskom roku Obezbedite redovno ažuriranje (oglasne table, obaveštenja, veb sajt) Osigurati inkluzivnu komunikaciju; dodatne mere bezbednosti gde je to potrebno	Broj rešenih žalbi Informacije koje se redovno objavljuju Zaštićene ranjive grupe	PIU Izvođač radova
Upravljanje radnom snagom	Rizici rada (OHS, diskriminacija, neformalni rad)	Primena LMP; Obezbeđeni ugovori;	Usklađenost sa LMP-om	Izvođač radova PIU

Faza projekta / aktivnosti	Mogući uticaji	Mere ublažavanja	Parametri praćenja	Odgovorna strana
		Sprovedeni OHS; Obezbeđen radnik GRM		
Rad i održavanje				
Upravljanje saobraćajem i bezbednost pešaka	Ograničenja pristupa tokom održavanja	Uvesti odgovarajuću saobraćajnu signalizaciju i odgovarajuće znakove upozorenja Implementacija SEP-a, posebno odredbe o pravovremenom obaveštavanju građana putem medija o predstojećem održavanju, očekivanom trajanju radova, alternativnim pravcima i sl.	Vizuelni pregled znakova upozorenja Uvid u objavljene informacije	Izvođač radova Vlasnik ili izgrađeni/nadograđeni objekti
Suzbijanje buke	Pretraga	U slučaju pritužbi na buku od strane lokalnog stanovništva, smanjenje dozvoljenog ograničenja brzine vozila treba izvršiti	Ograničite bučne aktivnosti (npr. zemljani radovi, istovar kamiona, itd.) Na najmanje osetljive na buku doba dana i rasporedite aktivnosti koje će se odvijati u isto vreme. Mašine treba isključiti ili prigušiti na minimum kada nije u upotrebi.	Izvođač radova
Upravljanje otpadom	Nepravilno upravljanje otpadom iz aktivnosti održavanja	Putevi i lokacije za prikupljanje i odlaganje otpada biće identifikovani za sve glavne vrste otpada koje se očekuju od aktivnosti održavanja. Sav otpad će sakupljati i pravilno odlagati licencirani sakupljači Nema otvorenog spaljivanja otpada / uklonjene vegetacije na ili van lokacije	Vizuelni pregled pilota za odvojeno upravljanje otpadom Pismeni računi svih odvojenih tokova otpada kojima rukuju nadležni organi Vizuelni pregled tragova opekotina na licu mesta	
Korišćenje infrastrukture	Ograničena svest o merama bezbednosti	Kampanje podizanja svesti javnosti o bezbednom korišćenju prelaza	Sprovedene aktivnosti podizanja svesti	PIU Operater
Životni ciklus projekta	Tekuća zabrinutost zajednice	održavanje i implementacija GRM-a za operativnu fazu; Odgovaranje na žalbe	Žalbe rešene	Operater

ANEKS 5B: PLAN MONITORINGA ESMP ŠABLONA

Kategorije	Koji parametar treba pratiti?	Gde je parametar koji treba pratiti?	Kako Da li je parametar koji treba pratiti / vrstu opreme za praćenje?	Kada Da li je parametar koji treba pratiti - frekvencija merenja ili kontinuirano?	Pretraga Troškovi Kolika je cena opreme ili troškova izvođača radova za obavljanje monitoringa?	Odgovornost*	Supervizija Posmatranje i komentari (popunjava se tokom nadzora u odnosu na adekvatne izveštaje o merenju)
Faza pripreme							
Projekat Izvršenje / Gradevinarstvo							
Operacije i održavanje							

*Stavke za koje se navodi da su odgovornost izvođača radova biće navedene u tenderskoj dokumentaciji

ANEKS 6. ŠABLON ZA ESMP KONTROLNU LISTU - PRIMER

DEO KSNUMKS: INSTITUCIONALNI I ADMINISTRATIVNI			
Država	Republika Crna Gora		
Naziv projekta	Faza 2 Projekta olakšavanja trgovine i transporta na Zapadnom Balkanu (TTFP)		
Projektna aktivnost	Povećanje efikasnosti i predvidljivosti transporta/Nadogradnja 22 RLC-a na linijama Podgorica-Nikšić i Podgorica-Bar		
Naziv podprojekta			
Obim aktivnosti potprojekta			
Institucionalni aranžmani (Ime i kontakti)	Republika Crna Gora (Vođa projektnog tima Zapadne Banke)	Upravljanje projektima Ministarstvo saobraćaja MN	Lokalni partner i / ili primalac PIU / izvođač radova
	Tel: e-mail:	Tel: e-mail:	Tel: e-mail:
Aranžmani za implementaciju (Ime i kontakti)	Zaštitni nadzor SB	Lokalni nadzor partnera	Lokalni inspekcijiski nadzor
		RIoM / ŽICG Odgovoran za ugovorenu lokaciju; nadzorni inženjer ili odgovorno lice koje imenuje Ministarstvo nadzora; Supervizor sajta	Lokalni inspektorat Nadležan za povremene posete lokaciji ili po javnoj žalbi
		Inženjer gradilišta (ime potrebno uneti nakon ugovaranja) Odgovoran za implementaciju Kontrolne liste ESMP sa strane konstruktora	PIU/RIoM(ŽICG)Odgovoran za nadzor nad celokupnim projektom. (ime)
Aranžmani za implementaciju (Ime i kontakti)	Nadzor** (Po završetku postupka, ime i kontakt nadzornog inženjera će biti dodani u polja ispod).		
	Biće utvrđeno nakon završetka postupka javnih nabavki za potrebe potprojekta.		

OPIS SAJTA		
Naziv sajta		
Opišite lokaciju lokacije (geografski opis)		Aneks 1: Informacije o lokaciji (slika sa sajta) [x]Y ☐ N
Ko je vlasnik zemlje?	Zemljište je u državnom vlasništvu.	
Geografski opis	Zemlja: Crna Gora Regija: Opština: Naselje:	
AKTUELNOSTI		
Identifikujte nacionalno i lokalno zakonodavstvo i dozvole koje se odnose na projektne aktivnosti	Sljedeći crnogorski zakoni definišu pravni okvir za celokupno upravljanje projektima, uključujući i upravljanje projektima zaštite životne sredine:	
JAVNE KONSULTACIJE		
Identifikujte kada / gde je održan proces javnih konsultacija	ESMP kontrolna lista će biti objavljena na veb stranici kompanije u periodu od dve nedelje. Štampana kopija će biti dostupna na gradilištu. Različiti zainteresovani će biti obavješteni, uključujući lokalno stanovništvo i konsultovani. Oni će biti ohrabreni da pošalju komentare i pitanja na ESMP kontrolnoj listi. Svi komentari će biti upućeni i uključeni u konačnu verziju ESMP kontrolne liste. Vreme konsultacija još nije identifikovano.	
IZGRADNJA INSTITUCIONALNIH KAPACITETA		
Da li će biti izgradnje kapaciteta?	☐ N ili [Ks]I ako da, molimo vas da navedete informacije o izgradnji kapaciteta	

DEO 2: ŽIVOTNA SREDINA / SOCIJALNI SKRINING				
Da li će aktivnost na sajtu uključivati / uključivati bilo šta od sledećeg:	Delatnost	Istorijat		Dodatne reference
		☐ Da	☐ Ne	
	A. Opšte mere			Pogledajte odeljak A ispod
	B. Unapređenje bezbednosti na putnim prelazima			Pogledajte odeljak A, B ispod
	C. Izgradnja podvoznjaka i pristupnih puteva			Pogledajte odeljak A, B ispod

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
A. Opšti uslovi	Obaveštavanje i bezbednost na radu	<p>(a) Lokalni građevinski inspektorati i zajednice su obavešteni o predstojećim aktivnostima.</p> <p>(b) Javnost je obaveštena o radovima putem odgovarajućeg obaveštenja u medijima i / ili na javno dostupnim lokacijama.</p> <p>(c) U slučaju da radovi ometaju željeznički raspored, operater (ŽICG) mora preduzeti mjere predostrožnosti i koordinirati radove i željeznički saobraćaj sa graditeljem i kompanijama koje koriste pruge. Operater će preduzeti mere bezbednosti kako bi sprečio nesreće.</p> <p>(d) Sve zakonski potrebne dozvole su stečene za izgradnju i / ili rehabilitaciju.</p> <p>(e) Svi radovi će se obavljati na bezbedan i disciplinovan način dizajniran da minimizira uticaj na susedne stanovnike i životnu sredinu.</p> <p>(f) Radnici su dobro obučeni za korišćenje potencijalno opasne opreme.</p> <p>(g) Sve zdravstvene i bezbednosne incidente treba odmah prijaviti rukovodiocu projekta. Ovo bi trebalo dobro saopštiti građevinskom osoblju. (h) Radnička LZO će biti u skladu sa međunarodnom dobrom praksom (obavezno nošenje kaciga u svakom trenutku, maski i zaštitne naočare po potrebi i propisano, pojasevi i zaštitne čizme).</p> <p>(i) Odgovarajuće označavanje lokacija će informisati radnike o ključnim pravilima i propisima koje treba pratiti.</p> <p>(j) Sva gradilišta su opremljena odgovarajućim sanitarnim čvorovima i odmorištima za radnike.</p> <p>(k) Gradilišta su ograđena ili zaštićena pravilno dizajniranim barikadama ili označenim trakom.</p> <p>(l) Materijalne zalihe ili gomile, kao što su cevi, su stabilne i dobro obezbeđene kako bi se izbeglo kolaps i moguće povrede radnika na gradilištu.</p> <p>(m) Materijalne zalihe ili gomile ne prelaze 2m u visinu.</p> <p>(n) Građevinski kamp (ako je potrebno) mora ostati nedostupan javnosti.</p> <p>(o) Potencijalno opasna područja (npr. rovovi, šahtovi, iskopi) moraju biti jasno označena.</p> <p>(p) Izvođač radova ima više kopija obrasca za podnošenje spoljnih žalbi TTFP-u na svakom gradilištu (digitalna kopija dostupna na sajtu Ministarstva saobraćaja https://www.gov.me/msa).</p> <p>(k) Izvođač radova ima interni mehanizam za žalbe radnika.</p>
A. Opšti uslovi	Očuvanje kulturnog nasleđa	<p>(a) U slučaju slučajnog pronalaska, lokacija će biti ograđena (zaštićena) i vlasti (Direkcija Ministarstva kulture i mediji Crne Gore) će biti obaveštene. Njihova uputstva će se pratiti u daljim radovima.</p> <p>(b) Kampovi, skladišta i drugi objekti vezani za izgradnju će se nalaziti dalje od arheoloških nalazišta ili arheološki osjetljivih područja.</p>

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
A. Opšti uslovi	Zaštita prirode	<p>(a) Radna zona treba da zauzima samo površine neophodne za radove koji će se izvesti.</p> <p>(b) Tokom izgradnje, radnici moraju biti ograničeni na područja u izgradnji i pristup okolnom otvorenom prostoru mora biti strogo regulisan.</p> <p>(c) Građevinske aktivnosti su pažljivo planirane kako ne bi ometale važne faze reprodukcije zaštićenih vrsta.</p> <p>(d) Pre početka radova izvođač radova će proveriti lokaciju na prisustvo divljih životinja i u slučaju pronalaska ptičjih gnezda, slepih miševa, jazbine ili mladih mora biti obavešten nadležni organ (Ministarstvo ekologije i razvoja Severa, Odeljenje za zaštitu prirode).</p> <p>(e) Izazivanje uznemiravanja divljih životinja, krivolov i uklanjanje životinja i biljaka iz blizine lokacije za trgovinu ili bilo koje druge svrhe osim bezbednosti je strogo zabranjena.</p> <p>(f) Sakupljanje ogrevnog drveta i biljaka tradicionalne medicine je strogo zabranjeno.</p> <p>(g) Teren na gradilištu mora da se vrati u stanje pre radova, ako to nije moguće onda će biti adekvatno rehabilitovan.</p> <p>(h) Uništeno zelenilo mora biti rehabilitovano lokalnom autohtonom florom tipičnom za reprezentativnu botaničku jedinicu, među kojom se preferiraju vrste otporne na vatru.</p>
A. Opšti uslovi	Otpad	<p>(a) Sakupljanje, odvajanje, transport i dalja obrada otpada vrši se u skladu sa internim "Pravilnikom o otpadu" i nacionalnim zakonodavstvom o otpadu</p> <p>(b) Kontejneri za svaku identifikovanu kategoriju otpada su obezbeđeni u dovoljnim količinama i povoljno pozicionirani.</p> <p>(c) Putevi za prikupljanje i odlaganje otpada i licencirani operateri će biti identifikovani za sve glavne vrste otpada koje se očekuju od rušenja i građevinskih aktivnosti.</p> <p>(d) Mineralni (prirodni) građevinski otpad i otpad od rušenja biće odvojen od opšteg otpada, organskog, tečnog i hemijskog otpada sortiranjem na licu mesta i privremeno uskladišten u odgovarajućim kontejnerima. U zavisnosti od njegovog porekla i sadržaja, mineralni otpad i prekomerno zemljište će se ponovo primeniti na prvobitnu lokaciju ili ponovo koristiti.</p> <p>(e) Sav građevinski otpad će biti prikupljen i odložen / obrađen na odgovarajući način od strane licenciranih sakupljača.</p> <p>(f) Evidencija o odlaganju otpada (manifest otpada) će se redovno ažurirati i arhivirati.</p> <p>(g) Kad god je to moguće, izvođač radova će ponovo koristiti i reciklirati odgovarajuće i održive materijale.</p> <p>(h) Odbacivanje bilo koje vrste otpada (uključujući organski otpad) ili otpadnih voda u okolinu je strogo zabranjeno.</p> <p>(i) Transportovati otpad sa mirisom u pokrivenim vozilima</p> <p>(j) Sav otpad i neiskorišćeni materijali treba da budu uklonjeni sa lokacije po završetku radova</p> <p>(k) Sva mehanizacija i alati moraju biti uklonjeni sa gradilišta po završetku radova</p>

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
A. Opšti uslovi	Upravljanje toksičnim / opasnim supstancama	<p>a) Tokom privremenog skladištenja na licu mesta sve opasne ili toksične materije čuvače se u sigurnim kontejnerima označenim detaljima o sastavu, svojstvima i informacijama o rukovanju. Ovi kontejneri treba da budu nepropusni kako bi se sprečilo prosipanje i ispiranje. Kontejneri treba da predstavljaju sekundarni sistem zadržavanja, kao što su tankvane (npr. obloženi-kontejner), dvostruki zidovi, ili slično. Sekundarni sistem zadržavanja mora biti bez pukotina, sposoban da zadrži izlivanje i da se brzo isprazni.</p> <p>(b) Gorivo će se čuvati u bezbednim, označenim, kontejnerima sa informacijama o svojstvima i informacijama o rukovanju. Ovi kontejneri treba da budu nepropusni kako bi se sprečilo prosipanje i ispiranje. Kontejneri treba da predstavljaju sekundarni sistem zadržavanja, kao što su tankvane (npr. obloženi-kontejner), dvostruki zidovi, ili slično. Sekundarni sistem zadržavanja mora biti bez pukotina, sposoban da zadrži izlivanje i da se brzo isprazni.</p> <p>(c) Kontejneri sa opasnim materijama moraju biti zatvoreni, osim kada se dodaju ili uklanjaju materijali. Ne sme se rukovati, otvarati ili skladištiti na način koji može dovesti do curenja.</p> <p>(d) Boje sa toksičnim sastojcima ili rastvaračima ili bojama na bazi olova neće se koristiti.</p> <p>(e) Upotreba pesticida ili herbicida tokom ovih radova je strogo zabranjena. (f) Vršiti redovne provere kontejnera koji sadrže toksične i opasne čvrste materije i tečnosti.</p>
A. Opšti uslovi	Toksični / opasan otpad	<p>(a) Kontejneri koji drže zapaljivi ili reaktivni otpad moraju se nalaziti najmanje 15 metara od radnih objekata</p> <p>(b) Sav opasni otpad, uključujući tečnosti, kontaminiranu ambalažu i čvrste materije prevoze specijalno licencirani prevoznici i odlažu se u licenciranom objektu.</p> <p>(c) Privremeno skladištenje tečnog, toksičnog ili opasnog otpada na licu mesta; sve opasne ili toksične tečne materije čuvače se u sigurnim kontejnerima obeleženim odgovarajućim klasifikacionim kodom u skladu sa Uredbom o kategorijama, vrstama i klasifikaciji otpada sa katalogom opasnog otpada. Ovi kontejneri treba da budu nepropusni kako bi se sprečilo prosipanje i ispiranje. Kontejneri treba da predstavljaju sekundarni sistem zadržavanja, kao što su tankvane (npr. obloženi-kontejner), dvostruki zidovi, ili slično. Sekundarni sistem zadržavanja mora biti bez pukotina, sposoban da zadrži izlivanje i da se brzo isprazni.</p> <p>(d) Čvrsti opasni otpad treba čuvati u sigurnim kontejnerima označenim odgovarajućim klasifikacijskim kodom u skladu sa Pravilnikom o klasifikaciji otpada i katalogom otpada. Ovi kontejneri treba da budu nepropusni kako bi se sprečilo prosipanje i ispiranje. Ovi kontejneri treba da budu pokriveni i zaštićeni od vremenskih uticaja (kiše i drugo)</p> <p>(e) Ulja, masti i mulj iz jama za prikupljanje ulja i masti moraju biti uklonjeni iz jama, transportovani i odloženi / oporavljeni samo od strane licencirane kompanije i na licenciranim deponijama ili drugim licenciranim objektima.</p> <p>(f) Redovne provere kontejnera koji sadrže toksični i opasni otpad treba da se vrše.</p>

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
A. Opšti uslovi	Voda i zemljište	<p>(a) Vršiti se instalacija i redovno održavanje odgovarajućih sanitarnih čvorova za radnike.</p> <p>(b) Voda koja se koristi za izgradnju i druge svrhe (npr. sanitarne) uzima se iz postojećih izvora vodosnabdijevanja. Nisu uključeni dodatni izvori vode.</p> <p>(c) Otpadne vode prikupljene na lokaciji ne smeju se ispuštati u životnu sredinu bez prethodnog tretmana.</p> <p>(d) Operativni prostori su opremljeni sistemom za prikupljanje otpadnih voda. Voda se sakuplja kroz sistem i odvodi na prečišćavanje otpadnih voda. Prečišćavanje otpadnih voda je minimalno opremljeno separatorom ulja i masti nakon čega se otpadne vode ili ispuštaju u komunalni sistem za prikupljanje vode (što uključuje dalji tretman), sistem za prečišćavanje vode na licu mesta ili se voda sakuplja i uzima na prečišćavanje na drugom mestu.</p> <p>(e) Sprečiti što je više moguće, curenje ulja i drugih zagađivača u vodu i tlo.</p> <p>(f) Ako je potrebno, odvod je napravljen da zaobiđe građevinsko područje unutar drenažnih linija.</p> <p>(g) Površinske vode na gradilištu se preusmeravaju dalje od rovova za iskopavanje ili područja sklonih eroziji.</p> <p>(h) Servisiranje vozila i mašina vrši se van lokacije.</p> <p>(i) Promene ulja se vrše van lokacije, na betonskim platformama opremljenim separatorima ulja i masti.</p> <p>(j) Kontaminirano zemljište i agregat moraju se skinuti i odložiti na licenciranu deponiju.</p> <p>(k) Redovno praćenje kvaliteta vode treba vršiti na izlazima za odvajanje ulja i masti. Kvalitet voda mora da ispunjava zahteve propisane od strane organa za vodoprivredu (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede) i u skladu sa Zakonom o vodama i pripadajućim podzakonskim aktima.</p>
A. Opšti uslovi	Vazduh	<p>(A) Osigurati sva transportna vozila i mašine se redovno održavaju i atestiraju.</p> <p>(b) Osigurati sva vozila i mašine koriste benzin iz zvaničnih izvora snabdevanja (ovlašćene benzinske pumpe) i na gorivo koje određuje proizvođač mašina.</p> <p>(c) Neće biti preteranog praznog hoda vozila i mašina na lokaciji.</p>
A. Opšti uslovi	Transport i upravljanje materijalima	<p>(a) Građevinske rute su jasno definisane.</p> <p>(b) Distribucija materijala i druge upotrebe željezničkih pruga treba da bude najavljena i koordinirana sa operaterom (ŽICG). Operater će preduzeti mere bezbednosti kako bi sprečio nesreće.</p> <p>(c) Svi materijali skloni zaprašivanju prevoze se u zatvorenim ili pokrivenim kamionima ili vagonima.</p> <p>(d) Svi materijali skloni zaprašivanju i podložni vremenskim uslovima zaštićeni su od atmosferskih uticaja bilo vetrobranskim staklima, poklopcima, zalijevanjem ili drugim odgovarajućim sredstvima.</p> <p>(e) Putevi se redovno čiste i čiste na kritičnim tačkama. Proliveni materijali se odmah uklanjaju sa puta i čiste. Pristupni putevi su dobro održavani.</p> <p>(f) Željeznice se čiste na kritičnim tačkama. Proliveni materijali se odmah uklanjaju sa staza i čiste. Staze su dobro održavane.</p> <p>(g) Pristup dostavnih vozila su strogo kontrolisani, posebno tokom vlažnog vremena.</p> <p>(h) Gornji sloj tla i zalihe se drže odvojeno.</p> <p>(i) Zalihe se nalaze daleko od drenažnih linija, prirodnih plovnih puteva i mesta podložnih eroziji zemljišta.</p> <p>(j) Svo otkopano zemljište je pokriveno na lokaciji za ponovnu upotrebu / odlaganje.</p> <p>(k) Zalihe ne prelaze 2m visine kako bi se sprečilo rasipanje i rizik od pada.</p>

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
A. Opšti uslovi	Prašina	<p>(A) Pranje drumskih saobraćajnih vozila i točkova će se redovno sprovesti, na prethodno identifikovanim lokacijama opremljenim, sa minimalno kolektorom ulja i masti.</p> <p>(b) Iskopavanje i druge aktivnosti čišćenja i zemljani radovi moraju se obavljati tokom dogovorenog radnog vremena i dozvoljavajuće vremenske uslove kako bi se izbeglo zanošenje peska i prašine u susedno područje</p> <p>(c) Utovar i istovar ili prašina sklони materijali će se obavljati tokom povoljnih vremenskih prilika i uz adekvatne mere za smanjenje prašine</p> <p>(d) Ograničenje brzine od 40km / h ne sme se prekoračiti na zemljanim putevima</p> <p>(e) Materijali sklони prašini treba prevoziti u zatvorenim ili pokrivenim kamionima</p> <p>(f) Prašćći materijali i drugi rasuti materijali treba da budu zaštićeni od vremenskih uslova, posebno vetra i kiše.</p>
A. Opšti uslovi	Zaštita od požara	<p>(a) Trava ostavljena na gradilištu mora se redovno kositi, posebno tokom sušnih perioda, kako bi se sprečili požari.</p> <p>(b) Ni pod kojim okolnostima paljenje vatre neće biti dozvoljeno na licu mesta</p> <p>(c) Kuvanje na licu mesta se obavlja u naznačenim područjima i pod stalnom kontrolom.</p> <p>(d) Izvođač radova mora imati ispravnu opremu za gašenje požara na raspolaganju na licu mesta u svakom trenutku. Njihov položaj se saopštava radnicima i obeležava. Stanje opreme za gašenje požara mora se proceniti i proceniti kroz tipičnu procenu rizika. Na lokaciji je imenovana osoba odgovorna za zaštitu od požara. Procedure u slučaju požara su dobro poznate svim zaposlenima.</p>
A. Opšti uslovi	Pretraga	<p>(a) Nivo buke, na lokaciji, treba da se održava u prihvatljivim granicama i ne prelazi vrednosti utvrđene u nacionalnom zakonodavstvu - Pravilnik o najvišim nivoima buke u ljudskom okruženju</p> <p>(b) Rad tokom noći će se izbegavati, ako je moguće, posebno u blizini naselja. U slučaju da će biti noćnih radova, potrebno je dobiti odgovarajuće dozvole.</p> <p>(c) Mere za suzbijanje buke moraju se primenjivati na svu građevinsku opremu. Tokom rada poklopci motora generatora, vazdušnih kompresora i druge mehaničke opreme treba da budu zatvoreni. Ukoliko vozila ili oprema nisu u dobrom radnom stanju, konstruktor može biti upućen da ukloni prekršajno vozilo ili mašine sa lokacije.</p> <p>(d) Mehanička oprema se efikasno održava.</p> <p>(e) Kamionski saobraćaj treba da bude usmeren dalje od područja osetljivih na buku, gde je to moguće.</p>

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
<p>B. Unapređenje bezbednosti na putnim prelazima i izgradnja podvožnjaka i pristupnih puteva</p>	<p>Bezbednost</p>	<p>(a) Kanali se drže podalje od površinskih i drugih voda. (b) Kanali su zaštićeni od kolapsa ili erozije. (c) Mehanički iskopi duž podzemnog kabla se izvode minimalno na udaljenosti od 2,0 m od kablova. U slučaju da se kabl prelazi vertikalno, mehanički radovi su dozvoljeni na udaljenosti od 0,5 m ili više. (d) Ručna iskopavanja se izvode ručnim alatima (npr. lopatom, ašovom). U području oko kablova, 30cm ili bliže, ne treba koristiti ašov i druge oštre alate. Tlo, bliže od 10cm od kabla može se pažljivo ukloniti pomoću lopate. (e) Kabl treba da bude postavljen na način da se izbegne savijanje i oštećenje. Kada je potrebno savijanje radijus treba da bude 20 puta ili više radijus kabla. (f) Polaganje kablova, manipulacija i drugi radovi mogu se izvoditi na temperaturi od 5 °C ili više. Izuzetno, radovi se mogu izvoditi na temperaturi do -5°C, ali uz veliki oprez i uz minimalnu manipulaciju kablovima. (g) Kablovski kanal treba da bude označen na svakih 100 metara kablovske linije kada je trasa kabla ravna, kao i na sledećim tačkama: mesto produžetka kabla – veza; lokacija na kojoj se ruta menja pravac; gde kabl prolazi ispod pruge ili grupe kolosijeka su postavljeni sa obe strane; gde kabl prolazi kroz javne saobraćajne površine i ispod odvodnog kanala ili vodenih tokova je označen sa obe strane. (h) Putevi na kojima kamioni prevoze materijale treba održavati čistim.</p>
<p>B. Unapređenje bezbednosti na putnim prelazima i izgradnja podvožnjaka i pristupnih puteva</p>	<p>Proizvodnja betona i agregata</p>	<p>(a) Proizvođač betona mora da dobije / drži sve potrebne radne i emisijske dozvole i sertifikate o kvalitetu. (b) Proizvođač je predstavio dokaz o usaglašenosti sa svim nacionalnim zakonima o zaštiti životne sredine i zdravlju. (c) Kamenolom koji snabdeva proizvođača cementa krečnjakom mora da dokaže usklađenost sa svim nacionalnim zakonodavstvom o zaštiti životne sredine, zdravlja i bezbednosti. (d) Kamenolom koji snabdeva kameni agregat mora dokazati da ima sve operativne, ekološke i BZR dozvole. (d) Obezbediti sva transportna vozila i mašine su opremljeni odgovarajućom opremom za kontrolu emisije, redovno održavana i atestirana. (f) Voda koja se koristi za proizvodnju betona može biti tehnička voda, ali bez opasnih i toksičnih zagađivača, teških metala i drugih supstanci opasnih po ljudsko zdravlje i životnu sredinu</p>
<p>B. Unapređenje bezbednosti na putnim prelazima i izgradnja podvožnjaka i pristupnih puteva</p>	<p>Upravljanje materijalima</p>	<p>(a) Organizacija radova je takva da se građevinski materijali čuvaju na gradilištu u minimalnim količinama i za minimalno vreme. (b) Pesak i šljunak koji se koriste u građevinskim radovima treba da budu sljedivi do licenciranih kompanija sa važećim koncesijama. (c) Kvalitet peska i šljunka mora da ispunjava tehničke uslove i da ne bude zagađen uljima, toksičnim, korozivnim ili opasnim materijama i oslobođen nečistoća.</p>

DELATNOST	PARAMETAR	KONTROLNA LISTA MERA UBLAŽAVANJA
<p>B. Unapređenje bezbednosti na putnim prelazima i izgradnja podvožnjaka i pristupnih puteva</p>	<p>Zaštita zemljišta i voda</p>	<p>(a) Sprečiti moguće zagađivače da uđu u vodno telo tokom iskopa ili polaganja kablova izolovanjem prirodnih tokova iz područja radova. (b) Sajt će uspostaviti odgovarajuće mere za kontrolu erozije i sedimenta, kao što su bale sena i / ili ograde za mulj kako bi se sprečilo da se sediment kreće van lokacije i izaziva prekomernu zamućenost u obližnjim potocima i rekama tokom radova. (c) U slučaju bilo kakvog oticanja koje dolazi iz radnog područja koje je moguće kontaminirano opasnim materijama prikuplja se na licu mjesta u privremeni retencijski bazen i transportuje u adekvatno postrojenje za prečišćavanje. (d) Otpadne vode koje nastaju na lokaciji radova sa prisutnim suspendovanim materijama treba filtrirati pre izlivanja u prirodne tokove. (e) Izvođenje zemljanih radova će se vršiti u skladu sa meteorološkim podacima i uslovima (npr. izbegavanje radova tokom obilnih kiša). (f) Sprečiti izlivanje opasnih materija iz rezervoara (obavezni sekundarni sistem zadržavanja, npr. tankvane ili obloženi kontejneri), građevinske opreme i vozila (redovno održavanje i pregledi su obavezni), mašine i vozila mogu biti parkirani (manipulisani) samo na asfaltiranim ili betonskim površinama sa sistemom za prikupljanje vode za površinsko oticanje (ova voda se zatim može sakupljati u retencijske bazene i transportovati u odgovarajući objekat za prečišćavanje vode ili sistem za prikupljanje vode mora da sadrži separator ulja i rezervoar za sedimentaciju). (g) Pokrijte otvorene jame na kraju radnog vremena. (h) Sprečite antikorozivno izlivanje u vodu i zemljište tokom primene.</p>
<p>B. Unapređenje bezbednosti na putnim prelazima i izgradnja podvožnjaka i pristupnih puteva</p>	<p>Otpad</p>	<p>(a) HDPE preostale materijale treba odvojeno sakupljati i predati na reciklažu. (b) U slučaju da bilo koji agregat dolazi iz područja većeg zagađenja (npr. Železničke stanice, itd.) Analiza kamenih agregata se vrši, selekcija i klasifikacija u skladu sa internim "Uputstvima o rukovanju korišćenim kamenim agregatnim otpadom koji je rezultat radova na železničkim prugama. (c) Ponovo koristiti ili prodati kategorije I, II i III otpadnog kamenog agregata u skladu sa internim Uputstvima o rukovanju korišćenim kamenim agregatnim otpadom koji je rezultat radova na železničkim prugama i nacionalnim zakonodavstvom. (d) Odložiti kategoriju IV otpadnog kamenog agregata u skladu sa internim Uputstvima o rukovanju korišćenim kamenim agregatnim otpadom koji je rezultat radova na železničkim prugama i nacionalnim zakonodavstvom koristeći licencirane kompanije.</p>

DEO 3: PLAN MONITORINGA					
Koji parametar treba pratiti?	Gde je parametar koji treba pratiti?	Kako se parametar prati (šta treba meriti i kako)?	Kada se parametar prati (vreme i frekvencija)?	Troškovi u vezi sa sprovođenjem monitoringa	Odgovornost/supervizija, posmatranje i komentari (popunjavaju se tokom supervizije u vezi sa adekvatnim izveštajima o merenju)
Faza pripreme					
1					
2					
3					
...					
Operativna faza					
1					
2					
3					
...					
Post-projektna faza					
1					
2					
...					

ANEKS 7. PROCEDURE ZA SLUČAJNE NALAZE

Ako je relevantno za podprojekat, u nastavku je primer jednostavnih procedura za slučajno pronalaženje.

Kulturno nasleđe obuhvata materijalno i nematerijalno nasleđe koje se može prepoznati i vrednovati na lokalnom, regionalnom, nacionalnom ili globalnom nivou. *Materijalno kulturno nasleđe*, koje obuhvata pokretne ili nepokretne predmete, lokacije, strukture, grupe objekata i prirodna obilježja i pejzaže koji imaju arheološki, paleontološki, istorijski, arhitektonski, vjerski, estetski ili drugi kulturni značaj. Materijalno kulturno nasleđe može se nalaziti u urbanim ili ruralnim sredinama, a može biti iznad ili ispod kopna ili pod vodom. *Nematerijalno kulturno nasleđe*, koje uključuje prakse, reprezentacije, izraze, znanje, veštine – kao i instrumente, predmete, artefakte i kulturne prostore povezane sa njima – koje zajednice i grupe prepoznaju kao deo svog kulturnog nasleđa, koje se prenose sa generacije na generaciju i stalno ih rekreiraju kao odgovor na njihovo okruženje, njihovu interakciju sa prirodom i njihovu istoriju.

U slučaju da se tokom izgradnje pronađu lokacije, resursi ili artefakti od kulturne vrednosti, sledeće procedure za identifikaciju, zaštitu od krađe i tretman otkrivenih artefakata treba poštovati i uključiti u standardnu tendersku dokumentaciju. Ovi postupci uzimaju u obzir zahtjeve koji se odnose na slučajne nalaze prema nacionalnom zakonodavstvu, uključujući [navedite relevantno zakonodavstvo o kulturnom naslijeđu u zemlji].

- Zaustaviti građevinske aktivnosti privremeno u oblasti slučajnog pronalaska.
- Obezbedite lokaciju kako biste sprečili bilo kakvo oštećenje ili gubitak prenosivih predmeta. U slučaju uklonjivih antikviteta ili osetljivih ostataka, straža će biti postavljena dok nadležne lokalne vlasti ne preuzmu predmete. Ovi organi su [navedite odgovorne organe prema nacionalnom zakonodavstvu].
- Odmah obavestite relevantno [terensko osoblje agencije za implementaciju] i relevantne [navedite odgovorne lokalne vlasti u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom]. [Terensko osoblje agencije za implementaciju] će obavestiti [upravljanje agencijom za implementaciju].
- Relevantni [navedite nadležne lokalne vlasti prema nacionalnom zakonodavstvu] će odmah izvršiti potrebne radnje i obavijestiti [ministarstvo kulturnog nasleđa ili arheologije na nacionalnom nivou] odmah od datuma prijema informacija.
- [Ministarstvo kulturnog nasleđa ili arheologije na nacionalnom nivou] bilo bi zaduženo za procenu / inspekciju značaja ili važnosti slučajnih nalaza i savetovanje o odgovarajućim naknadnim procedurama.
- Ako [ministarstvo kulturnog nasleđa ili arheologije na nacionalnom nivou] utvrdi da je slučajno otkriće ne-kulturno nasleđe, proces izgradnje može da se nastavi.
- Ako [kulturno nasleđe ili ministarstvo arheologije na nacionalnom nivou] utvrdi da je slučajno otkriće izolovan slučaj, [institucija za kulturno nasleđe ili ministarstvo arheologije na nacionalnom nivou] će pružiti tehničku podršku / savete o tretmanu slučajnog pronalaska uključujući i srodne troškove za pronalazača koji je prijavio slučajni nalaz.

ANEKS 8. JAVNE KONSULTACIJE U 2022. GODINI

Ministarstvo kapitalnih investicija (MoCI) pripremlilo je nacrt Okvira za upravljanje životnom sredinom i socijalnim pitanjima (ESMF), Okvir politike preseljenja (RPF), Plan angažovanja zainteresovanih strana (SEP) i Procedure upravljanja radom (LMP), za projekat SB TTFP koji je dostavljen SB na komentare i primedbe tokom decembra 2022. godine.

Dokument ESMF-a je pripremljen kao vodič za inicijalnu procenu bilo kakvih negativnih uticaja na životnu sredinu i društvo predloženih projektnih aktivnosti, koji bi zahtevali pažnju pre implementacije projekta. ESMF će osigurati da se predloženi projekat sprovodi u skladu sa operativnim politikama Svjetske banke i lokalnim zakonodavstvom koje se odnosi na zaštitu životne sredine. Konačno, dokument ESMF-a ima za cilj da pruži smernice u izboru, pripremi i implementaciji potprojekata kako bi se izbegli, smanjili ili ublažili ekološki i socijalni rizici i uticaji, i poboljšali ekološki i socijalni ishodi projekta.

Priprema ESMF, RPF, SEP i LMP preduzeta je studijska i terenska istraživanja izvršena tokom 2022. godine.

Dana 18. oktobra 2022. godine, SB "Nema prigovora" na nacrt instrumenata ESF-a dostavljen je Ministarstvu kapitalnih investicija (MoCI). Počevši od istog dana, MoCI je započelo pripreme za javne konsultacije i objavljivanje.

Objavljivanje dokumenata počelo je 16. decembra 2022. godine, kada je na zvaničnom sajtu Ministarstva objavljen nacrt dokumenta ESMF-a i poziv za javne konsultacije: <https://www.gov.me/clanak/javne-konsultacije-za-projekat-pojednostavljenja-transporta-i-trgovine-na-zapadnom-balkanu-faza-ii>

Uvid u ESF dokument obezbeđen je na sledećoj adresi:

- o prostorije na drugom spratu, radnim danom od 11:00 do 13:00 časova (po lokalnom vremenu), 19. decembra 2023. godine i 20. decembra 2023. godine u odnosu na datum javnog objavljivanja ovog poziva.

Dana 17. decembra 2022. godine u dnevnom listu "Dan" (slika 1) objavljeno je dodatno saopštenje i poziv zainteresovanim stranama, u kojem se javnost, vlasti i relevantne institucije pozivaju da imaju uvid u dokumente, predložene projektne radove i ekološki i društveni uticaj projekta uz predstavljene mere ublažavanja i praćenja.

Pre objavljivanja u novinama, svi dokumenti su dostavljeni MUP-u i javno dostupni tokom čitavog procesa konsultacija.

Javne konsultacije počele su u 13:00 u online formatu, a završile su se u 14:00 po lokalnom vremenu, 21. decembra 2023. godine. Tokom javnih konsultacija nije bilo komentara, primedbi ili pritužbi na objavljeni nacrt ESMF-a koji se odnose na predstavljena pitanja, niti su pokrenuta pitanja vezana za životnu sredinu ili društvo. Tokom perioda obelodanjivanja nije bilo telefonskih ili e-mail kontakata u vezi sa predloženim dokumentima.

Nije bilo prisutnih na sastanku javnih konsultacija u online formatu (slika 3).

DOKUMENTACIJA

Slika 1: Najava javnih konsultacija u dnevnom listu ("Dan"), 17. decembar 2023. godine

ДАН СУБОТА, 17. ДЕЦЕМБАР 2022.

ГРАЂАНИ СА УДРУЖЕНЈИМА И КЛУБОВИМА
РИБОЛОВАЦА И РОНИЛАЦА
ЦРНЕ ГОРЕ

STOP
KRIVOLOVA

facebook.com/krivolovci
krivolovci@gmail.com

БРОЈЕВИ ЗА ПРИЈАВУ КРИВОЛОВА
BAR - 067/184-018 BUDVA - 067/184-258 ULCINJ - 067/184-196 HERCEGNOVI - 067/184-773
SKADARSKO JEZERO - 067/174-246 020/875-998

Saglasno
Ekološkom i društvenom okviru Svetske banke (ESF) i
Ekološkom i društvenom standardu 10 (ESS10)
Ministarstvo za kapitalne investicije Crne Gore
poziva na nastavak

JAVNIH KONSULTACIJA
javnost, organe i organizacije zainteresovane za

OKVIR UPRAVLJANJA UTICAJIMA NA ŽIVOTNU SREDINU I DRUŠTVO (ESMF)
PRAVILNIK O RADU NA PROJEKTU (LMP)
PLAN UKLJUČIVANJA ZAINTERESOVANIH STRANA NA NIVOU PROJEKTA (SEP)
OKVIR POLITIKE RASELJAVANJA (RPF)
za
PROJEKAT POJEDNOSTAVLJENJA TRANSPORTA I TRGOVINE FAZA 2 (TTFP)

Nastavak javnih konsultacija i prezentacija predmetnih dokumenata će se održati dana 21.12.2022. godine, sa početkom u 13:00 časova putem online platforme. Prijave za učešće na konsultacijama mogu se podnijeti do 20.12.2022. godine dostavom na adresu elektronske pošte: kabinet@mki.gov.me i milena.milacic@mki.gov.me.
Uvid u predmetne dokumente može se izvršiti:
- u prostorijama Ministarstva za kapitalne investicije, Rimski trg br. 46, dana 19.12.2022. i 20.12.2022. godine, od 11 do 13 časova.
- na internet stranici Ministarstva za kapitalne investicije www.gov.me/mki.
Pitanja, primjedbe i mišljenja primaće se usmeno tokom javnih konsultacija ili pisanim putem dostavom na adresu:

Ministarstvo za kapitalne investicije
Adresa: Rimski trg br. 46, 81000 Podgorica
E-mail: kabinet@mki.gov.me i milena.milacic@mki.gov.me

iv. br. 448/2022
Javni izvršitelj Siniša Miličić, sa službenim sjedištem u Bebanama, ul. Njegošev trg bb, u pravnoj stvari izvršnog poverioca DOO "Komunalne Djelatnosti" Gusinje, ul. Grebajska br. 6, protiv izvršnog dužnika Ilijana Donbaljaja, iz Gusinja, radi naplate novčanog potraživanja, vr. sp. 254,09 eura, shodno članu 45, ZIO - a, dana 16.12.2022. godine, vrši

iv. br. 454/2022
Javni izvršitelj Siniša Miličić, sa službenim sjedištem u Bebanama, ul. Njegošev trg bb, u pravnoj stvari izvršnog poverioca DOO "Komunalne Djelatnosti" Gusinje, ul. Grebajska br. 6, protiv izvršnog dužnika Šoka Preljvukaja, iz Gusinja, radi naplate novčanog potraživanja, vr. sp. 143,38 eura, shodno članu 45, ZIO - a, dana 16.12.2022. godine, vrši

DOSTAVLJANJE JAVNIM OBJAVLIVANJEM DOSTAVLJANJE JAVNIM OBJAVLIVANJEM

Slika 2: Najava javnih konsultacija na internet stranici Ministarstva kapitalnih investicija

Javne konsultacije za projekat pojednostavljenja transporta i trgovine na Zapadnom Balkanu (Faza II)

Objavljeno: 16.12.2022. • 18:50
 Autor: Ministarstvo kapitalnih investicija

Saglasno
 Ekološkom i društvenom okviru Svetske banke (ESF) i
 Ekološkom i društvenom standardu 10 (ESS10)
 Ministarstvo za kapitalne investicije Crne Gore
 poziva na nastavak

Dokumenta

- 20221910 SEP draft 1 ENGLISH (1) REV 1 after MoC Comments**
 20221910 SEP draft 1 ENGLISH (1) REV 1 after MoC Comments
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 1 MB
- 20221910 RPF TTFP draft 1_MNE revised components**
 20221910 RPF TTFP draft 1_MNE revised components
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 2 MB
- MNE TTFP ESMF REV 1 DEcember 12, 2022**
 MNE TTFP ESMF REV 1 DEcember 12, 2022
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 3 MB

JAVNIH KONSULTACIJA
 javnost, organe i organizacije zainteresovane za
 OKVIR UPRAVLJANJA UTICAJIMA NA ŽIVOTNU SREDINU I DRUŠTVO (ESMF)
 PRAVILNIK O RADU NA PROJEKTU (LMP)
 PLAN UKLJUČIVANJA ZAINTERESOVANIH STRANA NA NIVOU PROJEKTA (SEP)
 OKVIR POLITIKE RASELJAVANJA (RPF)
 za
 PROJEKAT POJEDNOSTAVLJENJA TRANSPORTA I TRGOVINE FAZA 2 (TTFP)

- 20222911 LMP draft 2**
 20222911 LMP draft 2
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 1 MB
- 20221910 RPF TTFP**
 20221910 RPF TTFP
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 2 MB
- 20221910 LMP draft 2_MNE**
 20221910 LMP draft 2_MNE
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 1 MB

Nastavak javnih konsultacija i prezentacija predmetnih dokumenata će se održati dana **21.12.2022.** godine, sa početkom u **13:00** časova putem online platforme. Prijave za učešće na konsultacijama mogu podnijeti do **20.12.2022.** godine dostavom na adresu elektronske pošte : *kabinet@mki.gov.me* i *milena.milacic@mki.gov.me*.

Uvid u predmetne dokumente može se izvršiti:

u prostorijama Ministarstva za kapitalne investicije, Rimski trg br. 4 dana **19.12.2022.** i **20.12.2022.** godine, od 11 do 13 časova, kao i u nastavku.

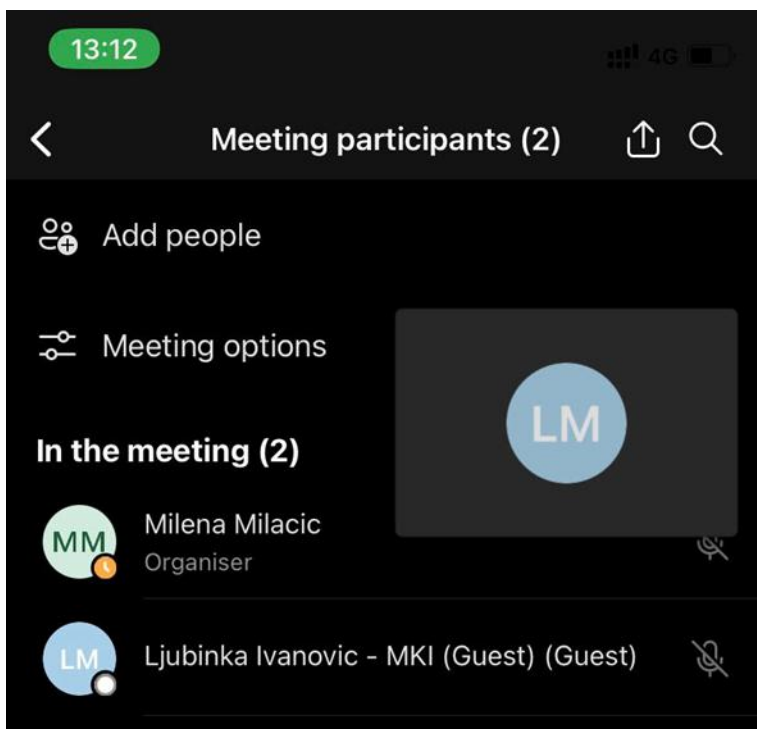
Pitanja, primjedbe i mišljenja primaće se usmeno tokom javnih konsultacija ili pisanim putem dostavom na adresu:

Ministarstvo za kapitalne investicije
 Adresa: Rimski trg br. 46, 81000 Podgorica
 E-mail: *kabinet@mki.gov.me*
milena.milacic@mki.gov.me

- 20221910 LMP draft 2_MNE**
 20221910 LMP draft 2_MNE
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 1 MB
- (MNE TRANSLATION) 20221910 SEP draft 1 MNE V2**
 (MNE TRANSLATION) 20221910 SEP draft 1 MNE V2
 Verzija 1.0 • Objavljeno: 16.12.2022. 18:48
[Preuzmi](#) pdf - 1 MB

Slika 3: Potvrda da tokom online prezentacije nije bilo prisutnih

ANEKS 9. KODEKSI PRAKSE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I DRUŠTVA (ESCOP)

Da bi se upravljalo i ublažilo potencijalne negativne uticaje na životnu sredinu i društvo, projekat primenjuje kodekse prakse za zaštitu životne sredine i društvene zajednice (ESCOP), navedene u ovom dokumentu. Ovo su primeri ESCOP-a, unapred pripremljenih mera upravljanja ekološkim i socijalnim rizicima za standardne građevinske aktivnosti. U zavisnosti od aktivnosti u vašem projektu, možete uključiti i isključiti određene odeljke, kao i dodati nove.

ESCOP-ovi sadrže specifične, detaljne i opipljive mere koje bi ublažile potencijalne uticaje svake vrste prihvatljivih potprojektnih aktivnosti u okviru projekta. Oni su označeni kao relevantni za fazu planiranja, fazu implementacije ili post-implementacijsku fazu aktivnosti. Oni su zamišljeni da budu jednostavne mere za ublažavanje rizika i upravljanje, lako upotrebljive za zajmoprimca i izvođače radova.

a. ESCOP-ovi za infrastrukturne potprojekte

Opšti ESCOP za infrastrukturne potprojekte

Pitanje	Mere za prevenciju / ublažavanje životne sredine	Odgovorna strana
1. Buka tokom izgradnje	<ul style="list-style-type: none"> a) Planirajte aktivnosti u konsultaciji sa zajednicom tako da se najbučnije aktivnosti preduzimaju tokom perioda koji će rezultirati najmanjim uznemiravanjem. (Faza planiranja) b) Koristite kada je to potrebno i izvodljive metode kontrole buke, kao što su ograde, barijere ili deflektori (kao što su prigušivanje uređaja za motore sa sagorevanjem ili sadnju brzorastućih stabala). (Faza implementacije) c) Minimizirajte transport za namenu projekta kroz područja zajednice. Održavati tampon zonu (kao što su otvoreni prostori, red drveća ili područja vegetacije) između lokacije projekta i stambenih područja kako bi se smanjio uticaj buke na stambene prostore. (Faza implementacije) 	
2. Erozija tla	<ul style="list-style-type: none"> a) Planirajte izgradnju tokom sušne sezone. (Faza planiranja) b) Oblikujte i minimiziranje dužinu i strminu padina. (Faza implementacije) c) Koristite malč, trave ili zbijeno zemljište za stabilizaciju izloženih područja. (Faza implementacije) d) Pokrijte gornjim slojem tla i ponovo zasadite vegetaciju (trava, brzorastuće biljke / grmlje / drveće) u građevinskom području brzo nakon završetka radova. (faza nakon implementacije) e) Projektovati odvodne kanale i jarke tokove nakon izgradnje i obložiti strme kanale/kosine (npr. jutanim prostirkama itd.). (Faza nakon implementacije) 	
3. Kvalitet vazduha	<ul style="list-style-type: none"> a) Minimizirajte prašinu sa izloženih radnih mesta redovnim prskanjem vode na tlo tokom sušne sezone. (Faza implementacije) b) Izbegavajte otpad od paljevine (drveće, rastinje) ili građevinski otpad. (Faza implementacije) c) Držite skladišta agregatnih materijala pokrivenim kako bi se izbegla suspenzija ili disperzija finih čestica zemljišta tokom vetrovitih dana ili od strane zalutalih životinja. (Faza implementacije) d) Smanjite radno vreme generatora / mašina / opreme / vozila. (Faza implementacije) e) Kontrola brzine vozila prilikom vožnje kroz područja zajednice je neizbežna, tako da je disperzija prašine iz transporta vozila svedena na minimum. (Faza implementacije) 	
4. Kvalitet i dostupnost vode	<ul style="list-style-type: none"> a) Aktivnosti ne bi trebalo da utiču na dostupnost vode za piće i higijenske svrhe. (Faza implementacije) b) Zaprljane materijale, čvrsti otpad, toksični ili opasne materijale ne treba skladištiti, sipati ili bacati u vodna tijela radi razblaživanja ili odlaganja. (Faza implementacije) 	

Pitanje	Mere za prevenciju / ublažavanje životne sredine	Odgovorna strana
	c) Izbegavajte upotrebu bazena za otpadne vode, posebno bez nepropusnih obloga. d) Obezbeđivanje toaleta sa privremenom septičkom jamom. (Faza implementacije) e) Protok prirodnih voda ne bi trebalo ometati ili preusmjeravati u drugom pravcu, što može dovesti do isušivanja riječnih korita ili poplavlivanja naselja. (Faza implementacije) f) Odvojite betonske radove u plovnim putevima i vršite mešanje betona odvojeno od drenaže koja vodi do vodenih puteva. (Faza implementacije)	
5. Čvrsti i opasni otpad	a) Odvajajte građevinski otpad kao reciklirajući, opasan i neopasni otpad. (Faza implementacije) b) Prikupljati, skladištiti i transportovati građevinski otpad na odgovarajuće označene / kontrolisane deponije. (Faza implementacije) c) Skladištenje otpada na licu mesta pre konačnog odlaganja (uključujući zemlju iskopanu za temelje) treba da bude najmanje 300 metara od reka, potoka, jezera i močvara. (Faza implementacije) d) Koristiti obezbeđen prostor za dopunu goriva i prenos drugih toksičnih tečnosti udaljen od naseljenog područja (i najmanje 50 metara od drenažnih objekata i 100 metara od važnih vodnih tijela); idealno na tvrdj / neporoznoj površini. (Faza implementacije) e) Obučiti radnike o pravilnom prenosu i rukovanju gorivima i drugim supstancama i zahtevati upotrebu rukavica, čizama, kecelja, naočara i druge zaštitne opreme za zaštitu u rukovanju veoma opasnim materijalima. (Faza implementacije) f) Sakupite i pravilno odložite nastalu količinu materijala za održavanje, kao što su masne krpe, filteri za ulje, korišćeno ulje, itd. Nikada ne odlažite potrošena ulja na zemlju i u vodotoke jer može kontaminirati zemljište i podzemne vode (uključujući vodozahvat za piće). (Faza implementacije) g) Nakon što se svako gradilište zatvori, svi ostaci i otpad će biti očišćeni. (faza nakon implementacije)	
6. Azbest	a) Ako se na gradilištu nađu azbest ili materijali koji sadrže azbest (ACM), oni bi trebalo biti jasno označeni kao opasni otpad. (Faza implementacije) b) Azbest treba da bude na odgovarajući način upakovan i zapečaćen kako bi se smanjila izloženost. (Faza implementacije) c) Pre uklanjanja, ako je potrebno uklanjanje, ACM treba tretirati sredstvom za vlaženje kako bi se smanjila azbestna prašina. (Faza implementacije) d) Ako ACM treba da se privremeno skladišti, treba ga staviti u zatvorene kontejnere i jasno označiti. (Faza implementacije) e) Uklonjeni ACM se ne sme ponovo koristiti. (Faza implementacije i nakon implementacije)	
7. Zdravlje i bezbednost	a) Kada planirate aktivnosti svakog potprojekta, razgovarajte o koracima kako biste izbegli povređivanje ljudi. (Faza planiranja) Korisno je uzeti u obzir: <ul style="list-style-type: none"> • Mesto izgradnje: Da li postoje opasnosti koje bi mogle biti uklonjene ili treba upozoriti ljude? • Ljudi koji će učestvovati u izgradnji: Da li učesnici imaju adekvatne veštine i fizičku spremnost za bezbedno obavljanje svojih radova? • Oprema: Da li postoje provere koje možete da uradite kako biste bili sigurni da je oprema u dobrom radnom stanju? Da li su ljudima potrebne neke posebne veštine ili znanja kako bi im se omogućilo da ga bezbedno koriste? • Bezbednost od električne energije: Da li bilo kakve dobre prakse za upotrebu električne energije, kao što su upotreba sigurnih produžnih kablova, regulatora napona i prekidača, etiketa na električnim instalacijama za mere bezbednosti, identifikovanja mirisa paljenja iz žica, itd. primenjuju na licu mesta? Da li je radno mesto snabdeveno detektorima napona, stezaljkama i testerima? 	

Pitanje	Mere za prevenciju / ublažavanje životne sredine	Odgovorna strana
	<p>b) Naložite upotrebu lične zaštitne opreme za radnike po potrebi (rukavice, maske za prašinu, kacige, čizme, naočare). (Faza implementacije)</p> <p>c) Pratite dolje navedene mere za izgradnju koje uključuju rad na visini (npr. 2 metra iznad zemlje (faza implementacije):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uradite što više posla sa zemlje. • Ne dozvolite osobama sa sledećim ličnim rizicima da obavljaju posao na visini: problem sa vidom / ravnotežom; određene hronične bolesti – kao što su osteoporozna, dijabetes, artritis ili Parkinsonova bolest; određeni lekovi – pilule za spavanje, sredstva za smirenje, lekovi za krvni pritisak ili antidepresivi; nedavna istorija padova – pošto je imao pad u poslednjih 12 meseci, itd. • Dozvolite samo ljudima sa dovoljnim veštinama, znanjem i iskustvom da izvrše zadatak. • Proverite da li je mesto (npr. Krov) gde će se raditi na visini bezbedno. • Preduzmite mere predostrožnosti kada radite na ili blizu krhkih površina. • Odmah očistite ulje, mast, boju i prljavštinu kako biste sprečili klizanje; i • Obezbedite mere zaštite od pada, npr. Bezbednosna tvrdoća, jednostavna skela / zaštitna ograda za radove preko 4 metra od zemlje. <p>d) Držite radno mesto čistim i bez ostataka na dnevnoj bazi. (Faza implementacije)</p> <p>e) Obezbedite komplete za prvu pomoć sa zavojima, antibiotskom kremom itd. ili zdravstvene ustanove i dovoljno vode za piće. (Faza implementacije)</p> <p>f) Držite korozivne tečnosti i druge toksične materijale u pravilno zatvorenim kontejnerima za prikupljanje i odlaganje u pravilno obezbeđenim područjima. (Faza implementacije)</p> <p>g) Obezbediti adekvatne toaletne objekte za radnike izvan zajednice. (Faza implementacije)</p> <p>h) Ogradite građevinski prostor i obezbediti materijale zalihe / skladišne prostore od javnosti i prikazati znakove upozorenja, uključujući i nesigurne lokacije. Ne dozvolite deci da se igraju u građevinskim područjima. (Faza implementacije)</p> <p>i) Uverite se da su strukturni otvori adekvatno pokriveni / zaštićeni. (Faza implementacije)</p> <p>j) Obezbedite lagan materijal koji se skladišti na krovovima ili otvorenim podovima. (Faza implementacije)</p> <p>k) Držite creva, kablove za napajanje, trake za zavarivanje, itd. dalje od prometnih zona ili područja. (Faza implementacije)</p> <p>l) Ako su školska deca u blizini, uključite osoblje za bezbednost saobraćaja da usmeri saobraćaj tokom školskih časova, ako je potrebno. (Faza implementacije)</p> <p>m) Kontrolišite brzinu vožnje vozila, posebno kada prolazite kroz zajednicu ili pored obližnje škole, doma zdravlja ili drugih osetljivih područja. (Faza implementacije)</p> <p>n) Tokom obilnih kiša ili vanrednih situacija bilo koje vrste, obustavite sve radove. (Faza implementacije)</p> <p>o) Popunite sve iskopane jame nakon završetka izgradnje kako biste izbegli stajaću vodu, bolesti koje se prenose vodom i moguće utapanje. (faza nakon implementacije)</p>	
8. Ostalo	<p>a) Nema sečenja drveća ili uništavanja vegetacije osim na gradilištu. [Agencija za implementaciju] će nabaviti materijale iz lokalnih izvora u skladu sa tradicionalnim građevinskim praksama u zajednici. (Faza planiranja)</p> <p>b) Nema lova, ribolova, hvatanja divljih životinja ili sakupljanja biljaka. (Faza implementacije)</p>	

Pitanje	Mere za prevenciju / ublažavanje životne sredine	Odgovorna strana
	<ul style="list-style-type: none"> c) Nema upotrebe neodobrenih toksičnih materijala, uključujući boje na bazi olova, nevezani azbest itd. (Faza implementacije) d) Nema uništavanja kulturnih ili istorijskih znamenitosti. (Faza planiranja i implementacije) 	

Specifični ESCOP-ovi za infrastrukturne potprojeke

Tip potprojekta	Mere za prevenciju / ublažavanje životne sredine	Odgovorna strana
<i>Putevi</i>		
Putevi koji povezuju sela, između sela i opština.	<p>Opšta razmatranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Kontrola odlaganja svih građevinskih otpada (uključujući iskope) na odobrena odlagališta (na >300 m od reka, potoka, jezera ili močvara). Ako moramo neočekivano da odložimo potrošenu naftu, trebalo bi da koristimo bezbednu metodu odlaganja koja je pogodna za ruralnu zajednicu. Na primer- sagorevanje troše ulje kao gorivo. (Faza implementacije) b) Mere kontrole erozije treba primeniti pre početka kišne sezone, poželjno odmah nakon izgradnje. Održavajte i ponovo primenite mere dok se vegetacija uspešno ne uspostavi. (Faza implementacije i post-implementacije) c) Strukture za kontrolu sedimenta treba primeniti tamo gde je to potrebno da se uspori ili preusmeri oticanje i zahvatanje sedimenta dok se ne uspostavi vegetacija. (Faza implementacije i post-implementacije) d) Izbegavajte izgradnju puteva na nestabilnim zemljištima, strmim padinama i obližnjim obalama reke. Dodatne mere (vidi odeljak ispod) treba primeniti ukoliko ne postoje alternative za postavljanje puteva. (Faza planiranja) 	
	<p>Zaštite padine od erozije i klizišta sledećim merama (faza implementacije):</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Autohtone vrste, brzorastuća trava na padinama sklonim eroziji. Ove trave pomažu u stabilizaciji padine i štite tlo od erozije kišom i oticanjem. Lokalno dostupne vrste koje poseduju svojstva dobrog rasta, gustog pokrivača tla i dubokog korena će se koristiti za stabilizaciju. b) Obezbediti odvodne kanale, posebno efikase u oblastima visokog intenziteta padavina i gde su padine izložene. Ova vrsta kanala usmerava površinsko oticanje daleko od erodirajućih područja i padina pre nego što dostigne strmije padine, čime se smanjuje potencijalna površinska erozija. c) Za strme padine, stepenasti nasip (terasiranje) je potreban za veću stabilnost. d) Postavite potporni zid u donjem delu nestabilnog nagiba. Zid treba da ima rupe za isticanje radiodvodnjavanja podloge puta, čime se smanjuje pritisak na zid. e) Stene (riprap) mogu se koristiti pored zaštite padine. f) Sprečite nekontrolisano ispuštanje vode sa površine puta dovoljno velikim drenažnim kanalima i odvodom vode sa padine. 	
	<p>Kvalitet vode i fauna (faza implementacije):</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Ograničite trajanje i vreme aktivnosti u toku nižeg protoka (sušna sezona) i izbegavajte periode kritične za biološke cikluse vredne flore i faune (npr, mrijest) b) Treba izbegavati preusmeravanje protoka vode; Ako je nemoguće izbeći, uticaje treba proceniti i predložiti ublažavanje. c) Uspostaviti jasno razdvajanje mešanja betona i radova iz drenažnih područja i plovnih puteva 	
Upravljanje čvrstim otpadom	<ul style="list-style-type: none"> a) Skladišta čvrstog otpada / odlaganje treba da se nalaze na tvrdim površinama koje sprečavaju prodor otpada u površinske ili podzemne vode. (Faza implementacije) b) Skladišta otpada / skladištenje / odlaganje treba da budu zatvorena, zapečaćena i / ili pokrivena kako bi se sprečila kontaminacija podzemnih voda. Otpad treba redovno prazniti. (Faza implementacije) 	